د پښتو شعر
هندسي جوړښت

غزل
څلوریزه
قطعه
بوللــه
دویزه
درېیز
مستزاد
څلوریز
پنځه ییز
شپږیز
او نور...

لنډۍ
سروکی
کاکړۍ غاړې
د اتڼ نارې
ببولاله
چاربیته
بدله
بګټۍ
لوبه
او نور...

محمد اسمعیل یون

۱۳۸۷ کال

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو شعر
هندسي جوړښت

لیکوال

محمد اسمعیل یون

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم:	د پښتو شعر هندسي جوړښت
لیکوال:	پوهیالی محمد اسمعیل یون
خپرندوی:	یون کلتوري یون
چاپشمېر:	۱۰۰۰ ټوکه
لومړی چاپ:	۱۳۷۷ل کال
شپږم چاپ:	۱۳۸۷ل کال
د لیکوال پرله پسې نومره:	(۱۳)
د خپرندوی پرله پسې نومره:	(۱۳)
کمپوزر:	ضیاءالرحمن ضیاء

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیولیک

ګڼه	سرلیک	مخ
۱	ددې چاپ سریزه	۱
۲	د لیکوال په باب څو خبرې	۴
۳	د پښتو شعر هندسي جوړښت، يو ...	۷
۴	د لارښود استاد نظر	۱۱
۵	سریزه	۱۳
	لومړی څپرکی	
۶	ګډ شعري فورمونه	۱۹
۷	غزل او ډولونه يې	۱۹
۸	څلوريزه (رباعي)	۳۸
۹	قطعه	۴۳
۱۰	بولله (قصيده)	۴۵
۱۱	دويزه (مثنوي)	۶۰
۱۲	دريېز (مثلث)	۶۸
۱۳	مستزاد	۷۱
۱۴	څلوريز (مربع)	۷۴
۱۵	پينځه ييز (مخمس)	۷۸
۱۶	شپږيز (مسدس)	۸۵
۱۷	اوه يز (مسبع)	۸۹
۱۸	اته يز (مثمن)	۹۳
۱۹	لسيز (معشر)	۹۶
۲۰	ترجيع بند	۱۰۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۱ ذوالقافیتین (ترکیب بند) ۱۰۵
۲۲ ټول قافیز ۱۱۲

دویم څپرکی

۲۳ پښتو ازاد شعر ۱۱۲

دریم څپرکی

۲۴ د پښتو ولسي شاعرۍ یا نظم فورمونه ۱۳۸
۲۵ لنډۍ ۱۳۸
۲۶ سروکی (نیمکۍ) ۱۴۰
۲۷ کاکړۍ غاړې ۱۴۷
۲۸ اتڼ نارې ۱۴۹
۲۹ ببولاله ۱۵۵
۳۰ چاربیته ۱۵۹
۳۱ مقام ۱۷۴
۳۲ بدله ۱۷۸
۳۳ لوبه ۱۸۲
۳۴ داستان ۱۸۴
۳۵ بګتۍ ۱۹۰

څلورم څپرکی

۳۶ د پښتو ولسي شاعرۍ یا نظم ځینې نور فورمونه ۱۹۳
۳۷ پایله ۲۰۶
۳۸ اخځونه ۲۰۸
۳۹ د محمد اسمعیل یون لنډه پېژندنه ۲۱۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې چاپ سريزه

((د پښتو شعر هندسي جوړښت)) د پوهنيارۍ علمي رتبې لپاره زما تېزس و. د څو کلن تدريس په بهير کې چې کله ما هم پښتو نظم او د هغه بېلابېل ډولونه تشريح کول او يا مې له محصلينو څخه د هغو د

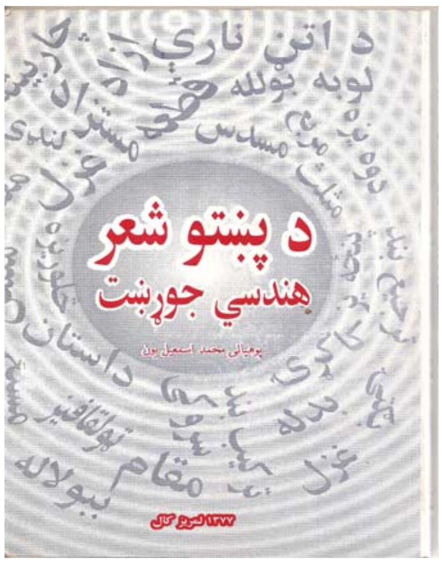

تعريف پوښتنه کوله، نو زيات شمېر به په کې ټکني کېدل، د وخت په تېرېدو سره ما پر تشريح سربېره د هغو شکلونه هم ورته پر تخته رسمول، بيا به مې ترې پوښتنه کوله، نو دوی به د هر فورم شکل سم رسموه، خو په ګړنې يا ليکني تعريف کې يې بيا هم ستونزې لرلې.

له دې څخه ما ته ښه پته ولګېده، چې هر وخت د يوه شي جسم مجسم شي، نو ذهن ته ژر لاره پيدا کوي. همدا وجه وه چې د پوهنيارۍ ترفيع لپاره مې همدا موضوع ثبت کړه. له ځانګې

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه زما دا موضوع په ښه ډول پاس شوه، د پوهنځي علمي شورا هم په کې څه ستونزه راولاړه نه کړه، خو کله چې د پوهنتون علمي شورا ته لاړه، نو د طبیعي علومو پوهنځیو یو شمېر استادانو، له هغې جملې څخه هم یو دوه تنو، چې د هر چا په علمي ترفیع کې به یې خنډ راولاړوه، سخت مخالفت وکړ، ویې ویل چې: شعر له هندسې سره څه اړه لري؟ او همدارنګه ځینې نور دلایل، خو کله چې زه ور پسې لاړم او ددې اثر په اړه مې معلومات ورکړل، نو د هغوی هم نه یوازې قناعت حاصل شو، بلکې ماته یې وویل، چې دا زموږ لپاره هم جالبه موضوع ده. په پای کې دې اثر د ترفیع ټول پړاوونه ووهل. تر هغې وروسته مې د چاپ تکل وکړ. په امریکا کې زما یو دوست ښاغلي وزیرګل پښتونیار یې مالي لګښت پر غاړه واخیست او دا اثر چاپ شو. تر چاپ وروسته هم چا چې لوستی و، خوښ شوی یې و، څرنګه چې د پښتو نظم تشریح د ژبو او ادبیاتو پوهنځیو د پښتو څانګو یوه مهمه موضوع ده، نو محصلینو ته د یو درسي مرستندوی کتاب کار یې هم ورکړ. زیاتو محصلینو واخیست، نو ځکه یې د بیا بیا چاپ څو ځلي اړتیا پیدا شوه، تراوسه پورې دا اثر پنځه ځلي چاپ شوی، خو زه فکر کوم، چې نورو چاپونو ته یې هم اړتیا ده. که څه هم ما غوښتل چې یو څه نور تغیرات هم په کې راوړم، خو اوسمهال راته دا مجال پیدا نه شو. له نورو ادبپوهانو څخه مې هیله ده، چې هم دا اثر کره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي او هم يې لاپسې وغځوي. له قدرمنو محصلينو څخه مې هم هيله ده، چې د لوستلو او ددې اثر د کارولو په حالت کې، که له کوم ابهام او ستونزې سره مخامخېږي او يا هم د نورې اسانتيا لپاره څه وړانديزونه او نظرونه لري، په ليکلې بڼه دې ماته راولېږي، چې په راتلونکو چاپونو کې يې په کې ځای پر ځای کړو.

نور نو دا کتاب او دا هم تاسې قدرمن لوستونکي.

په درنښت
د پوهنيزو مرکزونو د پياوړتيا په هيله
پوهندوی محمد اسمعيل يون
ارګ، د جمهوري رياست ودانۍ
د ۱۳۸۷ل کال د کب ۲۲مه نېټه
کابل - افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لیکوال په باب څو خبرې

ما لپاره د ډېرې خوښۍ ځای دی، چې د کابل پوهنتون ځوان استاد او د پښتو ژبې زیارکښ لیکوال او ښه شاعر پر ما ګران محمد اسمعیل یون د کابل په ډېرو سختو شرایطو کې د یو بل نوي کتاب په لیکلو بریالی شوی دی او زیاته خوشالي لا په دې کې ده، چې اوس یې چاپ ته اماده کړی او چاپېږي.

ده مهرباني وکړه او له مانه یې وغوښتل چې څو کرښې د سریزې په توګه پرې وکاږم، خو زه په دې سریزه کې د دې اثر د ښاغلي لیکوال په باب څو خبرې کوم.

د شپېتمو کلونو په اوایلو کې لا ښاغلی محمد اسمعیل یون پوهنتون ته ننوت شامل شوی او د خپلو منځنیو زده کړو وروستي کلونه یې تېرول، خو ما به دی لیده چې په ډېر ذوق او شوق یې د کابل مطابعو ته منډې رامنډې کولې او اثار یې چاپول. د کابل له ځینو جریدو سره یې همکاري کوله، په مشاعرو کې یې برخه اخیستله. د ده هڅو او استعداد دی په خپلو همزولو ځوانانو کې ښه وځلاوه. ده د هغه مهال په ځوانانو کې ښه موقف او نوم پیدا کړ. د لیکوالو ټولنې او د کابل پوهنتون فرهنګي شورى ته یې لاره پیدا کړه او له دغو دوو فرهنګي موسسو سره یې ښه د مزې همکاري وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا مهال ده خپلې پوهنتوني زده کړې پای ته رسولې، د زده کړو تر څنګه يې خپلې فرهنګي هڅې لا پراخولې د پوهنتون د ځينو ځوانانو په مرسته يې په کابل کې د يوې فرهنګي ټولنې د جوړولو لپاره کار پيل کړ.

پر ډېرو مشرانو فرهنګيانو وګرځېد او زمينه يې دې ته مساعده کړه چې زموږ مشران، کشران، فرهنګيان سره کېني او د خوشال فرهنګي ټولنه جوړه کړي.

له دې ټولنې او د دې ټولنې له بري او د کارونو له پرمختګ سره يې اورنۍ مينه وښوده او دا مينه تراوسه ورسره پالي او د ټولنې خپرنۍ ارګان شمشاد مجله د زړه په وينو چاپ ته اماده کوي او خپروي.

وروستي شپږ کلونه زموږ د هېواد او خلکو لپاره د وير او ماتم کلونه وو، ډېرو لږو خلکو دغو ويرونو او ماتمونو ته زړه ونيولی شو، زياترو فرهنګيانو هېواد پرېښود، اما ده دغو ټولو ناخوالو، ستونزو، تنګسو او کړاوونو ته ځان ټينګ کړ او په خپل هېواد کې پاتې او فرهنګي کار سره يې مينه تر پخوا لا زياته شوه. د خپلې همدې مينې پر اساس اوس يې يوه پښه په پېښور کې وي او يوه په افغانستان کې، دلته په پېښور کې په خورا لوړ همت او بې ساري زيارکښنې د هيلې مجله چاپوي، کتابونه چاپوي او بيا يې افغانستان ته رسوي او په کابل کې يې پر هغو پاتې فرهنګيانو وېشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی اوس نه یوازې د چاپ او خپرولو په کار بوخت دی، بلکې له ډېرو مصروفیتونو سره سره په لیکلو او تالیف هم بوخت دی. مقالې، سرمقالې رسالې او کتابونه لیکي، هغه هم په داسې شرایطو کې چې د هېواد دننه نه د څېړنې لپاره شرایط برابر دي او نه منابع او ماخذ میسرېږي.

زه دده ټولې فرهنګي هڅې ستایم. د لا زیاتو بریالیتوبونو لپاره یې دعا کوم.

په درناوي

سرمحقق زلمی هېوادمل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو شعر هندسي جوړښت يو هنري او ښکلاييز نوښت

د هند د نيمې وچې په ادبي اسمان کې د علامه شبلي نعماني د ((شعرالعجم)) (که څه هم ادبي تذکره هم ده) د لمر وړانګو د پارسي شعر و شاعرۍ کړلېچونه دومره وځلول او دومره يې د پارسي شاعرۍ مراندي راښکلي چې نن هم د پارسي ژبې او ادب کېږدۍ پرې نېغه ولاړه ده. ان چې د لس اتو لسيزو د ادبي پرمختيايي بهير له چټکتيا سره سره دومره څوک پيدا نه شول او يا به يې د شعر العجم پر تلپاتېينې دومره باور وي چې پر شويو بديعي او صناعي تعريفاتو باندې يې د بيا کتنې اړتيا ونه انګېرله او د اغېزمنۍ اندازه يې له دې نه هم لګي چې ايرانيانو يې بېرته پارسي ژباړه اړينه وګڼله.

په پښتو کې هم د شعر العجم په څېر يوه اثر ته چې عربي او د هوانې ادبي صنايع (غزل، رباعي، قطعه، قصيده، مثنوي، مستزاد، مثلث، مربع، مخمس، مسدس، مسبع، مثمن، معشر، ترجيح بند، ترکيب بند او...) راوښيي اړتيا وه. که څه هم د شعر العجم په څېر منظم او اوډلي څه رامنځته نه شول؛ خو پښتو ليکوالو بيا هم خورې وري هڅې وکړې او د ادبي فنون، روح ادب، د ادب مناره، قافيه، خوږه شپېلۍ، بديع او بيان، ليتکی، بديع او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو شعر، د پښتو ادب په تاريخ کې قصيده، پښتو غزل او ... په څېړ ځينې اثار رامنځته کړل، چې دې هر اثر پر خپل وخت د ځانګړو صنايعو په پېژندنه او سپړنه کې په زړه پورې ونډه واخيسته؛ خو په خپله د پښتو د ولسي او فولکوري شاعرۍ د څانګو او څېلونو د پېژندنې اړتيا ته په پاملرنه لومړنۍ ليکوال چې د يوې تخصصي او ځانګيزې(مسلکي) اړتيا په توګه يې د پښتو شعر د رغښت او سکښت اړتيا وانګېرله، هغه د پښتو ژبپوهنې نوښتګر او زيارن استاد پوهاند ډاکتر مجاوراحمدزيار و، چې د شاعرانه او ژبنيو ازمېښتونو په رڼا کې يې ((پښتو شعر څنګه جوړېږي؟)) نومي اثر رامنځته کړ او د خپلې څېړنې او ازمېښتونو له کوچ او نچوړ يې دا راوايستل چې په پښتو شعر کې تر هرو درېو څپو وروسته څلورمه څپه خجنه (فشاري) راځي او يوازې په پښتو شعر کې نه، بلکې دده دا سپړلې دود پر هغو شعري چوکاټونو هم سور راځي، چې له عربي ژبې نه ورته راغلي دي.

د پوهاند زيار دغه نوښتې هڅه رښتيا چې د پښتو شعر رغونې پر موضوع د يوه ځانګړي ازمېښت لرونکی اثر و، چې په علمي او څېړنيزه جامه کې پښتو شاعرانو او د شعر مينه والو ته وړاندې شو. تر دوی وروسته که څه هم د ارواښاد استاد روهي ((شعر پېژندنه)) هم د شعر پر تيورۍ او منځپانګه باندې يو ارزښتناک اثر و، چې د ژوندۍ شاعرۍ او ژمنې شاعرۍ تک و بريد په ګوته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښايي د همدغو دوو استادانو د استادانه او نوښتګرانه روزنې او له دوی دواړو سره د همېشنۍ ناستې ولاړې اغېزو، چې د دوی وتلي او رښتين پتمن او مينه وال شاګرد د پښتو تنکی او هڅاند ليکوال او خوږژبی شاعر ښاغلی محمد اسمعيل يون يې د پښتو د ولسي شاعرۍ په بېلابېلو څېلونو (ژانرونو) کې د يوه نوښت رامنځته کولو ته وهڅاوه او د شعر او نظم بديعي تعريف ته يې داسې يوه سمبوليکه ژبه او يوه هندسي جوله ورکړه، چې په دود بدنې سره يې د شعر د جوليز ارزښت يو عادي مينه وال هم له سر خوږوونکيو تعريفونو پرته په ډېره اسانۍ کولای شي، چې په ديواني او ولسي شاعرۍ کې د قافيې (c,b,a او نور...) رديف (=)، مسره (__) له نښو نه په دې وپوهېږي چې د شعر قافيه، رديف او نور لوازم کوم کوم دي؟

ښاغلی يون د ټاکليو نښو لپاره خپله ورکه له لرغونې نه نيولې تر ځوانې شاعرۍ پورې لټولې ده، چې دا لټون او څېړنه په خپله يو ډول پرتلې ته يوه بلنه غوندې هم ده. دده د دغو سمبولونو يا قيمتونو په ټاکنه کې کېدی شي له تخنيکي او غږيز پلوه څه کمزورۍ تر سترګو شي او هغه څنګه چې يو خو يې دومره درانه ژبني او شعري نوښت ته په يو ازې ځان اوږه ورته کړې او بل دا چې له هر نوي ګام سره کاواکي او د تيندک انديښنه ارومرو ملګرې وي. خو له دې سره سره خبره په لوی سر کې پر دغسې يوه نوښتي چار باندې د لاس پورې کولو او اوړې ورته کولو ده. زه په داسې ترڅ کې چې ښاغلي يون

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته د هېوا د د سیاسي فضا په دغسې خړ پرتیا او دوند کې د داسې یوه ستر نوښت په کولو پر مبارکۍ سربېره ځانګوالو شعر پوهانو ته هم بلنه ورکوم، چې ده ته په خپلو لوراندو لارښوونو او نغوتو د ځوان کول په وده کې برخه واخلي. البته خپله دا یوه یادونه هم د ښاغلي یون د هڅان فطرت د درناوي په ترځ کې اړینه بولم چې که دی د خپل دې زیار په وړاندې د ولولې د ځوانۍ په غوښتنه په ډېر لږ څه (پوهنیارۍ) نه وای بسیا شوی؛ نو ما دده دغه زیار په ګانده کې د ده د لوړو علمي او پوهنتوني رتبو لپاره بسنده ګاڼه، خو بیا هم ورته د مبارکیو د وړاندې کولو او د نور پرمختګ په هیله خپله خبره د خوشال بابا په دې هیله منه وینا رالنډوم چې:

لا به ډېر ګلونه وا شي په دا باغ کې
د ګلزار د غوړېدلو یې اغازدی

نمانځنه

محمد آصف صمیم

۷/۱/۱۳۷۷

پېښور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لارښود استاد نظر

لــه ډېـرې مــودې راهیســې د کابـل پوهنتــون د ژبــو او ادبیــاتو پوهنځي په پښتو څانګه کې د پښتو شعر د شکلي جوړښت په باب د یـو بشـپړ علمـي- څېړنیز اثـر لیکلـو تـه اړتیـا وه، لـه نېکـه مرغـه ښـاغلي محمـد اسـمعیل یـون پـه خپـل علمـي هانـد او هڅـې سـره دا علمي خلا ډکه او دا مهم ضرورت پوره کړ.

((د پښتو شعر هندسي جوړښت)) د پوهنیار علمي رتبې لپاره د یـون ټـاکلې موضـوع ده. دا موضـوع خـورا ډېـره جالبـه، ضـروري او جامع ده. محمـد اسـمعیل یـون پـه ډېـر زحمت، زیـار او زغـم سره دا موضوع په هر اړخیز ډول څېړلې ده. ګڼ اثـار او منـابع یـې ورپسـې کتلې او په پای کې یې له ګڼو نویـو او پخوانیـو اخځونو نـه پـه کې ګټـه اخیسـتې ده. اثـر پـر (۴) څپرکـو وېشـل شـوی دی، پـه پیـل کـې سریزه راغلې، چې د پښـتو شـعر پـر شـکلي سکښـت او ددې اثـر د لیکلـو د اړتیـا پـه بـاب خبـرې کـوي. ورپسـې د نظـم هغـه بېلابېـل فورمونه معرفي شوي، چې په پښتو او عربي ژبه کې دود دي، بیا د پښـتو ازاد شـعر پـه بـاب څېړنـه راغلې ده، ورپسـې د پښـتو ولسـي شاعرۍ ګڼ فورمونه معرفي شوي دي. تر دې وروسته په بل څپرکي کې د پښتو ولسي شاعرۍ ځینې نور فورمونه معرفي شوي، په پای کـې یـو پایلـه (نتیجـه) راوړل شـوې، چـې ددې کتــاب پـر ټـول څرنګوالي او په عام ډول د پښتو شاعرۍ پر شـکلي رغښـت باندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

رڼا اچوي. سره له دې چې تر اوسه پورې د ښاغلي محمد اسمعيل يون يو شمېر نور علمي او څېړنيز اثار چاپ شوي او د (پوهنيار) علمي رتبې لپاره د ده هر يو اثر کفايت کاوه لکه: ((د ژبو او ادبياتو پوهنځي پښتو کتابښود))، ((افغانستان ته اوښتي فرهنګي زيانونه)) او نور... پر هر يوه ده د (پوهنيار) علمي رتبه اخيستلای شوه. خو ده بيا هم د خپلې علمي ترفيع لپاره د ((پښتو شعر هندسي جوړښت)) نوې موضوع وټاکله. په ډېرو سختو او تنګو شرايطو کې يې خپله دا هيله پوره کړه او هغه اړتيا يې هم له منځه يوړه چې په پښتو څانګه کې د داسې يو اثر د نشتوالي له کبله محسوسېدله.

زه ((د پښتو شعر هندسي جوړښت)) علمي څېړنيز اثر د ښاغلي محمد اسمعيل يون د (پوهنيار علمي رتبې) لپاره وړ، پوره او بشپړ ګڼم او له اړوندو څانګو څخه هيله کوم، چې نوموړي ته د دې ګټور علمي اثر له کبله د پوهنيار علمي رتبه تصويب او ورکړي.

په درناوي

پوهندوی محمدصابر خوېشکی

د پښتو څانګې آمر

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

تراوسه پورې په پښتو ادب کې يو شمېر داسې پوهنيز (علمي) اثار کښل شوي، چې په هغو کې د پښتو شعر پر جوړښت او رغښت باندې رڼا اچول شوې ده. دغه راز د پښتو شعر د مانيز او جوليز جوړښت په اړه ګڼ شمېر ليکنې شوي او يو شمېر بېلابېل شعري فورمونه (شکلونه) تر څېړنې او شننې لاندې نيول شوي دي. هر فورم په جلا جلا ډول څېړل شوی او ځانګړنې يې په ګوته شوي دي. له همدې کبله د پښتو شعر(نظم) شکلونه په ټوليز (عمومي) ډول پر دوو لويو برخو وېشل شوي دي: (۱)

۱- د شعر يا نظم هغه فورمونه او چوکاټونه چې له عربي ژبې څخه پښتو ته راغلي، خو دلته زموږ په ژبه کې دود دي، سره له دې چې دا شعري فورمونه له عربي ژبې څخه پښتو ته راغلي، خو د پښتو ژبې د غږيز جوړښت تابع دي. په دې مانا ؛ د نظم هغه قوانين چې په عربي ژبه کې د عربي نظمونو لپاره دود دي هغه نه مني او د پښتو نظم خپل جوړښت يانې څپيز- خجيز (سېلاب-تونيک) سيستم پرې تطبيقېږي. (۲)

د غږيز او څپيز خجيز جوړښت له مخې دا شعري فورمونه يا صنفونه هماغه قوانين مني چې د پښتو د نورې ولسي، ملي او يا لوستې شاعرۍ د نظمونو پر بېلابېلو فورمونو تطبيقېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې شعري چوکاټونو کې په ټولیز ډول د (۱۵) په شاوخوا کې شعري فورمونه موجود دي لکه: غزل، قطعه، قصیده، مثنوي، مستزاد، مثلث، مربع، مخمس، مسدس، ترجیع بند، ترکیب بند، معشر او... (۳)

۲- هغه شعري فورمونه یا د نظم چوکاټونه دي، چې هغه په خپله د پښتو شاعرۍ زېږنده دي او یا هم له پخوا څخه په دې ژبه کې باب دي. اکثره دا شعري چوکاټونه په نورو ژبو او په ځانګړي ډول د ګاونډیو ژبو په شاعرۍ کې لیدل شوي نه دي. داسې ښکاري چې دا شعري فورمونه د پښتو ژبې د غږیز او اهنګین جوړښت پر بنسټ رامنځته شوي او خوند یې هم په همدې ژبه کې دی. د دې شعري فورمونو ځینې یې قافیې او ان ردیفونه هم لري، خو ځینې یې بیا له دې قید څخه هم ازاد دي، خو د غږونو او څپو داسې پرله پسې اوډنه او انتظام لري، چې د نظم هرې مسرې ته یو ډول ځانګړی ترنم او اهنګ ورکوي او هغه خوند پوره کوي، چې څوک یې له منظوم کلام څخه اخیتسلای شي. د یو منظم قانون له مخې د اهنګ لوړوالی او ټیټوالی او د ژبې له غږیز جوړښت سره بشپړ پیوستون، د پښتو ملي او ولسي شاعرۍ ډېره خوندوره کړې ده. له همدې کبله خو دا شاعري زموږ د ولس د موسیقۍ له څپو سره ډېره ښه اوډلتیا مومي او کله چې بیا دا دواړه ښکلي هنرونه سره یوځای شي، نو بیا د دردمنو زړونو زنګ لرې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو ژبې د شعر دا چوکاټونه هر یو بېل بېل شکل لري، د څپو د شمېر او د مسرو د څومره والي او څرنګوالي له پلوه یو له بله بدلون مومي، خو بیا هم د څپیز خجیز جوړښت له مخې پر ټولو یو قانون تطبیقېږي. یانې تر هرو درېو څپو وروسته څلورمه څپه خج (فشار) اخلي. د یادونې وړ ده، چې همدا نظام پر هغو شعري چوکاټونو هم د تطبیق وړ دی، چې له عربي ژبې څخه پښتو ته راغلي دي.

د پښتو شاعرۍ خپل چوکاټونه لنډۍ، سروکی، لوبه، بګتۍ، چاربیته، بدله، نارې یا غړونه، کاکړې غاړې او نور دي.

ددې ترڅنګ په پښتو ادب کې د ازاد شعر یا د ازاد نظم یو بل ډول شعري فورم هم موجود دی. ځینې کسان دا شعري فورم له نورو ژبو څخه پښتو ته راغلی شعري فورم بولي، خو ځینې نور ادبپوهان بیا پر دې ټینګار کوي، چې دا هم د پښتو ژبې د نورو شعري چوکاټونو په څېر د پښتو شاعرۍ زېږنده دی. دوی وایي د پښتو ولسي شاعري او ازاد شعر ترمنځ زیات ورتوالی موجود دی، د پښتو ملي شاعرۍ ځینې فورمونه هم د قافیې او ردیف له قید و بند څخه ازاد دي او د مسرو اوږدوالی او لنډوالی لري او ازاد شعر هم، نو په دې وجه پښتو ازاد شعر یا ازاد نظم له پښتو ژبې نه پردی شعري فورم نه شي ګڼل کېدی. ددې یادونه هم په کار ده، چې په پښتو ازاد شعر کې ځینې هغه قیدونه او قوانین، چې د پښتو شعر نور شعري چوکاټونه یې ثابت ساتلي او هغو ته یې یوه مشخصه بڼه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکړې، هم له منځه تللي دي. د دې شعري چوکاټونو ترمنځ ګډه او مشترکه وجه د وزن شتوالی او د څپېز خجيز قانون منل دي.

ازاد نظم يا ازاد شعر لکه د لنډۍ، چاربيتې، غزل او يا هم نورو په څېر کوم ټاکلی شکل نه لري. لکه څنګه چې يې له نامه څخه ښکاري شاعر د خپل درد او اند د افادې لپاره کولای شي، خپلو ازادو شعرونو ته بېلابېلې بڼې ورکړي، خو (وزن) بيا هم تراوسه پورې د ازاد شعر يو رغوونکی رکن (توک) دی.

لکه څنګه چې د مخه يادونه وشوه، تراوسه پورې په پښتو ادب کې د پښتو شعري فورمونو د تشخص لپاره ګڼ شمېر ليکنې شوي او يو شمېر کتابونه ليکل شوي دي. په دې ليکنو کې د پښتو شعر د تخنيکي جوړښت په اړه زيات معلومات او څرګندونې وړاندې شوې دي، خو بيا هم داسې يوې رسالې ته اړتيا وه، چې په هغې کې د پښتو شاعرۍ د بېلابېلو چوکاټونو هندسي جوړښت ترسيم شي او د هغو د بدن سيستم افاده کړي.

دا اړتيا هغه وخت ډېره رامنځته کېږي، چې څوک عملاً په پوهنځي او يا بل روزنيز مرکز کې د پښتو شاعرۍ د جوړښت پر څېړنه، شننه او تشريح بوخت وي. هلته تشريح کوونکی مجبور دی، چې د محصل او يا پوهنتونکي د ذهني قناعت د خړوب لپاره د شعر هندسي شکل پر تخته ترسيم کړي. زه چې عملاً له داسې يو تدريسي بهير سره مخامخ وم، نو د محصلينو د پوهېدنې لپاره مې په ازمېښتي توګه د هر شعري فورم هندسي بڼه هغو ته رسم کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې عملیې تر تکرار وروسته دې کار مثبته پایله ورکړه او محصلین د خپل ذکاوت په اندول له ډېرو هغو شعري فورمونو سره، یا په بشپړ ډول او یا په نیمه ډول اشنا شول، چې پښتو کې کارېدل. د نظم د هرې برخې او رکن د افادې لپاره بېلابېلې نښې نښانې او علایم وټاکل شول، لکه د قافیې د افادې لپار (a) نښه، د ردیف لپاره (=) نښه او د مسرې لپاره کرښه (__) وټاکل شول. د همدغو علایمو او هندسي نښو په واسطه د یو شعر هندسي جوړښت لاسته راتلای شي. ددې امکان هم شته، چې په یو شعري فورم کې څو ډوله قافیې موجودې وي، نو د هغو بېلابېلو د افادو لپاره د قافیې څو نور شکلونه په دې ډول (c,b او d) وټاکل شول.

خو دا ټولې نښې نښانې د ښوونکي او محصلینو ترمنځ د یوې قراردادي وسیلې په توګه، د خپل مشکل د حل او شعري جوړښت د هندسي شکل د افادې په غرض استعمالېدې، نه د مطلقو ټاکل شویو هندسي نښو په توګه.

اوس هم دا نښې د یو ازمېښت او وړاندیز بڼه لري. د پښتو ژبې او ادب له درنو پوهانو او لیکوالو څخه په ډېره مینه هیله لرم، چې د پښتو شعر د هندسي ترسیم لپاره زموږ دا هیله پوره او بشپړه کړي؛ زموږ پر وړاندیز غور وکړي او په پای کې دا سې یوه پایله لاسته راشي، چې د هغې په واسطه د دې امکان برابر شي، چې د پښتو شاعرۍ د بېلابېلو چوکاټونو هندسي رغښت، اسکلیټ او جوړښت ترسیم شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

موربه دلته لومړی پر هغو شعري چوکاټونو او د هغو پر هندسي جوړښت خبرې وکړو ، چې هغه له عربي څخه پښتو ته راغلي او دلته زموږ په ژبه کې دود دي او بیا به د پښتو پر نورو شعري فورمونو او زموږ د ولسي شاعرۍ پر شعري فورمونو رڼا واچول شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی

ګڼ شعري فورمونه

۱- غزل:

په پښتو شاعرۍ کې غزل یو له هغو شعري چوکاټونو څخه دی، چې ډېر عام مقبولیت لري. د پښتو اکثرو شاعرانو د غزل په فورم کې زیات قلم چلولی دی. په همدې وجه خو غزل په پښتو کې د ځینو نورو شعري فورمونو په اندول زیات ظرافت او لطافت ته رسېدلی دی. د غزل ښکلا او ظرافت په دې نور هم زیات شول، چې دې فورم ته د پښتني چاپېریال زیاتې انځورنې وردننه شوې، ځوانو پښتنو شاعرانو ته هم غزل داسې یو فورم دی، چې د دوی قلم په کې ښه ازمېښت کولای شي. اکثره ځوان شاعران په همدې فورم کې خپل وزن ښه پوخ کړي، پر قافیې، ردیف، څپو او د نظم پر ځینو نورو توکو ځان واکمن کړي، نو بیا نورو شعري فورمونو ته مخه کړي. پخوا به د غزل په فورم کې هغه مسایل راتلل، چې په ټولیز ډول یې غنایي او عشقي مسایل په خپله غېږه کې رانغاړل، وروسته بیا د غزل ځولۍ د ژوند له نورو رنګارنګ ګلونو ډکه شوه او اوس غزل تر دې بریده رسېدلی، چې په یوه مسره کې یې ناخوالې او په بله کې یې د ژوند د خوږو رنګارنګي بیانېدی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پښتو کې لومړنی شاعر چې دې شعري فورم ته يې پښتني شال ور په سر کړ، هغه لوی خان خوشال بابا و، چې د غزل په يوه مسره کې يې توره او بله کې زلفې وځلولې:

تــوره چــې تــېرېږي خو ګوزار لره که نه
زلفې چې ول ول شي خو خپل يار لره کنه(۴)

د غزل د دومره عام مقبوليت او زيات استعمال يوه وجه شايد همدا وي، چې د يو مانيز پيوستون او تسلسل ترڅنګ د غزل هر بيت په اصطلاح ځانته پاچا دی او په ځانګړي او خپلواک ډول ډېر درونډ مانيز بار پورته کولای شي.

غزل لکه چې له نامه څخه يې ښکاري عربي کلمه ده او له همدې ژبې څخه پښتو ته دا فورم راغلی دی. له مانيز پلوه نورو هغو شعرونو ته، چې غزليز، عشقي يا غنايي مانيز بار لېږدوي، هم غزل ويل کېدی شي، خو د فورم له پلوه بيا غزل ځانګړې بڼه او شکل لري.

غزل معمولاً هغه شعري چوکاټ ته وايي، چې مطلع ولري، يانې د سربيت يې اکثراً مقفی وي او د بل هر بيت دويمه مسره يې قافيه ولري او د مطلعې قافيه تعقيب کړي، د بيتونو شمېر يې له (۵-۱۵) بيتونو پورې وي. د څپو شمېر يې معمولاً سره برابر وي. په ځينو خاصو غزلو کې کېدی شي د غزل هغه مسرې چې قافيه نه لري، يوه څپه تر قافيه والو مسرو څخه زياتې شي. په پښتو کې له ۷ څپيز

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه نیولې بیا تر **۱۵** څپیزو پورې غزلونه شته. قافیه په غزل کې اساسي توک دی، خو ردیف اختیاري دی.

هر کله که په مطلع کې تر قافیې څخه وروسته ردیف راوړل شو، د همغه ردیف راوړل په ټولو قافیه لرونکو مسرو کې حتمي ګڼل کېږي. په پښتو شاعرۍ کې د غزل فورم دا لاندې بڼې لري:

۱- بې ردیفه غزل:

هغه غزل دی، چې ردیف ونه لري او پر قافیه پای ته رسېدلی وي. لکه د پیرمحمد کاروان دا غزل:

په غرونو کې نښتر وي او په کلي کې چنار
په زړه کې مګر څانګې څانګې وغځېږي یار

زلمي زلمي خوبونه دې په غېږه کې شیندم
که وخت دې چېرته وغځوي ګونځې په رخسار

په سر کې لکه غر یوسې ګلونه د جلال
له کوم سر نه چې ول تاو شي د دار لکه دستار

(c) ketabton.com: The Digital Library

راوغځـــوه لاس لکـــه د کوچـــو غونـــدې ســـپين
د تـــورو وينـــو ډک زړګـــی مـــې دی پرهـــار پرهـــار

اعجـاز دی د نغمـو ګنـې نـو څنګـه بـه يـې وړای؟
دا درونـد د غمـو بـار پـه نـري تـار تـار د سـتار

بېګـاه مـې تـوتکۍ جـوړې جـوړې پـه خـوب ليـدې
کېـدی شـي ګـډ شـم نـن د تـورو سـترګو پـه بـازار

نـن خوند کـوي چـې سـور سـالو اور بـل کـړي پـر ګـودر
پـرون خونـد کـړو اورونـو د روسـانو پـر کتـار

ورځـــه وريســـې راولـــه شـــبنم غونـــدې طبيـــب
غـــزل دې شـــو کاروانـــه د نـــرګس غونـــدې بيمـــار(**۵**)

د پـورتني غـزل هـره مسـره **۱۴** څپـې لـري: چنـار، يـار، رخسـار، دستار، پرهار، بازار، کتار او بيمار يې د قافيې کلمې دي.
رديف نه لري. ددې غزل هندسي جوړښت په دې ډول دی:

a__________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

a______________________________

____
a______________________________

____
a______________________________

____
a______________________________

____
a______________________________

____
a______________________________

____
a______________________________

____
a______________________________

په پښتو کې لومړی معلومه او لاسته راغلې منظومه ژباړه هم د غزل له فورم سره سمون خوري. د پټې خزانې په حواله ابو محمد هاشم ابن زيد السرواني په (۲۲۳-۲۹۷هـ) کې د يو عراقي شاعر محمد ابن خلاد يو شعر په پښتو ژباړلی دی(۲). د شعر پښتو منظومه ژباړه داده:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه هم ښه وینا کاندي چې یې وینه
د خاوند په لاس کې زر او درهمونه

ژبور ورله ورځي وینا یې اوري
د درهم خاوندان تل وي په ویاړونه

که درهم یې ځنې ورک سو سي نتلی
پر نړۍ یې وي په خرو پېژندونه

که بډای سوښي وبولي خلک وایي
دا وینا ده رښتیانیه له رښتونه

که بېوزلی ووایي رښتیا خبره
نور ووایي دا خو سوښي دي تېرونه

هو درهم ښندي هر چاله لویه برخه
د درهم د خاوند هر ځای پرتمونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

درهم ژبه ده که څوک ژبور کېږي
ده وسله که څوک پرې کاندي قتالونه(۷)

د پورتني شعر هره مسره ۱۲ څپې لري (وینه، درهمونه، ویاړونه، پېژندونه، رښتونه، تبرونه، پرتمونه او قتالونه) یې د قافیې کلمې دي، ردیف نه لري. هندسي شکل یې دادی:

a____________________________
a____________________________

____
a____________________________

____
a____________________________

____
a____________________________

____
a____________________________

____
a____________________________

____
a____________________________

۲- ردیف لرونکی غزل: د غزل د فورم هغه بڼه ده، چې د قافیې ترڅنګ ردیف هم ولري. ردیف هغه یوه یا څو کلمې دي چې تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

قافيې څخه وروسته په يوه شکل او تر ډېره زياته حده په يوه مانا تکرار راځي، دا غزل وګورئ:

د وخت سالار زما تربور دی اشنا
دا نوم مې ځکه د منصور دی اشنا

د مغولو والي انتها نه ښکاري
د وخت خوشال په رنتبور دی اشنا

د اټک پله نه د امو تر غاړو
د زړه وطن مې ټول چور چور دی اشنا

ستا د نظر په تعويذو به رغي
ژوندون مې تا پسې رنځور دی اشنا

هغه چې ته به يې ټکور ته راتلې
د زړه ټپ هغسې ناسور دی اشنا

(c) ketabton.com: The Digital Library

لــوګی لــوګی دې بېکســیا ر لــه کتــو
درتلی چې نه شي بس مجبور دی اشـنا(۸)

د پورتني غزل هره مسره ۱۱ څپې لري. تربور، منصور، رنتبور، چور، انځور، ناسور او مجبور، په کې د قافیې کلمې دي. (دی اشنا(دی اشنا) چې تر ټولو قافیو وروسته په یوه شکل او یوه مانا تکرار راغلي، ردیف ګڼل کېږي.
د پورتني غزل هندسي بڼه داده:

=a____________________________

=a____________________________

____
=a____________________________

____
=a____________________________

____
=a____________________________

____
=a____________________________

____

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې شکل بله بېلګه داده:

دا چې ځړېږي مخامخ درته په دار سرونه
په دې وطن کې بس همدغه وو د کار سرونه

ورېږي يې هسې هم غاصب همېشه وړي په زوره
کاشکې دا ځل زموږ غنم وکړي د مار سرونه

زه خو د مينې ارمانجن وم ما خو زړونه غوښتل
کړل دې د عقل طرفدارو راشمار سرونه

د سپينو ستورو په ليدو شي فرښتې رايادې
داسې ښکارېږي لکه وي چې يې هوار سرونه

تر سړيتوب د زرو قدر يو په زره زيات شو
دروېشه نن سبا واړه شول تر دينار سرونه(۹)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پورتني غزل هره مسره **۱۵** څپې لري. (دار، کار، مار، راشمار، هوار او دينار) يې د قافيې کلمې دي. (سرونه، سرونه) په کې رديف دی.

۳- دوه قافيز غزل: دا هغه ډول غزل دی، چې دوه بېلابېلې قافيې ولري. مانا دا چې د دوو مسرو د پای تر قافيې څخه دمخه او يا د مسرو په منځ کې بله قافيه موجوده وي. په مطلع کې دوه بېلابېلې قافيې موجودې وي. د نورو مسرو قافيې د مطلعې خپله خپله قافيه تعقيبوي، که چېرې تر هرې قافيې وروسته رديفونه راغلي وي، نو تر هرې تعقيبوونکي قافيې څخه وروسته د هغې خپل رديف هم په همغه بڼه تکرارېږي. لومړی به دلته هغه بېلګه راوړو چې څنګ په څنګ قافيې ولري:

کـه يـم ډېـر د حوادثـو پـه کشـال شـل
خـو درځـم کـه مـې رهبـر شـه باکمـال مـل

تـا چـې ځـوان د دلبـرۍ د کـرم عـام کـړ
درتـه جـوړ شـو د عاشـق غريـب د سـوال ول

معشـوقه چـې د جبـين غوټـه خـوره کـه
د عاشـق د خـاطر غوټـه شي فـی الحـال حـل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جفا وفا سودا په خپل اختیار که
د خوبانو په دربار کې دی دلال لل

اوښکې تېل صبر پنبه لري اور مینه
باري خدایﷻ مې چراغ نه که د اقبال بل

د هنر د چابک سوار لافه که ماته
چې اسمان نیلي راواخلي د خپل چال چل

خو چې ولید شي د مینې په ورشو کې
رقیبان که علي خان لکه شغال غل(۱۰)

په پورتني غزل کې د کشال، باکمال، سوال، فی الحال، لال، اقبال، چال او شغال، د لومړۍ قافیې کلمې دي او (شل، مل، ول، حل، لل، بل، چل او غل) د دویمې قافیې کلمې دي. ردیف نه لري.

هره مسره یې ۱۲ څپې لري. د غزل دا ډول په پښتو شاعرۍ کې دومره باب نه دی. په پخوانیو دېوانو کې یې بېلګې شته. هندسي شکل او جوړښت یې دا دی:

ba_________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

ba__________________________

____
ba__________________________

____
ba__________________________

____
ba__________________________

____
ba__________________________

____
ba__________________________

____
ba__________________________

د دوه قافیه ییزو غزلو بل ډول دادی، چې لومړی قافیه د مطلعې د مسرو په منځ کې راځي، ورپسې بیا ردیف راځي، ورپسې بیا بله قافیه او بیا ورپسې ردیف. د مطلعې هره قافیه ځانته ځانته ردیفونه او ځانته ځانته قافیې لري، یانې دا چې د وروسته مسرو قافیې، په مطلع کې راغلې قافیې تعقیبوي. لکه د اسحق ننګیال دا غزل:

خیبري تنده

(c) ketabton.com: The Digital Library

تول عمر درنه ده سپکېدو ته يې چې پرې نږدئ
خاوره پښتنه ده او پردو ته يې چې پرې نږدئ
پرېږده خيبري تنده چې بيا په وينو ماته شي
ګرمه معرکه ده سړېدو ته يې چې پرې نږدئ
سره چې وړي اورونه په کمڅو کې د پښتو ناوې
ښه ده چې لمبه ده لوګېدو ته يې چې پرې نږدئ
زلفو د جانان ته چې څو سرې وينې غوټۍ نه شي
لاره تکه سره ده وچېدو ته يې چې پرې نږدئ
نن مې د خوشال توره چې بيا هوس د شرنګ لري
تاوه په شرنګ ښه ده چوپېدو ته يې چې پرې نږدئ
ګورئ چې اسمان کې وربځ د ستورو د لار پل وهي
ورځ خو لا اوږده ده تورو شپو ته چې يې پرې نږدئ
وړي يې چې غرور ته ثريا په جام د سترګو کې
نبغه مو شمله ده کږېدو ته يې چې پرې نږدئ(۱۱)

دا غزل دوه قافيې او دوه رديفونه لري. په لومړۍ قافيه کې (درنه، پښتنه، معرکه، لمبه، سره، ښه اوږده او شمله) د قافيې کلمې دي. (ده، ده) يې رديف دی او په دويمه قافيه کې (سپکېدو، پردو، سړېدو، لوګېدو، وچېدو، چوپېدو، شپو او کږېدو) د قافيې کلمې دي. (ته يې چې پرې نه ږدئ، ته يې چې پرې نه ږدي) يې رديف دی. ددې غزل هندسي جوړښت داسې انځورېدی شي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

=b ______ =a ______

=b ______ =a ______

______

=b ______ =a ______

______

=b ______ =a ______

______

=b ______ =a ______

______

=b ______ =a ______

______

=b ______ =a ______

______

=b ______ =a ______

۴- ماته غزل: (ماته غزل) ورته ځکه وايي چې په منځه ملا کې يې د هرې مسرې په منځ کې د اهنګ يوه وقفه راځي. په همدې منځ کې د څپو د شمېر له مخې هر مسره پر دوو مساوي برخو وېشل کېږي، لکه په لاندې غزل کې چې (ګوره د زخمو غوټۍ) د مسرې لومړۍ برخه او (څاڅي مې له سترګو نه) د مسرې دويمه برخه ده. کله کله د اهنګ دا وقفه تر قافيې وروسته راځي او کله د رديف يوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخه هم ورسره نيسي او بيا تر هغه وروسته وقفه او بيا نور رديف راځي. دلته به د دې ډول غزل يوه بېلګه وړاندې شي:

د تصور څپې

ګورم د زخمو غوټۍ څاځي مې له سترګو نه
يار ته د کمڅو غوټۍ څاځي مې له سترګو نه
نن چې دا تیارې کوڅې ټولې دي باغچې باغچې
جام جام د سپرلو غوټۍ څاځي مې له سترګو نه
پرېوتل له شونډو مې ستا د اننګو ګلان
ګرانې د نشو غوټۍ څاځي مې له سترګو نه
مات مې شو د صبر جام ښکل مې کړه مینوشه خوله
ماتې د توبو غوټۍ څاځي مې له سترګو نه
او ښکه د لیمو د باغ رغړي دې قدم پسې
ګوره د اسرو غوټۍ څاځي مې له سترګو نه
اوري د ننګیال پر سر ستا د تصور څپې
راغلې د خیالو غوټۍ څاځي مې له سترګو نه (۱۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورتني غزل کې (زخمو ، کمڅو ، سپرلو ، نشو ، توبو ، لېمو او خيالو) د قافيې کلمې دي. (غوټۍ څاڅي مې له سترګو نه) يې رديف دی. هره مسره يې ۱۴ څپې ده. هندسي شکل يې دا دی:

= /a
= /a

/
= /a

/
= /a

/
= /a

/
= /a

/
= /a

۵- بې مطلعې غزل: هغه غزل دی، چې يوازې مطلع نه لري، يانې د سر لومړی بيت يې مقفي نه وي. د لومړي بيت دويمه مسره يې قافيه لري او د نورو بيتونو د دويمو مسرو قافيه يې د لومړي بيت د دويمې مسرې قافيه تعقيبوي. که چېرې د لومړي بيت د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويمې مسرې تر قافيې وروسته رديف راغلی وي، نو د نورو قافيه والو مسرو رديفونه هم همدا بڼه لري.

په پښتو لرغونې شاعرۍ کې د شيخ رضی لودي او نصر لودي ترمنځ شوی شعري سوال او ځواب هم له همدې فورم سره ورته والی لري. د دې فورم يوه بېلګه دا ده:

هيله

چې خزان وهلی بڼ يې سور او شين کړم
د خيالونو دنياګۍ ته مې ننراشه

د ګېلو مانو په شونډو ګوتې کېږده
درواری شمه يوه شېبه پخلا شه

چې غوټۍ زما د هيلو پې ساه واخلي
په سره ځله کې پرخه د سبا شه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د مړاوو خاطرو سترګې یې ښکل کړم
پـه ترخـو شـونډو مـې یـو واري موسـکا شـه

د رنتبــور د شــپو دردونــه مــې هېرېــږي
د غـــزل ذهـــن تـــه ننـــوزه ســـاه شـــه

پـــه تپونـــو مـــې پټـــې د مینـــې کېـــږده
یـــوه هیلـــه ده پوښـــتنې لـــه مـــې راشـــه

وینې (څه وي) پـه کې نه شته دي ګیلې دې
د پیونـد سـپېرو زخمونـو لـه دوا شـه(۱۳)

په پورتني شعر کې (دا، پخلا، سبا، موسکا، ساه، را او دوا) د قافیې کلمې دي، (شه، شه) یې ردیف دی. هندسي بڼه یې داده:

____
=a______________________________

____
=a______________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

____
=a______________________

____
=a______________________

____
=a______________________

____
=a______________________

____
=a______________________

۲- څلوریزه (رباعي):

رباغي هم هغه شعري فورم دی، چې له عربي څخه پښتو ته راغلی دی. دا فورم څلور مسرې لري، له ځينو استثنايي حالاتو پرته چې په هغه کې کېدی شي د دريېمې مسرې يوه څپه د قافيه والو مسرو تر څپو کمه يا زياته شي، په ټوليز ډول د ټولو څلور واړو مسرو د څپو شمېر سره مساوي وي. د رباعي لومړی بيت مقفی وي، دريېمه مسره يې قافيه نه لري او د څلورمې مسرې قافيه

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې د مطلعې قافيه تعقيبوي. د غزل په شان په ځلوريزه کې هم رديف اختياري وي، خو کله چې د رباعي په مطلع کې رديف راوړل شو ځلورمه مسره کې به ضرور بيا هماغه رديف تکرارېږي.

په پښتو کې د بېلابېلو څپو په شمېر رباعي ويل شوي، خو لس څپيزې ځلوريزې په کې زياتې دي. دا رباعي اکثره په تول تللې دي. هغه رباعي چې لس څپيزې دي، هره مسره يې د اهنګ له مخې تقريباً پر دوو برخو وېشل کېږي. پنځه څپې يې يوه خوا او پنځه يې بله خوا په تول تللې وي.

د لوی خان (خوشال بابا) هغه رباعيات چې د يو ځانګړي کتاب په بڼه د (خوشال رباعيات) په نوم د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوي او شمېر يې تقريباً (۱۵۰۰) رباعياتو ته رسېږي، تقريباً په سلو کې ۸۵ ځلوريزې يې لس څپيزې دي.

پر اوسني وخت د ځلوريزو بل بشپړ کتاب چې زموږ په لاس کې دی، هغه د (پسته اور) په نوم د هېواد د نوميالي شاعر محمد صديق پسرلي د ځلوريزو مجموعه ده. په دې اثر کې څه کم (يوزر) ځلوريزې راغلي، چې ټولې لس څپيزې دي. د استاد قيام الدين خادم اکثره ځلوريزې هم لس څپيزې دي.

يوه بله خبره چې د رباعي يا ځلوريزو په باب د ياد وړ ده، هغه داده، چې عام ولس او په ځانګړي ډول ځينې سندرغاړي رباعي هغه ډول شعر يا نظم ته وايي چې معمولاً د پند، نصيحت او اخلاقي مسايلو په باب ويل شوي وي او په موسيقۍ کې يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سندرغاړي تر غزل او یا کومې بلې سندرې دمخه وایې او په همدې موقع کې د اورېدونکو د ذهن پاملرنه ځانته راجلبوي. دلته یوه تېروتنه رامنځته کېږي؛ هغه دا چې اکثره سندرغاړي تر اصل غزل او سندرې دمخه کم شعر لولي هغه اکثره د مانا د انتخاب له مخې وي، نه د فورم له مخې. څرنګه چې په رباعي کې هم ډېر زیات اخلاقي، دیني، او نور مسایل راځي، نو دوی اکثره هغو شعرو ته چې دا موضوعات په کې بیان شوي وي، هغو ته رباعي وایي، سره له دې چې که د فورم له مخې هغه غزل هم وي. دلته د دې یادونه په کار ده، چې دا رباعي یا څلوریزه هغه رباعي نه ده، چې عام ولس یا سندرغاړي یې په کومه مانا او بڼه استعمالوي.

څلوریزه یا رباعي دا لاندې بڼې لري:

۱- هغه رباعي چې ردیف نه لري، لکه د استاد خادم دا څلوریزه:

که دا غفلت وي پښتو ورکېږي
چې پښتو لاړه پښتون ډوبېږي

تللي خو تللي دي خیر به غواړو
په پاتې قام مې اوس زړه رپېږي(۱۴)

په پورتنۍ څلوریزه کې (ورکېږي، ډوبېږي او رپېږي) د قافیې کلمې دي. ردیف نه لري، هره مسره لس لس څپې لري. هندسي شکل یې دا دی:

a________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

a________________________

____
a________________________

بله بېلګه:

د مــار کــه نــه وي پــه تــن کــې زهــر
ســـردار کــه نــه لــري خنجــر د قهــر

دا دواړه توکــه بــه زمــا پــه پوهــه
نــه يـاد پـه کلي وي نه يـاد پـه شـهر(**۱۵**)

په دې رباعي کې (زهر، قهر، شهر) د قافيې کلمې دي. رديف نه لري، هره مسره لس لس څپې لري.

۲- هغه ډول رباعي يا څلوريزې دي، چې تر قافيې څخه وروسته رديف هم لري.

دا لاندې څلوريزې وګورئ:

تــن بــه تــاوان وای کــه مينــه نــه وای
ژونــد بــه حيـوان وای کـه مينـه نـه وای

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسان به څه و د لارې دوړه
جهان به وران وای که مینه نه وای(۱۲)

په پورتنۍ څلوریزه کې (تاوان، حیران، او وران) د قافیې کلمې دي. (وای که مینه نه وای) یې ردیف دی. هره مسره لس څپیزه ده او د پښتو د اکثرو څلوریزو په شان، هره مسره په منځه ملا کې نیمایي کېږي او تر لږې لفظي وقفې وروسته یې دویمه برخه لوستل کېږي، دوه نورې بېلګې یې دادي:

د باطل زړه کې خطر پیدا شو
تیارې بوګنېږي سحر پیدا شو

ضمیر موسکی شو د انسانانو
سترګې پیدا شوې نظر پیدا شو(۱۷)

❋❋❋

په توره شپه کې شمعه رڼا کا
ماوې: ماتم کا ماوې ژړا کا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کــه پتنګـــان دي ســـتي ایـــرې شـــول
مـاوې: پاکـان دي عشـق او وفـا کـا (۱۸)

هندسي شکل یې:

=a
=a

=a

۳- قطعه:

قطعه هم په هغو فورمونو کې راځي، چې له عربي ژبې څخه راغلي او په پښتو شاعرۍ کې باب شوي دي. قطعه لکه د څلوریزې (رباعي) په شان څلور مسرې لري، خو له رباعي څخه یې تفاوت دا دی، چې په رباعي کې لومړی بیت مقفی وي یانې دواړه مسرې یې سره قافیې لري او یوه شان قافیه تعقیبوي او د دویم بیت دویمه مسره ورسره هم قافیه وي، خو په قطعه کې د لومړي بیت لومړۍ او د دویم بیت لومړۍ مسرې له قافیې نه ازادې وي او د دواړو بیتونو دویمې مسرې په خپل منځ کې یو شان قافیه جوړوي. قطعه هم په دوو ډولو ده:

۱- هغه قطعه چې ردیف نه لري لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیــا د میــو جــام بــه مــات کــړم
چـــې ځـوانــــي شــي زمــا تېــره

پــه ځــوانۍ کــې ګنــاه خونــد کــړي
پـــه پـــیرۍ کـــې تــقوا ډېــره(۱۹)

۲- هغه چې ردیف لري لکه:

د احساس دوزخ کــې اوسم
پــه ارمــان د یــو جنــت کې

مــساوات دې بــر مــلا شــــي
شي انسان دې په عزت کې(۲۰)

هندسي جوړښت یې په دې ډول دی:

بل شکل:

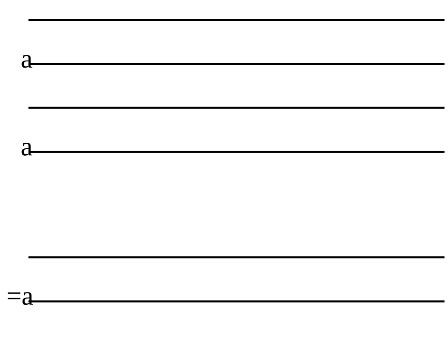

(c) ketabton.com: The Digital Library

=a

کله کله ځینې لوستونکي، سندرغاړي او ان لیکوال (رباعي او قطعه) دوه بېلابېل شعري فورمونه یو بل سره مطالعه کوي، (څلوریزې) ته (قطعه) وایي او (قطعې) ته څلوریزه. دوی په دې تېروزي چې د دواړو د مسرو شمېر سره برابر دی، نو فکر کوي چې دواړه به یو شان وي. دې کې شک نه شته چې د مسرو شمېر یې سره برابر دی، خو د رباعي یا څلوریزې ټول بیت ضرور مقفی وي، یانې دواړه مسرې یې یو شان قافیه لري، خو د قطعې لومړی بیت مقفی نه وي. البته د لومړي بیت دویمه مسره یې قافیه واله وي، چې د دویم دویمه مسره هم همدا قافیه تعقیبوي. د اهنګ له پلوه هم دا دواړه شعري فورمونه توپیر لري.

۴- بولله (قصیده):

قصیدې ته په پښتو کې (بولله) وایي. خپله قصیده عربي کلمه ده. په لغت کې (قصد کړای شوي) ته وایي. په عربي اصطلاح کې هغه شعر و چې د بیتونو شمېر به یې تر ۱۲ یا ۱۷ کم نه و او دا نوم د قصد له مصدره جوړ شو، چې معنا یې استقامت او اتصال، سموالی، برابري او سوچه توب وو(۲۱).

دا هغه شعري فورم دی، چې د غزل په شان د سر لومړی بیت یې مقفی وي. د نورو بیتونو د هر بیت دویمه مسره یې قافیه ولري او د مطلعې قافیه تعقیب کړي. قصیده په شکل او جوړښت کې له غزل سره چندان توپیر نه لري، توپیر یې دا دی، چې د غزل د بیتونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمېر له **۵** څخه تر **۱۵** پورې وي او د قصيدې بيا له **۱۲** څخه تر دوو سوو يا تر دې هم زياتو بيتونو پورې دی. پخوانۍ قصيدې له مانيز پلوه هره يوه اکثره پر درېو برخو وېشل شوې دي:

د قصيدې لومړۍ برخې ته تغزل يا تشبيب وايي چې په هغې کې شاعر تر اصلي موضوع دمخه د طبيعت ستاينه کوي. د قصيدې دويمه برخه د هغې اصلي موضوع ده. دا برخه له تغزل يا تشبيب نه وروسته پيلېږي او په دې کې شاعر د خپل ممدوح ستاينه کوي. د قصيدې درېيمه برخه دعائيه بولي چې په هغې کې شاعر د خپل ممدوح لپاره د خدای(ج) له دربار نه د ښښنې او هوساينې غوښتنه کوي.

په اوسنيو قصيدو کې پورتني نورمونه چندان په پام کې نه نيول کېږي. د غزل او ځينو نورو شعري فورمونو په شان، په قصيده کې هم رديف اختياري دی، خو که مطلع کې راوړل شو، نو په نورو دويمو مسرو کې يې راوړل حتمي کېږي. قصيدې دوه شکلونه لري، يو هغه ډول دی، چې رديف نه لري او بل هغه ډول دی، چې رديف ولري. د پښتو لومړۍ معلومه لاسته راغلې قصيده په هغه شکل کې راځي چې رديف نه لري. هغه قصيده دا ده:

د فلک له چارو څه وکړم کوکار
زمولوي هر ګل چې خاندي په بهار
هر غټول چې په بيديا غوړېده وکا

(c) ketabton.com: The Digital Library

رېــژوي يــې پــانې کانــدي تــار پــه تــار
ډېــر مخونــه د فلــک ځپېـــړه شـــنه کـــا
ډېـــر ســـرونه کـــا تـــر خـــاورو لانـــدې زار
د واکمــن لــه ســره خــول پرېبا ســي مــړ شــي
د بېوزلــو وينـــې تـــوی کانـــدي خونخـــوار
چې لـه برمـه يـې زمـري رپـي ځنګلـو کـې
لـــه اکوبـــه يـــې ډاري تيـــر و جبـــار
هــم يـــې غشـــي ســـکنې ډال د ژوبلـــورو
رســـتمان ځنـــې ځغـــلا کانـــدي پـــه ډار
چې يـې مـلاوې نـه کړېـږي پـه غښـتليو
دا فلـــک پـــرې وکـــا ځـــه کـــاري ګـــوزار
پـه يـوه ګردښـت يـې پرېبا ســي لــه برمــه
نـه يـې غشـی نـه لينـدۍ وي نـه يـې سـپار
ځـــه تيـــری ځـــه ظلـــم کانـــدې ای فلکـــه
ســتا لــه لاســه نــه دي هــېڅ ګــل بــې لــه خــار
پــه ويرژلــو لــور نــه کــړې پــه زړه کرارېــه !
پرنتليـــــــو اوروې د غـــــــم ناتـــــــار
هــېڅ روغــی مــې پــه زړه نســته ســتا لــه ځــوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ببلــــوې پــــه ژړا ژړ مــــين لــــه يــــار
لــه تېريــو دې اوښــې څــاڅي لــه اورېځــو
چينـــې ژاړي پــه ورڅ ورڅ ســتا لــه شــنار
نــه بــه لاس واخلــې لــه څــوره نــه بــه لــورې
نــه بــه مــلا كــړې لــه ببوزلــو لــه تــرار
نــه بــه زړه وســوځوې پــه هېڅــا بانــدې
نــه بــه پرېــوزې لــه ګردښــته لــه مــدار
نــه بــه وصــل كــړې مــين لــه بــل مينــه
نــــه بــــه درملــــې تپونــــه د افګــــار
ســتا لــه لاســه دي پراتــه ژوبــل زګېــروي كــا
هــر پلــو تــه تپــي زړونــه پــه څــار څــار
كلــه غــوځې كانــدې مرانــدې د زړګيــو
كلــه تېــر باســـې وګـــړي هوښـــيار
كلــه ټكـــې واچـــوې پــــر نــــازوليو
كلــه خيــرې كــړې ګرېــوان د نمنځــي چــار
كلــه غورځــوې واكمــن لــه پلازونــو
كلــه كېنــوې پــه خــاورو كــې بــادار
زمــوږ پــر زړونــو دې نــن بيــا يــو غشــى وويشــت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ودې ژوبللـــــه پــــه دې غشـــــي هـــــزار
پـر سـوريو بانـدې ويـر پرېـووت لـه پاسـه
محمـــد واكمـــن چـــې ولاړی پـــه بـــل دار
يـــو وار شـــو اسـير پـــه لاس د ميـــر ځمنـــو
انتقـــال يـــې وكـــړ قبـــر لـــه بـــل وار
پــــه ســــماوو يــــې ودان اهنګـــــران وو
پـــه ټيكنـــه و پـــر درســـت جهـــان او ځـــار
د محمــــود د ژوبلـــورو پـــه لاس كښـــېوت
چــې غزنــه تـــه يــې بــاتلی پـــه تلـــوار
ننګيـــاليو لـــره قيـــد مړينـــه ده ځكـــه
ســـه يـــې والوتلـــه هســـك تـــه پـــر دې لار
تـــر نـــرۍ يـــې غـــوره خـــاورې هـــديره كـــا
د زمريـــو پـــه ببرېـــو كلـــه وي ځـــوار
پـه دې ويـر د غـور وګـړي تـور نمـري سـول
پـــه دې ويـــر رڼـــا تيـــاره ســـوله د ښـــار
ګـــوره ځـــاځي رڼـــې اوښـــې لـــه دې غرونـــو
دا كړونګــــی ســـاندې لـــي پــــه شـــورهار
نـــه هغـــه زرغـــا د غرونـــو د بېـــديا ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

نـــه د زرکیـــو پـــه موســـا دی کتهـــار
نـــه غتهـــول بیـــا زرغـــونېږي پـــه لاښـــونو
نـــه بـــامې بیـــا موســـېده کـــا پـــه کهســـار
نـــه لـــه غرجـــه بیـــا راځـــي کـــاروان د مشـــکو
نـــه رادرومـــي غـــور تـــه بیـــا جـــوپې د شـــار
د پســـــرلي اوره تـــــودې اوښـــــې توینـــــه
مرغلـــرې بـــه نیســـان نـــه کـــړي نثـــار
دا پـــه څـــه چـــې محمـــد ولاړ لـــه نړیـــه
پـــه ویرینـــه یـــې ســـو غـــور تهـــول ســـوګوار
نـــه ښـــکارېږي هغـــه ســـور د ســـور پـــه لتـــو
نـــه ځلېـــږي هغـــه لمـــر پـــر دې دیـــار
چـــې بـــه نجلیـــو پـــه نڅـــا پـــه کـــې خندلـــه
چـــې بـــه پېغلـــو کـــا اتـــڼ قطـــار قطـــار
هغـــه غـــور پـــه ویـــر ناتـــار د واکمـــن کښـــېوت
هغـــه غـــور ســـو د جانـــدم غونـــدې ســـور اړ
لاس دې مـــات شـــه ای فلکـــه چـــې دې وکـــا
محمـــد غونـــدې زمـــری د مړینـــې ښـــکار
شـــین زړګـــی فلکـــه ولـــې لا ولاړ یـــې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ای د غور غرونو په څه نه شوئ غبار
مځکې ولې په رپږدلو نه پرېوزې
لاندې باندې شئ چې ورک شي دا شعار
چې زمري غوندې واکمن ځي له جهانه
چې څوک نه کړي پر نړۍ باندې قرار
سخ په تا ای محمده د غرو لمروې
په نړۍ به نه وي ستا د عدل سار
ته پر ننګه وې ولاړ په ننګه مړ سوې
هم پر ننګه دې په ننګه کا ځان جار
که سوري دې په تنګ وير کاندي ويرمن سول
هم به وياړي ستا په نوم ستا په ټبار
په جنت کې دې وه تون زموږ واکمنه
هم په تا دې وي ډېر لور د غفار (۲۲)

د شيخ اسعد سوري په دې قصيده کې (کوکار، بهار، تار، زار، خونخوار، جبار، دار، ګوزار، سپار، خار، ناتار، يار، شنار، ترار، مدار، افګار، ځار، هوښيار، چار، بادار، هزار، دار، وار، اوښار، تلوار، لار، څوار، ټبار، شورهار، کټهار، کهسار، شار، نثار، سوګوار، ديار، قطار قطار، سوراړ، ښکار، شعار، قرار، سار،

(c) ketabton.com: The Digital Library

جار، تبار او غفار) د قافيې کلمې دي، رديف نه لري هره قافيه واله مسره يې ۱۱ څپې او بې قافيې مسره يې ۱۲ څپې ده.

هندسي شکل يې دادی:

a________________________

a________________________

____

a________________________

____

a________________________

____

a________________________

____

a________________________

____

a________________________

____

a________________________

____

a________________________

____

a________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

____
a_____________________________

____
a_____________________________

____
a_____________________________

(ترپایه)

د ښکارندوی غوري لرغونې قصیده هم دا بڼه لري.

د قصیدې بل شکل دا دی، چې تر قافیې وروسته ردیف هم ولري.

د کابل زخمي سندرې

د زړه زخم مې د سرې مالګې کمر دی
راختلی پرې د سپینو اوښکو لمر دی

د کابل زخمي سندرې یې رانه وړې
د باګرام (سروش) له مانه مرور دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښو او شونډو یاد هم رانه هېر دی
جوړ غړل مې له خنجر او له پرهر دی

د لمر پېغله د غربت زېړي نیولې
سپین سحر مو زېړ په شان د مازیګر دی

پر مریو مو بلا چړې شوې پخې
قصابان د کلي وایي چې اختر دی

چې په تبر د بتانو مغزي غوځ کړي
چا وې مور کې هم پیدا زوی د اذر دی

مات کودړي یې له تاندو وینو ډک دي
د شهیدو پېغلو څه رنګین ګودر دی

ما یې زړه اورېده دی مې چغې نا وري
هو د کاڼو په غوږونو کوڼ خیبر دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپین لباس د پرښتو ابلیس اغوستی
جاهلان وایي وارث د پیغمبر دی

پوروړي یې د ژوند د سکوڼ پر دي
زمونږ کلي ته راغلی سوداګر دی

کوټنۍ د ماشومانو شهیدانې
پر ساحل راخور د وینو سمندر دی

کړې رنډې د تصویرونو مړو مړو اوښکو
تښتېدلی له هندارو نه جوهر دی

ماښوګان یې خرخوي پر نهنګانو
د بې نوحه بېړۍ څه سپېره لنګر دی

د حسین او ذوالجناح وینې مباح دي
دلته هلته دا بیان د هر شمر دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر اغزي رانه د وينو قلنګ غواړي
د تنهاکو په پښو کې مو سفر دی

بې جرسه قافلې ته يې جرس کړ
مات مې زړه کې د ظالم د غشي سر دی

څه سره توده پېرزو د يار اغيار ده
د يولاس کې زمهرير د بل سقر دی

ګرځوم يې در په در چېرته يې کېږدم
د ژوندون د مړي پېټی مې پر سر دی

د ژوندون په هديره کې يې ايسار کړم
يو اشنا راته نکير دی بل منکر دی

هر دجال دي د همدي جامې اغوستې
په وطن راغلی بې نښې محشر دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر گلونو بـاروتي خپسې ناستې
د وربمو په لمبو لولپه ځيګر دی

يتيم ژوند ايسار د غشو په سيلۍ کې
تاو له ځانه يې د زخم سور څادر دی

د اياز څنې د ګور چينجي خوړلي
د محمود دربار بې مشکو بې عنبر دی

چې له هند به يې وربمې د چندڼ راوړي
د پښتون د طوطي مات هغه وزر دی

بيا يې کړې دې اودس د چا په وينو
چې خطاب يې د وژنې پر منبر دی

په خلوت کې به د تاک تيونه روي
په جلوت کې سوې لوی د کوثر دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کـــاروان د وطـــن نـــوم پـــه وینـــو لـــیکم
مـا تراشـلی ورتـه روح لکـه مرمـر دی.(۲۳)

په دې قصیده کې (کمر، لمر، مرور، پرهر، مازیګر، اختر، اذر، ګودر، خیبر، پیغمبر، سوداګر، سمندر، جوهر، لنګر، شمر، سفر، سر، سقر، پرسر، منکر، محشر، ځیګر، څادر، عنبر، وزر، منبر، کوثر او مرمر) د قافیې کلمې دي. (دی، دی) یې ردیف دی. د شعر هره مسره ۱۲ څپې ده. جوړښت یې په دې ډول دی:

=a________________________
=a________________________

____
=a________________________

____
=a________________________

____
=a________________________

____
=a________________________

____
=a________________________

____

(c) ketabton.com: The Digital Library

=a_________________________

____

=a_________________________

____

=a_________________________

____

=a_________________________

____

=a_________________________

____

=a_________________________

تر پایه...

۵- دوه یزه (مثنوي):

دوه یزه (مثنوي) هغه ډول شعري فورم دی، چې هر بیت یې په خپل منځ کې ګډه قافیه لري (مقفی وي)، د بیتونو شمېر یې ثابت نه دی. په ټولو قافیه والو شعري چوکاټونو کې مثنوي تر ټولو خلاص او لوی شعري فورم دی. شاعر کولای شي په دې شعري فورم کې خپل مقصد تر وروستي بریده بیان کړي، ځکه نو اکثره شاعران د لویو موضوعګانو د بیان په غرض دا فورم انتخابوي، لکه ابوالقاسم فردوسي چې د شاهنامې د لیکلو لپاره دا فورم وټاکه. په

(c) ketabton.com: The Digital Library

مثنوي کې که شاعر په یوه قافیه کې له ستونزې سره مخ شي، نو بلې ته تللای شي. په مثنوي کې هر بیت ځانته قافیه لري، کېدی شي ځینې بیتونه یې ردیفونه ولري او ځینې یې ونه لري، خو د ټولو بیتونو وزن مشترک وي او د څپو شمېر یې سره مساوي وي. مانا دا چې مثنوي مقفی مشترک الوزنه او د مساوي څپو لرونکی فورم دی.

لکه د مخه چې مو یادونه وکړه په مثنوي کې کېدی شي ځینې بیتونه ردیف لرونکي وي او ځینې په قافیه ختم شوي وي، نو په دې صورت کې مثنوي دا شکل اختیاروي:

a___________________________
a___________________________

=b___________________________
=b___________________________

c___________________________
c___________________________

همداسې نور بیتونه

او یا هم دا شکل:

=a___________________________
=a___________________________

b___________________________
b___________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

c________________________________
c________________________________
او همداسې نور بيتونه

دلته به د مثنوي يوه بېلګه راوړو:

ته به راغلې

پــه ســترخوان بــه مــې پرتــه وچــه ډوډۍ وه
بــل څــه نــه وو همېشــه وچــه ډوډۍ وه

ماشــومان مــې وو زلخــوږي او خــوا تــوري
شــول پيکــه يــې د مخونــو روښــان ســتوري

مــا ويــل چــې بــدلوم بــه دغــه حــال زه
ټولــوم بــه پــه څــه توګــه زر او مــال زه

يــوه شــپه بيــا تــوره شــپه وه ډېــره تــوره
زه پــه غــلا پســې روان ومــه لــه کــوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې له ورایه څه رڼا په نظر راغله
یو طرف ته خېمه ستا په نظر راغله

چې خېمې ته در ننه شوم ژړا وه
ګډه ستا په ماشومانو یو غوغا وه

سوځېدل واړه له لوږې په سره اور کې
د خوړلو هېڅ شی نه و ستا په کور کې

بس یو دېګ و ستا و مخته په اور باندې
ایشولې دې په دغه دېګ کې سپاندې

ماشومان دې تېر ایستل په دې خبره
(چې کتغ دی پخېدونکی ژر تر ژره

د یو څه ساعت لپاره صبر وکړئ
بیا به واړه خپل ځانونه پرې ماړه کړئ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمـــا زړه کبـــاب پـــه دغـــه ننـــداره شـــو
ځـــان لـــه دې کبلـــه ټيـــټ راتـــه ښـــکاره شـــو

چـې پـه کـور کـې مـې پرتـه سـپينه ډوډۍ وي
پـه سـترخوان مـې همېشـه سـپينه ډوډۍ وي

خـو د شـکر سـبق بيـا هـم لـه مـا هېـر شـو
فـرق د حـق او نـاحق بيـا هـم لـه مـا هېـر شـو

پـــر ازغنـــه لاره بانـــدې مـــې ســـفرو
سـور د ييلـو پښـو پـه وينـو مـې هـر پـل و

لـــرې ځـــاى تـــه وم روان لـــه لـــرې ځايـــه
ګلـــه مـــن ومـــه پـــه دې ســـبب لـــه خدايـــه

چـې د پښـو څپلـۍ يـې هـم نـه وې راکـړې
تـــو دې ځمکـــې مـــې وې دواړه تلـــې وړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پــه شــنه زړه مــې پــرې کولــه اوږده لاره
پــه عــذاب ومــه د ژونــد لــه درانــه بــاره

زړه مې غوښت چې زياتي ساه اخيستل بس کړم
مـات د ژونـد دا زنـګ خـوړلی شـان قفس کـړم

خــو چــې ځــان مــې جــوړاوه و دغــه کــار تــه
هغــه وخــت وم نــږدې شــوی يــوه ښــار تــه

ددې ښـــار پـــه دروازه شـــوم وردننـــه
د ارام پـــه اراده شـــوم ور دننـــه

چــې يــو ځــو قدمــه لاړمــه پــه وړانــدې
برابــرې مــې شــوې ســترګې پــه تابانــدې

پـــه ځکيـــدو وې را روان زمـــا پـــه لـــورې
پـــه بـــدن دې وو لاســـونه او ســـر پـــورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر پښې دې ګوره چاوې قلم کړي
نیم ورنونه دې وو پاتې نیم یې وړي

زما زړه کباب په دغه ننداره شو
زما حال خراب په دغه ننداره شو

ما ویل چې له څپلیو یم بېزاره
یېلې پښې مزل کولای شم په لاره

ښادۍ نه غواړم له پاکه خدایه نورې
زما پښې دې وي زما په جسم پورې

پر ما باندې همغه عجیبه وخت و
شپه او ورځ به مې په سر کې خیال د تخت و

په دې نیت مې ټولې کړې وې لښکرې
مست اسونه تېرې تورې کلکې زغرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په زور د چا تخت ونیسم باچا شم
په دې توګه به تر هر چا سر بالا شم

هر یو لاس به ماته پورته په سلام وي
هر یو سر به ماته ټیټ په احترام وي

خو تر دې خبره وړاندې چې روان شم
په وطن د چا ورګډ لکه توپان شم

ته مې ولیدې چې ټول په اوښکو لوند وې
در په دره وې په دواړو سترګو ړوند وې

خپله وبره پاچاهي دې وه بایللې
د وطن حکمراني دې وه بایللې

هر څه هر څه وو خپل ورور له تا اخیستي
تاج و تخت یې و په زور له تا اخیستي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـه دې خيـال چـې بيـا د تخـت دعـوه ونـه کـړې
پـــه ده بانـــدې دوبـــاره حملـــه ونـــه کـــړې

ســتا لــه ســره يــې ســتا ســترګې وې ايســتلې
پـــه ډبـــره يـــې ســـتا ســـترګې وې ايســـتلې

زمـــا زړه کبـــاب پـــه دغـــه ننـــداره شـــو
زمـــا حـــال خـــراب پـــه دغـــه ننـــداره شـــو

مـا ويـل داسـې منصـب دې خـداى ميـرات کـړي
چـې د سـر دښـمنان دومـره د چـا زيـات کـړي

چـې خپـل ورور يـې هـم کـار اخلـي لـه خنجـره
دواړه ســترګې يــې پــه زور کــاږي لــه ســره (۲۴)

په پورتنۍ دوه يزه (مثنوي) کې تاسو وليدل، چې اکثره بيتونه يې بېلابېلې قافيې لري. ځينې بيتونه يې رديفونه لري او ځينې يې نه لري. خو ټول يې يو ګډ وزن تعقيبوي او د څپو د شمېر له مخې سره مساوي دي، خو په مثنوي کې کله کله داسې پېښېدې شي چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټولو بیتونو د څپو شمېر کې یې یوه څپه زیاته یا کمه شي خو د هربیت مسرې یې د څپو د شمېر له مخې حتمي سره مساوي وي.

۲- دربیز (مثلث):

هغه ډول شعري فورم دی، چې هر بند یې (درې مسرې) لري. درېواړه مسرې یې متحدالوزنه وي او یو شان قافیه تعقیبوي. په مثلث کې قافیه اساسي او ردیف اختیاري توکي وي. د مسرو د څپو شمېر یې سره برابر وي. د سر بند درېواړه مسرې یې په خپل منځ کې ګډه قافیه لري. یانې درې واړه مسرې یې قافیه لري، د هر بند دوه لومړۍ مسرې په خپل منځ کې او درېیمه مسره یې قافیه کې له مطلعې او یا د سر د بند له قافیې سره یو شان وي. په ټولیز ډول د دې فورم هندسي جوړښت په دې ډول دی:

a___________________________
a___________________________
a___________________________

b___________________________
b___________________________
a___________________________

د مثلث د بندونو شمېر کېدی شي تر دوو زیات وي، خو که د بندونو شمېر یې هر څومره وي همدا پورتنۍ عملیه پرې تطبیقېږي. دلته به د مثلث یوه بېلګه وړاندې کړو، چې څلور بندونه لري:

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه اوښکې وینې اوري په دې سپینو چنارو
یو شور دی پورته کېږي د اروا له منارو
ژړا مې نه ودرېږي په خوږمنو ولولو

اورونه دي اورونه چې بلېږي په تقدیر
بې وسې یو بې هیلې ددې ظلم په تدبیر
څه مینه محبت رانه لاهو شول په اورو

د ګل پاڼې مې شولې د جانان د مخ حیا
په تورو سترګو پاتې شوه له ما ټوله دنیا
څه سترې سترې لارې شوې د هیلو په مېرو

د ګلو به دې بیا هغه دوران کله رائي
د هجر په سوز تللی به ارمان کله رائي
څه تور مهرونه لګي له خندا په ډکو خولو(**۲۵**)

د پورتني شعر په لومړي بند کې (چنارو، منارو، ولولو) د قافیې کلمې دي، په دویم بند کې (تقدیر او تدبیر) د قافیې کلمې دي او (اورو) د لومړي بند له قافیې سره یو شان ده. په درېیم بند کې (حیا، دنیا) په خپل منځ کې د قافیې کلمې او (مېرو) د لومړي بند له

(c) ketabton.com: The Digital Library

قافیې سره یو ډول ده. څلورم بند کې (دوران، ارمان) پـه خپـل منـځ کې د قافیې کلمې دي (کله راځي) ردیف دی (خولـو) د لـومړي بنـد له قافیې سره یو شان ده. هندسي جوړښت یې دا دی:

a______________________________
a______________________________
a______________________________

b______________________________
b______________________________
a______________________________

c______________________________
c______________________________
a______________________________

=d______________________________
=d______________________________
a______________________________

۷- مستزاد:

((د رباعي، غزل یا قصیدې پر هره مسره باندې چې یوه لنډه غونـدې مسـره ورزیاتـه شـي، مسـتزاد ګڼـل کېـږي. پـه دې لحـاظ لومړۍ یا لویـه مسـره وروکې مسرې تـه د مانـا لـه مخـې احتیـاج نـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري، ځکه چې ټوله مانا په لومړۍ مسره کې بشپړه وي. جوړښت يې داسې دی، چې يوه مسره يې لنډه او بله اوږده وي. دلته به د بېلګې په توګه د مفتي عبدالحنان لغماني يو مستزاد شعر ولولئ:

شـــپه د دوشـــنبې ده چـــې نبـــي صـــاحب روان شـــو
تېـــر تـــر لا مكـــان شـــو
شـــپه د دوشـــنبې وه ورتـــه راغـــی جبرائيـــل
ويـــې كـــړ قـــال و قيـــل
زه يـــم رالېږلـــی پـــه جلتـــۍ ســـره جليـــل
پـــا ځېږه خليـــل
شـــاه نبـــي زمـــوږه لكـــه ســـروه خرامـــان شـــو
تېـــر تـــر لا مكـــان شـــو

❋ ❋ ❋

شـاه نبـي چـې سـپور شـو پـه بـراق بانـدې لـه واره
ويـــــې نيولـــــه لاره
ســـل زره ملكـــې بـــل پـــه لاس يـــې شـــعله داره
تلـــې بـــه يـــو هـــواره
لاړه تـــر اســـمانه حاضـــر مـــاه تابـــان شـــو
تېـــر تـــر لا مكـــان شـــو

❋ ❋ ❋

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـاس پـه اسـمانو کـې چـې بـه تـه نبـي عـرب
شـــاه علـــي نصـــب
صـــف پـــه صـــف ملکـــو بـــه دده کـــاوه ادب
امـــــــــــــر و د رب
پـاتې پـه خپـل ځـای کې جبرائیـل ورتـه حیـران شـو
تېـــر تـــر لا مکـــان شـــو

✵ ✵ ✵

اتلـــس کالـــه شـــپه وه د معـــراج وکـــړه یقـــین
تللـــــی نـــــازنین
تـــاج یـــې د لـــولاک پـــه ســـرولهت شـــو د یاســـین
راغـــــی مـــــاه جبـــــین
ځکـــه پـــه کـــې واړه ســـربلنده امتیـــان شـــو
تېـــر تـــر لامکـــان شـــو

✵ ✵ ✵

تـــه ((عبدالحنانـــه)) د دنیـــا کارونـــه بـــس کـــه
مینـــې تـــه هـــوس کـــه
ځـــان دې د نبـــي اخـــر زمـــان پـــه درکـــې خـــس کـــه
بنـــد دې دا نفـــس کـــه
ګـوره هـر غـزل دې مشـهور پـه درسـت جهـان شـو

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېـــر تـــر لا مکـــان شـــو(۳۲)

هندسي شکل يې دا دی:

=a____________________________
=a_____________
b____________________________
b_____________
b____________________________
b_____________
=a____________________________
=a__________________

د نورو بندونو جوړښت يې هم همداسې دی.

۸- ثلوريز (مربع):

مربع هغه ډول شعري فورم دی، چې هر بند يې ثلور مسرې لري. د لومړي بند ثلور واړه مسرې يې په خپل منځ کې همقافيه وي، ياني يو شان قافيه تعقيبوي. رديف په کې اختياري دی که د سر په مسره کې رديف راوړل شو، نو د لومړي بند په ثلور واړو مسرو کې يې راوړل حتمي دي. د نورو بندونو درې مسرې سره په خپل منځ کې همقافيه وي، خو د ثلورمې مسرې قافيه يې د لومړي بند د مسرو قافيه تعقيبوي او که لومړی بند رديف ولري، نو د نورو بندونو د ثلورمو مسرو قافيه او رديف بايد همغه د لومړي بند

(c) ketabton.com: The Digital Library

قافیه او ردیف تعقیب کړي. که شاعر هر څومره د بندونو زیاتول غواړي، نو پورتنۍ قاعده باید مراعات کړي. بله خبره داده، چې که چېرې د لومړي بند مسرې ردیف ولري، نو دا ضروري نه ده، چې د ټولو بندونو لومړۍ درې واړه مسرې دې هم ردیفونه ولري، بلکې د ټولو بندونو څلورمه مسره د لومړي بند د شکلي جوړښت یانې د قافیې او ردیف تعقیبولو ته اړه ده. بل ټکی دادی، چې اکثره د ټولو مسرو د څپو شمېر سره مساوي وي، خو په ځینو خاصو حالاتو کې کېدی شي د کوم بند د څپو شمېر د یوې څپې په اندازه زیات یا کم شي. ددې فورم هندسي جوړښت داسې ترسیمېدی شي:

=a___________________________
=a___________________________
=a___________________________
=a___________________________

b___________________________
b___________________________
b___________________________
=a___________________________

دا بڼه هم درلودای شي:

a___________________________
a___________________________
a___________________________
a___________________________

=b___________________________
=b___________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

=b________________________
a________________________

دلته به د مربع يوه بېلګه وړاندې شي:

دربغـــه نـــوی عجـــب وخـــت د نوبهـــار وای
شـــګوفه هـــر رنـــګ ګلونـــه د ګلـــزار وای
لاس تـــر لاس ســـره نيـــولی مـــا او يـــار وای
پـــه مـــزه مـــزه خـــواړه ويـــل تکـــرار وای

❋ ❋ ❋

يـــا وا ناســـت يـــا ســـره ګرځېـــدی پـــه بـــاغ کـــې
معطـــره وای د ګلـــو پـــه دمـــاغ کـــې
دوه پـــه دوه مـــو ســـره راز وای پـــه فـــراغ کـــې
هـــم مـــانع پـــه دواړو ســـترګو ړونـــد اغيـــار وای

❋ ❋ ❋

دواړه ســـترګې تـــورې کـــړې پـــه رنجـــو وای
ملتـــاني نکريـــزې ايښـــې پـــر لاســـو وای
ســـره ناســـت غـــاړه غـــړۍ راز مـــو ورو ورو وای
شـــانه کـــړې تـــورې زلفـــې پـــر رخســـار وای

❋ ❋ ❋

(c) ketabton.com: The Digital Library

راحـــت ناســـت پـــه ســـياحي واى د ســـرو ګلـــو
بـــل غوغـــا رابانـــدې پـــاس واى د بلبلـــو
هـــم هنګـــام واى د ســـرو لبـــو د زبېښـــلو
مـــى خـــوري واى د ســـرو لبـــو مـــى تيـــار واى
❋ ❋ ❋
تـــور کاکـــل يـــې پـــر تنـــدي بانـــدې واى کښـــاته
پـــه دمـــاغ کـــې دګلشـــن ناســـت واى مـــخ راتـــه
ســـره ګـــلان مـــې واى حيـــران و تماشـــا تـــه
لاس مـــې ايښـــى پـــر اوږو د ګلعـــذار واى
❋ ❋ ❋
تـــورې زلفـــې يـــې پـــر مـــخ شـــمال وهـــلاى
غوړيشـــى يـــې لـــه ږمنځـــې خلاصـــولاى
مـــا يـــې پـــاس پـــر ســـينه خولـــه ور جـــوړولاى
شـــرمولى بـــوى د اوښـــکو د تاتـــار واى
❋ ❋ ❋
هـــر چـــې مـــا ورتـــه ويـــلاى د ده هـــو واى
هـــم مطلـــب د ده قبـــول زمـــا پـــر ليمـــو واى
پـــه خوښـــۍ واى نوبـــت تلـــى د غمـــو واى
زمـــا خواســـت منـــات دده پـــه خپـــل اختيـــار واى
❋ ❋ ❋

(c) ketabton.com: The Digital Library

پــه خوښــی وای ســره ناســت غمونــه بــس وای
هــم زانـــو پـــر زانـــو ایښــی دســترس وای
پــر ســپین مــخ مــې لاس وهلــی پــه هــوس وای
بــل پــه غـــاړه یـــې د ســرو ګلونــو هــار وای

❋❋❋

خدایــه تـــا تــه دي اســان کــه دغــه وشـــي
تــرې زړه بــه پــه وصــال د یـــار اوبــه شـــي
د ((جمعـــه)) د زړه ارمـــان بــه پاتــه نــه شـــي
دده ورون د اشـــنا ســـر لاس پـــر رخســـار وای(۲۷)

۹- پینځه یز (مخمس):

د مخمس او مربع عمومي جوړښت تقریباً یو شان دی، توپیر یې په دې کې دی، چې په مخمس کې تر مربع یوه مسره زیاته وي. یانې دلته هر بند پینځه مسرې لري. د لومړي بند پینځه واړه مسرې یوه قافیه تعقیبوي او د نورو بندونو څلور مسرې په خپل منځ کې هم قافیه او د پینځمې مسرې قافیه یې د لومړي بند د قافیې تابع وي. تر لومړي وروسته چې نور بندونه راځي، د هر بند تر قافیې وروسته کېدی شي په څلورو مسرو کې بېل ردیف راشي. خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پینځمه مسره په قافیه او ردیف کې د لومړي بند د قافیې او ردیف تعقیبونه کوي. پینځه یز دا لاندې بڼې درلودلای شي:

a___________________________
a___________________________
a___________________________
a___________________________
a___________________________

b___________________________
b___________________________
b___________________________
b___________________________
a___________________________

همداسې تر پایه

په یوه مخمس کې کېدی شي ځینې بندونه ردیفونه هم ولري، په لومړي بند کې هم ردیفونه راغلي وي، خو ردیف بیا هم په مخمس کې اختیاري دی، خو قافیه د مخمس اساسي برخه جوړوي. د مربع په شان له ځینې استثنایي بندونو پرته د مخمس د ټولو مسرو د څپو شمېر سره مساوي وي. کېدی شي ځینې مخمسونه د ردیف درلو له کبله داسې بڼه ونیسي:

=a___________________________
=a___________________________
=a___________________________
=a___________________________
=a___________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

=b___________________________
=b___________________________
=b___________________________
=b___________________________
=a___________________________

=c___________________________
=c___________________________
=c___________________________
=c___________________________
=a___________________________

او نور بندونه

دلته به د پينځه يز يوه بېلګه وړاندې شي:

د هجـــران لـــه لاســه ناســت يمـــه ويرژلـــی
لکـــه بـــت پـــه غتهـــو ســـترګو دم ختلـــی
بېهـــوده پـــه صـــورت روغ پـــه زړه نتلـــی
بېلتانـــه پـــه مـــرګ حـــال يـــم رســـولی
ربـــه راولـــې اشـــنا پـــه ســـفر تللـــی

❋❋❋

ډېـــر مـــې وکـــړ د هجـــران پـــه بـــلا صـــبر
هـــېڅ مـــې صـــبر ســـرور نـــه شـــه پـــه دا جبـــر
کـــه مـــې ولګېـــده ســـر د غـــم پـــه قبـــر
ومـــې نـــه ژړل پـــه حـــال د مهـــر ابـــر

(c) ketabton.com: The Digital Library

نــه شــته مــا غونــدې هېڅــوک پــه بخــت کړلــی

❋❋❋

دا کـــــوم شـــــرم دی کــــوم درم د یـــــاریٔ
دا پیونــــــد دی بـــــدنما تـــــر ویـــــزاریٔ
چــــې مــــې یــــار پــــه تــــوده زمکــــه د خــــواریٔ
کښــــېنې پــــاڅي خــــوار حیــــوان لــــه ناچــــاریٔ
او زه ښــوی ښــېرازه ګــرځم ســپین ســپېڅلی

❋❋❋

یــا لــه یــار ســره ولاړ وای پــه رکــاب کــې
یــا یــې مــړ وای د هجــران پــه اول تــاب کــې
یــا وای ډوب مــدام د اوښــو پــه ســېلاب کــې
هســـې پــاتې شــوم بــې ابــه مــخ نــاولی

❋❋❋

تــف زمــا پــه دا بــې پتــه اشــناییٔ شــه
پــف د بــرق و د برېښــنا پــه روښــناییٔ شــه
لا مــې حــال تــر دا بتــر پــه جــداییٔ شــه
صــد رحمــت زمــا د یــار پــه دانــاییٔ شــه
چــې یــې خــام وم پــه دا غــم کــې پېژنــدلی

❋❋❋

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په مینه کې کوتاه د چا قدم شي
مبتلا به لکه زه په درد وغم شي
په کلونو به جدا ځنې صنم شي
په جرګه به د ربنتینو هسې ګرم شي
چې به ما غوندې بې شرمه ګرځي غلې

❋ ❋ ❋

که مې مینه په دروغ نه وي ربنتیا وي
په اسیا کې د هجران تللی کسیا وي
کهدا نه وي لېوني سر په صحرا وي
چې هېڅ نه شوم که مې څه شرم و حیا وي
له دې شرمه چاته پورته مه کتلې

❋ ❋ ❋

هېڅ مې خوند نه شته د سترګو غړولو
دي مې کانې په تندي دوړولو
هم مې پوست دی په وهل د لوړولو
یم لایق د هر عذاب د کړولو
چې بې یاره کړم له خلکو کور و کلې

❋ ❋ ❋

(c) ketabton.com: The Digital Library

نــوري چــاري کــړم همــه ناتراشــې لــوا ړې
پــــه مـــذهب د عاشـــقۍ ورانـــې ویجــا ړې
کلــه کلــه مـــې کـــه اوښـــې پـــه مـــخ لاړې
چـې لــه غمــه مـې شـي تـويې پـه مـخ لاړې[1]

❋ ❋ ❋

یــو د یــار د جــدایۍ خــواري نیســتي شــوه
بلــه خپلــه بــې پتـــي بــې همتـــي شـــوه
یـــــو پلـــــو د رقیبـــــانو بـــــدنیتي شــــوه
بــل پلــو د تــور طــالع بــې شــفقي شــوه
عشـــق پـــه دا هـــومره بـــلا یـــم ازمـــویلی

❋ ❋ ❋

ربـــه مـــه ګـــورې زمـــا و بـــې پتـــۍ تـــه
مـــا و مـــه ســـپارې زمـــا بـــې همتـــۍ تـــه
یـــا مـــې راولـــې د ســـترګو وویســـتۍ تـــه
نــور مــې مــه نیســې د هجــر و نښــتۍ تــه
وســـوم ډېـــر لکـــه کبـــاب پـــه اور نیـــولی

❋ ❋ ❋

[1] د حمید دیوان په کابل چاپ کې ددې بند یوه مسره له چاپه پاتې شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اشنا په ښکلي مخ مې سترګې وا کړې
په ناسور مې د هجران پورې دوا کړې
تللې يار راسره وصل خوا په خوا کړې
ژر په ژر دا ناروا په ما روا کړې
که مې چېرې له اخلاصه يې بللی

❋ ❋ ❋

که هر څو يار ته نږدې د زړه په ياد يم
په صورت چې څنې لرې په هېواد يم
شپه او ورځ د خدای و داد ته په فرياد يم
په تش باد مې تسلي نه شي ناښاد يم
که مې يار د سر په سترګو ولېدلی

❋ ❋ ❋

تور طالع برګشته بخت د عشق په کار کې
بد قسمت او بد شامت په دغه لار کې
بر ناحقه بدری خورم په سمه لار کې
نه شته ما غوندې هېڅوک په هېڅ ديار کې
په څه شوم زبون ساعت يم زېږېدلی

❋ ❋ ❋

(c) ketabton.com: The Digital Library

له هغه چې پوهېدلی په ښه بد یم
رسېدلی د پنجاه و پنج تر حد یم
مبتلا د ښکلي مخ په خال و خد یم
که د صدق شل سنده ښیم رد یم
یوه ښکلي په راستی نه یم منلی

❋❋❋

که مې یو ځله اشنا له هنده راشي
په هوس ورته ګلزار د غم صحرا شي
له هجرانه یې حاصله تبرا شي
فراغت د جدايي له چون چرا شي
نور ((حمید)) له اشناییه لاس وکښلی(۲۸)

۱۰- شپږیز (مسدس):

هغه ډول شعري جوله ده، چې هر بند یې شپږ مسرې لري، د سر لومړي بند شپږ واړه مسرې یې په خپل منځ کې هم قافیه وي. ردیف یې اختیاري دی.

د نورو بندو پینځه مسرې په خپل منځ کې هم قافیه او هره شپږمه مسره یې په قافیه کې د لومړي بند د مسرو د قافیې تابع ده. د مسدس ځینې بندونه کېدی شي ردیف ولري او ځینې یې کېدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي ردیف هم ونه لري، خو قافیه د هر بند د هرې مسرې لپاره ضروري ده. دغه راز ټولې مسرې د ځپو د شمېر له مخې سره مساوي وي او هم یې وزن مشترک وي. له مربع څخه یې دوه او له مخمس څخه یې یوه مسره زیاته وي.

د مسدس هندسي جوړښت دا سې ترسیمېدی شي:

a___________________________
a___________________________
a___________________________
a___________________________
a___________________________
a___________________________

b___________________________
b___________________________
b___________________________
b___________________________
b___________________________
a___________________________

او همدا سې نور بندونه

دا سې شکل هم غوره کولای شي:

=a___________________________
=a___________________________
=a___________________________
=a___________________________
=a___________________________
=a___________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

=b____________________________
=b____________________________
=b____________________________
=b____________________________
=b____________________________
=a____________________________

او د ردیف په تغیر سره نور بندونه.
دلته به د دې شپږیز یوه بېلګه راوړو:

حیف پـه دا ژونـدون شـه چې لـه یـاره یم مهجوره
هـــر نفـــس غـــو څېږم د هجـــران پـــه تېـــره تـــوره
ژاړم پــټ پــه زړه کــې پــه خولــه خانــدم لــه ضروره
ســـترګې مـــې شـــوې دواړه پـــه ژړا ژړا بـــې نـــوره
عقـــل لـــه مـــا لاړ شـــه لېـــونی یـــم بـــې شـــعوره
دا قصـــه زمـــا ده پـــه تمـــام جهـــان مشـــهوره

❋ ❋ ❋

لاس مـې خپـل کوتـاه کـړه د دنیـا لـه هـره کـاره
غـم الـم مـې نـه شـته لـه چـا نـه یـم پـروا داره
یـار سـره واصـل شـوم بـې تلاشـه بـې ریبـاره
نـن چـې بهـره منـد یـم زه لـه بـوس و لـه کنـاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستر ګې څه رنګ نیسم د دلبر له ښه رخساره
تـــږی و اوبـــو تـــه همېشـــه وي ناصـــبوره

❋ ❋ ❋

ته په دا سرو سترګو چې افت پر ځان زما یې
ځان مې درقربان شه چې تر ځانه ګران پر ما یې
تـش پـه دا مـلال کاتـه لـه مانـه هـوش ربـا یـې
زه رنځـور د عشـق یـم تـه ثـاني د مسـیحا یـې
حورې بـه زه څـه کـړم مـلا ! څـه یـې راتـه سـتایې
ماوتـــه تـــر حـــورو خپلـــه کښـــلې ده منظـــوره

❋ ❋ ❋

څـه وایـې ناصـحه زه مریـد د مـی فـروش یـم
هـر چـې راتـه وایـي زه د ده حلقـه بګـوش یـم
پند کړه وهوښیار ته زه خو مست وباده نوش یم
خلـک دې تهمـت رابانـدې وایـي زه خـاموش یـم
اوښې مې بهېږي تر چشمې نه زیات په جوش یم
هـم لـــرم لـــه غمـــه ســـینه ګرمـــه تـــر تنـــوره

❋ ❋ ❋

نـــه ده د ســـرېو بقـــا زیاتـــه تـــر حبابـــه
خونـه لا پخـوا لـه خپلـه مرګـه کـړي خرابـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیند ده دا دنیا چې رغړول کا بې سېلابه
کام د اژدها دی دنیا هسک کړه سر له خوابه
ولې ((معزالله)) په سقر دروميې بې اسبابه
فکر د توښې کړه همیانۍ کړه خپله پوره.(۲۹)

۱۱- اوه یز (مسبع):

دا هغه ډول شعري جوله ده، چې هر بند یې اوه مسرې لري، د لومړي بند اوه واړه مسرې یې په خپل منځ کې هم قافیه وي. د نورو بندونو شپږ مسرې یې په خپل منځ کې هم قافیه خو اوومه مسره یې په قافیه کې د سر د لومړي بند د قافیې تابع وي. له مربع، مخمس او مسدس سره یې یوازې د مسرو په شمېر کې تفاوت وي. نور جوړښت یې سره ورته دی. دلته هم ردیف اختیاري دی، یانې دا چې کېدی شي ځینې بندونه یې ردیفونه ولري او ځینې یې ونه لري، خو که چېرې د لومړي بند مسرو تر قافیو وروسته ردیف درلود، نو د نورو بندونو وروستۍ مسره باید په قافیه او ردیف کې ضرور د لومړي بند د قافیې او ردیف تابع وي. دلته به د یو اوه یز (مسبع) بېلګه راوړو، چې هم ردیف لرونکي بندونه لري او هم بې ردیفه بند. هندسي جوړښت یې دا دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

=a____________________________
=a____________________________
=a____________________________
=a____________________________
=a____________________________
=a____________________________
=a____________________________

=b____________________________
=b____________________________
=b____________________________
=b____________________________
=b____________________________
=b____________________________
=a____________________________

همداسې نور بندونه..

و ((ت)) لــــه تــــوره وكــــاږه چــــې ســــپين شــــي
قــــاف و ((س)) ورســــره واچــــوه چــــې شــــين شــــي
پــه تحصــيف سره يــې مــخ پريمينځـه چــې ســين شــي
معــون يــې دوه ســو لــس كــه چــې رنګــين شــي
نــــور دې ټولــــه پــــه يــــوه نــــيم ځــــاى شــــين شــــي
جــــوړ لــــه دغــــه يــــوه نيمــــه بــــه امــــين شــــي
بــــې لــــه ((نــــه)) بــــه و ذكــــي و تــــه يقــــين شــــي

✵ ✵ ✵

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه په کار دي بې له ده که جهان ستا شي
بل د حکم قاف تر قافه پر هر چا شي
د قارون تر دنیا ډېره ستا دنیا شي
تر سخا دې د حاتم تېره سخا شي
بې بقا به تر ماښیه د کسری شي
عاقبت به دې په ځان پورې بلا شي
سخت مکان به دې د اور جوړ پر سجین شي

❋ ❋ ❋

سر و مال واړه د ده تر نامه جار که
شیرین ځان یې توري خاورې د دربار که
تل پر ځان باندې کندلې د پښو لار که
ځان له خاصو عاشقانو سره شمار که
خط پر ځان د ده د مینې په پرکار که
مه وځه له دغه خطه زړه قرار که
چې نامه در باندې جوړه د کمین شي

❋ ❋ ❋

ښه تصدیق باوري واړه په اقوال کړه
موافق یې هر یو فعل پر افعال کړه
ځان نګهه له فسادونو د محال کړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کمـــالات حاصــــل د ده د ښــــه کمـــال کـــړه
پـــه دا حـــال ســـره موجـــود دده وصـــال کـــړه
زړه بـــه چـــاود لـــه ډېـــره غمـــه د لعـــين شـــي[1]

❋ ❋ ❋

لـــه اخلاصـــه دوســـت دار د چهـــار يـــار شـــه
پـــر بزرګيـــه د حضـــرت صـــديق اقـــرار شـــه
پـــس لـــه ده حضـــرت عمـــر دی خبـــردار شـــه
پـس لـه دوی حضـرت عثمـان ګڼـه هوښـيار شـه
کـــل و ليـــان دي تـــر ده لانـــدې فهـــيم دار شـــه
تـــر دا هســـې بزرګـــۍ جـــار د کـــرار شـــه
پيـــروي د دوی کـــوه چـــې ټينـــګ دې ديـــن شـــي

❋ ❋ ❋

مخـالف چـې څـوک لـه دوی دي مـخ يـې تـور دی
کـوم بـه زيـات تـر دوی ګڼـې مکـان يـې اور دی
کـه بادشـاه شـي د اقلـيم ښـکاره سـرتور دی
يـا عـادل تـر نوشـيروان شـي هـم منګـور دی
يا مـدام کـړي سـخاوت لعنـت يـې پـور دی
عاقبـت يـې تنهـا ټـک د ګـور پـه لـور دی

[1] يوه مسره کمه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کـــى ثلـــور طرفـــه لانـــدې تـــرنګين شـــي

✵✵✵

مـــا ((جمعـــه)) پـــه خپـــل قـــدر دي دوی منلـــي
موهبـــات دور موهبـــات چـــې دي راغلـــي
طبيعـــت در طبيعـــت يـــې راســـتولي
وراثـــت در وراثـــت چـــې دي ويلـــي
اصـــلي ولـــي مـــې پـــر زړه ښنيســـتلي
ښـــاخ د پـــانې مـــې تـــر تـــن ټولـــه وتلـــي
چـې مـې جـوړ عـين اليقـين حـق اليقـين شـي.(۳۰)

۱۲- اته يز (مثمن):

د نظم هغه ډول دی، چې هر بند يې اته مسرې لري، اته واړه مسرې يې په خپل منځ کې يو شان قافيه لري. رديف په کې اختياري دی. د بل هر بند اوه مسرې يې په خپل منځ کې هم قافيه وي او اتمه يې د لومړي بند د مسرو قافيه تعقيبوي.

هندسي شکل يې داد ی:

a____________________________
a____________________________
a____________________________
a____________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

a______________________________
a______________________________
a______________________________
a______________________________

b______________________________
b______________________________
b______________________________
b______________________________
b______________________________
b______________________________
b______________________________
a______________________________

او که ردیف ولري، نو بنه یې یوازې د ردیف په برخه کې بدلون مومي نور چوکاټ همدا شان دی. د بندونو شمېر یې قید نه لري. بېلګه یې داده:

توره شپه شي نالیدونکي شان لاسونه
ان تر لمره راته زبېښي مې رګونه
له ډېرو را بهر شي څو لانبونه
تا ووي راته پر مخ دېوالونه
تروږمې شي یو توپان شي سره تېغونه
پرېکوي تر سرو لاندې مړوندونه
وریځې وریځې شي زما د خولې اهونه

بیا یې سیوري ته شي دمه ستا یادونه

* * *

یو په بله کاروان لاړ شي د سلګیو
یو سور لال راڅخه ورک شي له ککیو
په لمحې سیوري راپرېوزي د پېړیو
په توټو په سر شکاوه شم له ګړیو
ستا د څڼو په شړک باد شي په مستیو
ددې غره غوټې شي تېرې له پګړیو
ملا شي ماته د زړو زړو څېړیو
سترګې ډکې او لامده شي ګرېوانونه

* * *

ستا په لوري چې مې کله هم نظر شي
ماته ووړ څاڅکی د اوښکو سمندر شي
پولۍ وړ سږي لويې لکه غر شي
هر یو ګل مې راته مات په ډنډر شي
ستا په کور مې چې د خیال کله سفر شي
له وربښمو به مخ جوړ د هر حجر شي
په لمن کې به مې کاڼي ټول مرمر شي
نه یې پلورم که څوک راکړي پرې لالونه.(۳۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳- لسیز (معشر):

هغه ډول نظم دی، چې هر بند یې لس مسرې لري، د لومړي بند لس واړه مسرې یې په خپل منځ کې هم قافیه وي او بې قافیې مسره په کې نه وي. د بل هر بند نهه مسرې یې په خپل منځ کې هم قافیه وي او لسمه مسره یې په قافیه کې د لومړي بند د مسرې له قافیې سره یو شان وي. د معشر ټولې مسرې یو واحد وزن تعقیبوي.

په معشر کې هم ردیف اختیاري دی. که چېرې د لومړي بند تر قافیې وروسته ردیف راغلی وي، نو نور بندونه اختیاري دي، چې ردیف ولري او که یې ونه لري، خو د هر بند وروستۍ مسره چې د لومړي بند قافیه تعقیبوي باید ضرور د لومړي بند قافیه تعقیب کړي او که چېرې لومړی بند ردیف ولري نو باید د هر بند وروستۍ مسره هم ردیف ولري. دلته یې هندسي جوړښت او یوه بېلګه وړاندې کېږي.

هندسي جوړښت یې دا دی:

a______________________________
a______________________________
a______________________________
a______________________________
a______________________________
a______________________________
a______________________________
a______________________________
a______________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

a________________________________

=b________________________________
=b________________________________
=b________________________________
=b________________________________
=b________________________________
=b________________________________
=b________________________________
=b________________________________
=b________________________________
a________________________________

c________________________________
c________________________________
c________________________________
c________________________________
c________________________________
c________________________________
c________________________________
c________________________________
c________________________________
a________________________________

او نور بندونه

معشر:

کــــه راکـــوز شـــي مســـيحا
اوبـــــه راکـــــا د بقـــــا
غوبنــــي راکـــا د عنقـــا
ســم پـــه صـــدق و پـــه صـــفا

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاس که پورته په دعا
شپه او ورځ مې که دوا
دعا غواړي له هر چا
څو ښکل نه کړم لبان ستا
هسې نه دی رنځ زما
چې شفا يې شي په دا

✵✵✵

خوب مې نه شته دی کړمن يم
آه فرياد کوم دردمن يم
په سودا د عشق سودمن يم
يا مجنون يم يا کوهکن يم
په جمال يې چې مين يم
له خپل ياره روح او تن يم
په وطن کې بې وطن يم
که دا نه وي دروغژن يم
لکه مياشت په مرد وزن يم
ستا په عشق انګشت نما

✵✵✵

(c) ketabton.com: The Digital Library

زړه مې چوي د يار له غمه
دود مې د رومي له قلمه
دوه مې سترګې دي پر غمه
غم زياتېږي دم تر دمه
راپيدا شي غم له غمه
قدم ږدم په غره په سمه
دلربا خوښه خرمه
زه په دا هومره ماتمه
چې جدا شوم له عالمه
سر مې ونيو په صحرا

✵ ✵ ✵

همېشه شورو غوغا کړم
د ورېځ په دود ژړا کړم
نه يو ځله په بيابيا کړم
د غمونو دې سودا کړم
همېشه درته دعا کړم
ياد په شپه و په ورځ ستا کړم
دا چې ډېرې زه بلا کړم
د وصال په تمنا کړم

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکـه سـتا مینـي رسـوا کـړم
مــه شــه بــل هســي رســوا
❋ ❋ ❋
چـې دې بـاد د کـوڅې راشــي
پـرې غنچـه مـې د زړه وا شـي
چـې پـه کښلیو مبـتلا شــي
شـپه و ورځ پـه واویـلا شــي
پـه وګـړي کـې رسـوا شــي
ملامـت پـرې د هـر چـا شــي
چـې حاصـل یـې مـدعا شــي
غــم یـې هالـه انتهـا شــي
معــزالله چـې پـه ژړا شـي
ستا پرې پورې شي خندا.(۳۲)

۱۴- ترجیع بند:

دا هغه نظم دی، چې لومړی څو بیتونه وویل شي بیا ورپسې یو مقفی بیت ورلوېږي او په دې ډول یو بند جوړوي، دغه راز بیا بل بند پیلېږي او بیا ورپسې همدا مقفی بیت تکرارېږي. په ترجیع بند کې د هر بند لومړی بیت مقفی وي لکه د غزل په شان او د بل هر بیت لومړی مسره یې بې قافیه وي او دویمه یې قافیه لري او د مطلعې

(c) ketabton.com: The Digital Library

قافیه تعقیبوي. د بندونو د بیتونو شمېر یې سره مساوي وي. ټولې مسرې یو متحد وزن تعقیبوي. په ترجیع بند کې هم ردیف اختیاري دی. ځینې بندونه کېدی شي ردیفونه ولري او ځینې یې ونه لري. هندسي جوړښت یې دا سې دی:

=a__________________________
=a__________________________
____
=a__________________________
____
=a__________________________
____
=a__________________________
____
=a__________________________
____
=a__________________________
=b__________________________
=b__________________________

c__________________________
c__________________________
____
c__________________________
____
c__________________________
____
c__________________________
____

(c) ketabton.com: The Digital Library

c___________________________

____

c___________________________

____

=b___________________________

=b___________________________

د ترجیع بند یوه بېلګه داده:

ستا پر مخ پر تورو زلفو زه شیدا یم
صبح و شام په آه فغان په واویلا یم
په فراق کې دې تل خورم د ځیګر وینې
صبر و توان مې بې تا نه شته مبتلا یم
نن فلک راباندې تېغ د جور و کېښ
له سرو وینو ډک لړمون لکه حنا یم
رقیبان راسره جنګ و جدل کاندي
په دربار کې دې د سپیو مدعا یم
غزاله غوندې وحشي راڅخه مه شه
زه صیاد دې د دیدن په تمنا یم
که شل کاله دې ماني وي له ما یاره
بېګانه مې هنوز مه ګڼه اشنا یم
له اشنا مه کړه ماني بې وفايي ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

چــې ســـېزې مـــين بـــې اوره جـــدايي ده

❊ ❊ ❊

غمــازان چــې روغــې چــارې كــړي ويجــاړې
خوار عاشق بـه څرنـګ ستا پـه وصل ويـاړې
چـــې احـــوال د فراقـــت پـــر ژبـــه راوړم
هغـــه دم مـــې وچـــوي پـــه خولـــه كـــې لاړې
د لالــــه پـــه دود لـــه عمـــره ځګرخـــون يـــم
پـــه ګوګـــل كـــې مـــې تـــل وينـــې دي ولاړې
يـــا شـــبنم دی چـــې وربـــږي پـــه چمـــن كـــې
يـــا بلبـــل دی د ســـحر پـــر ګلـــو ژاړې
ګـــرد غبـــار دې د كـــوڅې يـــم ولـــې دربغـــه
خيـــال د وصـــل دې لمـــن راڅخـــه نغـــاړې
كـــه هـــر څـــو د تامـــانې دي نـــن پخـــلا شـــه
دل ســـوخته اشـــنا دې راغـــی عـــذر غـــواړې
لـــه اشـــنا مـــه كـــړه مـــانې بـــې وفـــايي ده
چــې ســـېزې مـــين بـــې اوره جـــدايي ده

❊ ❊ ❊

راشـــــه راشـــــه ای زمـــــا د زړه مقصـــــوده
مـــا غريـــب كـــړه پـــه وصـــال ســـره خوشـــنوده

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو دیدن دي په سر غواړم که مینده شي
لاس پر سر یم پر دنیا له بله سوده
د وصال قدر له ما زده چې مشتاق یم
د ایاز له قدره چا زده بې محموده
له ما تمه سیه پوش لکه سکاره یم
تر لېمه مې اوښې ځي د زړه له دوده
لکه زه یم تل دا ستا په درد و غم کې
بل څوک مه شه هسې شان په غم الوده
په ماني پر څه زېبا نګاره
پیرمحمد غوندي اشنا دې کړ نابوده
له اشنا مه کړه ماني بې وفایي ده
چې سېزي مین بې اوره جدایي ده.(۳۳)

د پورتني ترجیع بند په دویم بند کې د قافیې یو څه ستونزې او یا هم پر قافیې لهجه یي تاثیرات او تحمیلات لیدل کېږي.

۱۵- ذوالقافیتین ترکیب بند:

په دې ډول نظم کې څو مقفی مسرې سره یو بند جوړوي بیا وروسته یو بل مقفی بیت ورلوېږي، چې د لومړي بند له قافیو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې قافيې يو شان نه وي. وروسته بيا نور بندونه راځي او د هر بند مسرې يې په خپل منځ کې هم قافيه وي او د بل بند له قافيو سره توپير لري او هم د بل هر بند په پای کې ځانته بېل بېل مقفى بيتونه راځي. د بندونو د مسرو شمېر يې سره مساوي او يو متحد وزن تعقيبوي. د بيتونو او هم د بندو شمېر يې ټاکلی نه دی، خو ټول بندونه د مسرو او څپو د شمېر له مخې سره برابر وي.

رديف په کې اختياري دی، ځينې بندونه کېدی شي رديف ولري او ځينې يې ونه لري. دلته به د حنان بارکزي يو ترکيب بند راوړو، چې د (ترجيع بند) په نوم راغلی دی. خو په نورو ځايونو او ديوانونو لکه د خوشال بابا په ارمغان کې دې ډول نظم ته ذوالقافيتين ترکيب ويل شوی دی. له ترجيع بند څخه يې توپير دادی، چې په ترکيب بند کې بيا دا مقفى بيت تر هر بند څخه وروسته يو شان نه تکرارېږي او بل توپير يې دادی چې د ځينو ترکيب بندونو د هر بند ټولې مسرې يې قافيه لري خو په ترجيع بند کې خبره داسې نه ده. هندسي جوړښت يې دادی:

د حنان بارکزي د ترکيب بند شکل:

a___________________________
a___________________________
a___________________________
a___________________________
a___________________________
a___________________________
b___________________________
b___________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

c___________________________
c___________________________
c___________________________
c___________________________
c___________________________
c___________________________
=d___________________________
=d___________________________

او نور بندونه

د یادونې وړ ده، چې د ترکیب بند بل شکل هم شته. د خوشال په ارمغان کې داسې ترکیب بند هم شته، چې د هر بند ټولې مسرې یې مقفی نه دي، داسې وي لکه یو غزل چې یو بند جوړ کړي یانې له لومړي بیت پرته د هر بیت لومړۍ مسره له قافیې ازاده وي. کله چې بند پوره کېږي بیا یو ځانګړی او بېل مقفی بیت ورلوېږي. د حنان بارکزي ترکیب بند:

یـــار مـــې ولاړ شـــو پـــه ســـفر لـــه دې وطنـــه
کـــه ارواح و کـــوچ یـــې وکـــړ لـــه بدنـــه
کـــه بلبـــل پـــه انـــدوه والـــوت لـــه ګلشـــنه
کـــه وروســـتی دم و د مـــړي لـــه دهنـــه
چـــا بـــی کـــړې وي د ســـوي زړه پوښـــتنه
چـــا بـــی ایښـــي وي ملهـــم پـــر زړه دننـــه
دروغجـــن یمـــه پـــه مینـــه کـــې هـــر ګـــوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

اشـــنا ولاړ شـــو زه ونـــه وتـــم لـــه کـــوره

✵ ✵ ✵

چـــې خبـــر یـــې د تلـــو وشـــو ناګمـــان
لکـــه تنـــدر پـــر چـــا پرېـــوزي لـــه اسـمان
چـې یوسـف مـې شـو ملګـری د کـاروان
شـــو یعقـــوب زمـــا د زړه پســـې پرېشـــان
پـــه ارمـــان ارمـــان بـــه ژاړم لـــه هجـــران
د ژونـــدون طمـــع مـــې وختـــه لـــه ځـــان
چـې تـرې پـاتې شـوم پـه دا پېغـور ګنـده یـم
سـترګې نـه لـرم پـه سـر کـې شـرمنده یـم

✵ ✵ ✵

ورســـره بـــه څـــوک پـــر لارې وي ملګـــرې
چـې ویسـا بـه یـې پـه نـه شـي نـژدې لـرې
لـــه ســـتړیا بـــه یـــې زړه نـــه غـــواړي خبـــرې
لـــه ناکامـــه تـــر خـــولې تـــویې کـــه شـــکرې
د ســـرو لبـــو لعـــل بـــه پرولـــي پـــه کـــودرې
اړوي بـــه بانـــدې تـــل د غمـــو ســـرې
عـاشـق نـه یـم اوس رښـتیا شـوه دا خبـره

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې پر هر دربانډې ژاړم بې اثره

❋ ❋ ❋

خوب به نه ورځي مانده به تر حد تېر وي
خوشالي هوا هوس به ځنې هېر وي
سپين رخسار به يې له فکره په بل پېر وي
له ستړيا به نيشکر ورته ګندهېر وي
په ديدن به يې درې دوه ملګري سېر وي
پر هر ځای به لکه روي پر چارپېر وي
چې ترې پاتې شوم په کومو سترګو ګورم
پوزه نه لرم په درست جهان کې ښورم

❋ ❋ ❋

دی روان شو زه پر کور په دا حيران يم
چې نه مړ شوم نه مجنون سر په بيان يم
نه اسيا رنګه له غمه سرګردان يم
ملامت د هر هندو د مسلمان يم
دی پخوا را پوهېده چې دو زبان يم
رحمتونه دې د ده پر زيرکۍ وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لعنتونـــه دې زمـــا پـــر خيـــره ګـــې وي[1]

❋ ❋ ❋

کـه مـې مينـه واى رښـتيا سـوى پـه اور واى
پـه نغـري کـې بـه د هجـر لکـه سـکور واى
ښـې مې ييلې کالي ځيرې سر سرتور واى
پـه انـدوه سـره مـې تـرک د دنيـا کـور واى
لـه دې غمـه مـې تراوسـه سـر پـه ګـور واى
ښايي دا چې مخ مې تور او پر خره سور واى
صـــد رحمـــت دې وي د ده پـــر دانـــايې
صـــد لعنـــت دې وي زمـــا پـــر اشـــنايې

❋ ❋ ❋

يـار مـې ولاړ شـو پـه سـفر پسـې زهيـر يـم
لـه دې غمـه تـل اختـه د ځـان پـه ويـر يـم
ريشـــخندى د هـــر صـــغير د هـــر کبيـــر يـــم
چـــې پـــه غـــم لا د قليـــل و د کثيـــر يـــم
زخمـــي کـــړى ببلتانـــه د غـــم پـــه تيـــر يـــم
همېشـــه د دغـــې چـــارې پـــه تـــدبير يـــم
چـې اجـل مـې عـذر وکـه پـه عـالم کـې

[1] د نقل پر وخت يوه مسره پاتې شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګنهـه ډېـر بـې آبـه پـاتې شـوم پـه غـم کـې

✵ ✵ ✵

په خپل فضل خواست قبول زما غريب کړې
د وصـال ښـادي مې يو وار پـه نصيب کړې
تللــې يــار راســره وصــل عنقريــب کــړې
مشــرف پــه دغــه ګــل دا عنــدليب کــړې
د هجـران ناسور مې روغ پـه دا طبيب کړې
خـوا پـه خـوا راسره ګرم خپـل حبيب کـړې
پـــه کـــرم ســـره د خـــوږو زړو دوا يـــې
چـې لار ورکـه کـړي هغـه پـر لارې بيـايې

✵ ✵ ✵

وســيله مــې کــړې مجــاز او حقيقــت تــه
خاموشـي مـې کاميـابي کـړې معرفـت تـه
مشـک مې ورک کړې لـه خاطره طريقت تـه
راپــه غــاړه کــړې زنځيــر ســتا و قربــت تــه
کـړې طـامع مـې سـتا د وصـل و شـربت تـه
بــې پوښــتنې مــې لاهــو کــړې و جنــت تــه
غيـر خيـال مـې کـړه لـه زړه څخـه جـارو تـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغــه زهــر مــې کــړه ســتوني کــې دارو تــه

✵✵✵

د ســکوت پــه تــار مــې ځيــرې زړه رفــو کــړې
رو بــرو مــې ائينــه د خپــل زانــو کــړې
صــبر را د نــو خطــانو لــه جــادو کــړې
فســادونه مــې لــه زړه څخــه جــارو کــړې
بــې ويلــو مــې پــوره هــره ارزو کــړې
مــا حنــان د بــيم پــه اوبــو کــې لاهــو کــړې
کــه مــې چيــرې يــې بللــی لــه اخلاصــه
په کرم مې کړه له غشو سينه خلاصه.(۳۴)

۱۲- ټول قافيز فورم:

دا هغه ډول فورم دی، چې هره مسره يې قافيه لري او ټولې مسرې يې يوه قافيه تعقيبوي. رديف په کې اختياري دی، خو که په لومړۍ مسره کې تر قافيې وروسته راوړل شي، نو په همدې بڼه په نورو مسرو کې هم راځي. د هرې مسرې د څپو شمېر له بلې سره مساوي وي او يو ټاکلی وزن تعقيبوي، د مسرو شمېر يې ټاکلی نه دی، دا ډول شعري فورم په پښتو کې د دود عربي فورمونو له بڼې سره يو څه توپير لري. هندسي شکل يې دادی:

a____________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

a____________________________
a____________________________
a____________________________
a____________________________
a____________________________
a____________________________
a____________________________
a____________________________
a____________________________
a____________________________
a____________________________

یادګارونه یادګارونه

ما درته لیکلي وای شعرونه او شعرونه
تا زلفو کې ایښي وای ګلونه او ګلونه
ما په وچو شونډو درنه کړي وای سوالونه او سوالونه
تا په زړه را ایښي وای زخمونه او زخمونه
ما ژوند ته نیولي وای دارونه او دارونه
ستا شونډو، خندا کړای غورځنګونه غورځنګونه
زړه کې زما بل وای سره اورونه، سره اورونه
ستا ژوندون ډیوې وای څراغونه څراغونه
دغسې وای هیلې او همداسې ارمانونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مــا ورتــه ژړلـــی تـــا خنـــدلی ولونـــه ولونـــه
حســـن بـــه د تـــا و داســـتانونه، داســـتانونه
ژونـد بــه ټـول زمــا و یادګارونــه یادګارونـه.(۳۵)

د ټول قافیز دویم ډول:

په پښتو ژبه کې د دې ډول فورمونو ترڅنګ یو بل فورم هم شته، چې د هر بیت لومړۍ مسره یې د بل بیت له لومړۍ مسرې سره په قافیه کې یو شان وي او د دویمو مسرو قافیه یې په خپل منځ کې سره یو شان وي، د غزل د سر لومړی بیت یې مقفی نه وي. هره مسره یې ځانته قافیه لري. یانې دا چې د هر بیت لومړۍ مسره له لومړۍ او دویمه یې له دویمې سره په قافیه کې یو شان وي او ردیفونه یې هم همدا شان وي. هندسي جوړښت یې په دې ډول دی:

=a____________________________
=b____________________________
=a____________________________
=b____________________________
=a____________________________
=b____________________________
=a____________________________
=b____________________________
=a____________________________
=b____________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته به د دې ډول فورم یوه بېلګه وړاندې شي:

له ستورو نه خالونه

یو ځل مې د زړګي په وران محل که ګذر وکړې
قدم ته دې جانانه د لمدو سترګو ګېلۍ ږدم
وعده راسره نن که د ماښام په ګودر وکړې
له ستورو نه خالونه درته ټیک به د سپوږمۍ ږدم
کوچۍ لیلا که کلي ته مو بیا ته سفر وکړې
د شپو په لویه دښته کې د لمر سپینه کېږدۍ ږدم
د ناز پېغلې وږمې ! که پېښه زما په سهر وکړې
ټالو کې د کمڅو دې د پسرلي تاندې غوټۍ ږدم
په برندو پښتنو دې که دېخوا ته نظر وکړې
د غره وربښمینو څڼو نه پر سر لویه پګړۍ ږدم.(۳۶)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم څپرکی

پښتو ازاد شعر

په پښتو شاعرۍ کې د ازاد شعر څو ډولونه تر سترګو کېږي. په دې مانا چې پښتو بشپړ ازاد شعر تر څو پړاوونو وروسته دې شکل ته رسېدلی دی. دلته به د ازاد شعر څو بېلګو ته اشاره وکړو.

۱- هغه ډول ازاد شعر، چې د دودیز شعري فورمونو په چوکاټ کې نه وي راغلي، په شکلي ډول په کې یو څه بدلون راغلی وي. ځینې مسرې یې له قافیې ازادې، لنډې یا اوږدې وي، په نورو اکثرو مسرو کې قافیه راغلې وي، خو دا قافیه په مسرو یا بیتونو کې یو شان نه وي، څو څو مسرې یا څو بیتونه په خپل منځ کې مشترکه قافیه لري، بیا بېلې مسرې ورپسې لوېږي او په دې ډول یو بند جوړوي. په دې ډول نظم کې اکثره مسرې تقریباً یو متحد وزن تعقیبوي. یانې له ځینو وړو مسرو پرته د نورو اکثرو مسرو د څپو شمېر سره برابر وي. په دې ډول فورم کې د ځینو بندونو د مسرو تر قافیې وروسته کېدی شي ردیفونه راغلي وي او ځینې هم کېدی شي هېڅ ردیفونه ونه لري. په پښتو ژبه کې ټاکلي شمېر نظمونه او شعرونه په همدې او یا دې ته ورته فورم کې ویل شوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. د نیمه ازاد شعر دا فورم یا ډول عام نه دی، بلکې د کارونې ساحه یې ځانګړې او خاصه ده، دلته به د بېلګې په توګه د اسحق ننګیال د شعر یوه بېلګه راوړو:

ښکاري ته !

ای ښکاري اشنا ! درته سلام کوم
پربېږده چې دا ښکلې مرغۍ والوزي
لاړې شي جوړه جوړه ګلونه شي
ښلکې شي ښایسته شي امېلونه شي
واخلي په وزرونو کې تنکي بچي
وموښي سینو کې ګلالي بچي
سپینې سرې منښو کې زرکني بچي
پام کوه !
پام کوه ماشې له ګوتې مه وروړه !

ای ښکاري اشنا ! درته سلام کوم
پربېږده چې دا شنو جلګو کې وځغلي
پېغلې د هوسیو د دامان په لور
واړوي پیکي د شنه اسمان په لور
وخاندي راتاوې شي مستي وکړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورغړي نخرې وکړي خوښي وکړي
شپو د پېغلتوب ته خوشالي وکړي
پام کوه !
پام کوه ماشې له کوتې مه وروړه !

ای ښکاري اشنا ! درته سلام کوم
پرېږده د غونچو له لمن پرېوزي
زموږ د کلي باغ کې د سپرلي بلبل
زموږ د خمارونو شرابي بلبل
پرېږده چې په سرو مښوکو وبولي
زموږ د بام له پاسه د سپرلو سرود
بڼ ته د غوټيو د ښکالو سرود
ځمکې ته د وربځو بارانو سرود
پام کوه !
پام کوه ماشې له کوتې مه وروړه !(۳۷)

ددې ډول شعري فورم د هندسي جوړښت انځور امکان لري، ځکه چې د مسرو شمېر او د بندونو شمېر يې نسبتاً ټاکلی او څرګند دی. د دې فورم هندسي جوړښت داسې ترسيمېدی شي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

=a

=a

=b

=b

=b

=c

=c

=d

=d

=d

=e

=e

=f

=f

=f

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ډول شعرونه یا نظمونه چې تر زیاته حده د یوه قید او سیستم تابع وي، د هندسي شکل ترسیم یې ډېر سخت نه برېښي، خو د بشپړو ازادو شعرونو د هندسي شکل ترسیم بیا د هر شعر په خپل خپل جوړښت پورې اړه پیدا کوي.

۲- د ازاد شعر بل ډول دادی، چې له مسرو څخه قافیه لرې شوې وي، یو متحد وزن تعقیبوي، یانې د یو قراردادي وزن لرونکی وي. د مسرو د څپو شمېر یې سره مساوي وي، خو یوه ټاکلې موضوع تعقیبوي. ځینې پښتانه ادب پوهان له هغې جملې نه پوهاند ډاکټر مجاور احمد زیار دې ډول شعر (نظم) ته (مونډی) (۳۸) شعر (نظم) وایي. دا هم د بشپړ ازاد شعر پر لوري یو ګام دی. شاعر دلته د قافیې او ردیف له باره ځان ژغورلی دی، خو له غزلو او قافیه والو شعرونو سره یې توپیر دا دی، چې دلته یوه ټاکلې موضوع تعقیبېږي. د شعر دوه مسرې کومه خپلواکه او مستقله مانا نه شي خندلای. د مسرو شمېر یې هم ټاکلی نه دی.

د ښکلا لمبې:

جوړ زما د نظر سیوری
ستا په دواړو اننګو کې
دا چې ناځي راته وایي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لمبو کې د ښکلا دې
د الفت د دوک په ګوتو
اړولم راړولم
ستا له پامه چې یاغي شوم
د کړو وروځو په ول مې
د ارام زړګي کوډله
د ماښام د اوښکو تل کې
د کباب زړګي له تاوه
په امید د ژوند لاهو کړه.(۳۹)

دلته به د دې شعر هندسي جوړښت یوه بېلګه راوړو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- ازاده منظومه: د ازاد شعر یو بل ډول، ازاده منظومه ده، چې یوه اوږده موضوع او پېښه انځوروي. دا فورم داستاني بڼه لري، په پېښو کې نورې پېښې هم انځوروي، په دې ډول فورم کې قافیه او ردیف موجود نه وي، خو کله کله کېدی شي د خوند لپاره یو نیم ځای په کې قافیه او ردیف راشي. په دې فورم کې د مسرو د څپو شمېر سره یو شان نه وي. په پښتو کې دا ډول منظومې ډېرې دي. د استاد بهاوالدین مجروح ځانځاني ښامار، نا اشنا سندرې هم دې فورم ته ورته دي، د پیرمحمد کاروان او ځینو نورو شاعرانو هم دا ډول منظومې شته. دلته به له دې ډول ازادو منظومو څخه د ځوان شاعر عبدالغفور لېوال د منظومو یوه بېلګه وړاندې کړو.

باد

کبرګل[۱] کبر وکړ
او خدای(ج) له باغ څخه تبعید کړ اوس په غره کې اوسي
باد راته تشه لپه بیا نیولې
ستا مینه وړو او په تمه اننګو ته زما له شونډو نه سلام غواړي

---

[۱] کبرګل یو ډول غرنی ګل دی او د سرو سیمو په لوړو غرونو کې تو کېږي، د سترګو په شان بڼه لري او جوله یې د غاټول ده، ډېر ښکلی دی، سر یې کښته ځړېږي او اوښکې ورڅخه تویېږي، ددغه ګل په هکله فولکوریکې کیسې هم شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باد زما پر مینه مین نه دی

ستا لیدو ته درځي

باد د پلمو تږی دی

باد ډېر هوښیار دی په کیسو کې راته خوب راولي

غواړي په خوب کې زما له شونډو نه سلام غلا کړي

او باد کیسه کوي چې:

هلته جنت کې کبرګل پر یوې ښلکې ښاپېرۍ مین و

ګل ښاپېرۍ ته د هغې د ښایستونو د ستاینو کتاب

په څومره مینه د لېمو په ژبه ختم کړلو

خو د هغې په ښکلو سترګو کې یې ټکی د باور ونه لید

د ښاپېرۍ ایمان پر خپل حسن هنداره غوښته

ګل د باغچې پر سینه خوب پرېښوده

ګل لېونی شو د غره کاڼو ته یې غېږ پرانیسته

چې ښاپېرۍ ور نه خپل حسن ته هنداره غوښته

خو ګل جنت کې د وږمو پر ښیښنه کبر وکړ

چې: زه مې ښکلې ته غزلو نه ائینه جوړوم

❋❋❋

نو ای د باغ شهزاده!

ولاړ شه د غرونو د کوڅو ملنګ شه

تر هغې ورځې چې شاعر شې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر څو مینه زده کړې
او ګل همداسې وکړل
چې لا تر اوسه د ډبرو د اوښانو په پیکي کې زانګي
چې لا تر اوسه یې په زړونو کې غزل لټوي
او لا د اوښکو په تار
د لمر د وړانګو پر لیک
د خپل شهید ګرځنده سیوري په نوم
پر خپلو پاڼو شنه توغونه لیکي
خو ګل لا نه دی شاعر
باد مې د کلي پر کوڅو پېښن شو
باد لکه سترې بقال
د خپل شاعر زړګي بوخځې راته پرانیستې
د کیسو په بیه ما څخه سلام غواړي.

❋ ❋ ❋

۲

یو ببر سرې د پښو پر شونډو ښکل کړې
د ډبرو د زخمي اوږو سپېرې شونډې
او هلته پاس یې د غره تور کاکل کې ولید د سپرلي شهزاده
څه دي کوچیه ګله؟
ولې دې خپل څیرې ګرېوان کې اشرپۍ د اوښکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر خپل قدم لاندې د ورک قسمت د کرښو برج ته
لکه د پښت بابا پر پټه خزانه شيندې
او تش بانه دې ورته نېغ لکه نېزې نيولي
مګر ته هم لکه مومند بابا د خپل مراد د مخ جلوه خپل زړه کې ګورې
بس ببر سريه څوک يې !
او تاته چا ده درښودلې د ګلونو ژبه
زما د زړه له راز نه چا خبر کړې؟
ماته شاعر ښکاره شوې
زه دې د سترګو د ايلبند له کومې پېغلې کوچۍ
د خپل ارمان پګړۍ ته ګل وغواړم
زه مې د مينې د ښکلا قامت ته څه شي نه آينه جوړه کړم او ببر
سري ورته
لار د مينتوب وښوده...

✵✵✵

۳

باد مې د عشق په غنم لور راغی
لکه لوګر مې د زړه للمو نه ستری، ستری سلام ربيي
او سره غرمه کې زما د روح د شنه توت سيوري ته د باد لوګر
کيسو ستړی کړ
چې د شنه باغ شهزاده

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تورو غرونو ملنګ
ها لېونی ګل خپل زلمی زړګی کوچی کړ
چې د مینې له بادونو سره کډه وکړي
او د شپېلۍ کوډګر او مست غږ یې بیا
د ښاپېرۍ پر تور وربل وناخي
څوک له خپل شنه تخته راپاخي لالهانده شي کوچی شي
او ګودر وويني
څو شنه وياله کې د خپل حسن انځور وپېژني
تر څو په مينه پوه شي
څو يې چې مينه کړي د تورو غرونو جبل کې بندي
او څو د ګل له شنې اروا سره شي غاړه غړۍ
شپېلۍ پر شونډو يو کوچي د باران لار وهله
او ملايکو د اسمان پر دروازو وليکل:
((د ګل مين زړګی پر د ښس شو د اسمان کلي ته))

✵✵✵

باد مې د اوښکو چم ته بيا راغلی
زما پر ستومانه ښو کاڼي تړي
باد شو د مينې د سلام د شنو مرغيو ښکاري
باد د خوب باغ کې راته دام د کيسو بيا ايښی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴

وخت د پېړيو غمي وپېيل د غرونو هار کې
او د زلمي کوچې کوډ کرې شپېلۍ
د ښاپېرۍ د شنې اروا په غوږ
په څومره مسته مينه
د لېونتوب شنې پرخې پڼ ولې
او ښاپېرۍ يې لالهاند کړه کوچۍ شوه پر ګودر پېښنه شوه
يوه مينه کوچۍ
لکه ګل ځانګه کې شبنم او لکه اوښکه ښکلې
لکه پر شنه ځنګله خوره وره د وربځو لړۍ
لکه د غره هسکه دره کې رنګه بنګه د باران ګردله
کوچۍ دنيا ته راغله
خو د ګل زړه بېرته راونه ګرځېد
هو د زلمي کوچي خبر رانه غی
لکه د وربځو له خاطر څخه هېر شوی د باران څاڅکی
لکه تاريخ څخه په جبر ويستل شوی اتل
لکه سرحد د نادري اور د سيخونو او پښتون سيد ال د سترګو ترمنځ
لکه ميوند کې د ملالې د لنډۍ انګازې
لکه زما مينې نه وتلی جنون
لکه ستا سترګو څخه تللی غرور

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوچې دنیا ته راغله
خو ګل هماغسې بې زړه پاتې شو.

❋❋❋

باد شو لېمو کې د کیسو انځورګر
بیامې د خوب او وینښتابه پر پوله ناست دی لکه سترې ماښام
زما د مستې بېخودۍ لار کې یې ایښی نظر
څو مې له عقل څخه لرې د عشق کلي نه سلام غلا کړي
او ښایي باد دی چې په خوب کې مې اروا سره
د عرش مېلمه شو.

۵

او زما د خوب د پاڼو سترګې لا کوچۍ پېژني
ها د شپېلیو د کوډګرو سندریزو میو مست ساقي
هغه اروا د کبرګل هغه د عشق د بېخودیو پاچا
ها پر ښکلا د سپین باور د آینو سوداګر
ها له مجاز نه حقیقت پورې د تږیو کاروانونو څاروان
ها د سهار پر اوږو ناست هغه د ورځې دلیل
ها د ایمان په کروندو کې د شنې مینې بزګر
ها د سپرلي عیسی چې زما د خوب صلیب
یې پر اوږو بار دی
ها د شاعر د سترګو شپو کې تر معراجه تللی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ها را ببېل شوی له اسمانه چې په خدای مین شو
ها له خپل آرنه د ببلتون له چیغو جوړ انځور
د ښاپېرۍ د مینې لاس نه د خدای مینې یو وړ
او د جنت مېلمه نه ځان هېر شو
چې څنګه پانې پانې ژاړي د اسمان لارو ته
چې یې ښکالو ته لا د غره په کانو سیوری کوي.

✵✵✵

ما ته د خوب شهزادګۍ غېږ پرانیستې
زه یې سینه باندې د غره د وږمو مینه کوم
دا راته ستر ګو کې کیسې د ښاپېریو کوي:

۲

د ښاپېریو له تېرنه یوه پېغله کوچۍ
چې یې ورک کړی د خپل عشق د اوږد مزله ملګری
لکه د وربځو د کوڅو بوربو کې
لکه د ګډو ستړي فصل کې
له خپلې خېلخانې نه پاتې شوې لالهانده زانه
راغله د غرونو د کوڅو لیلا شوه
وخت د پېریو له باران نه لیږې ډکې کړلې
پر ګل د ډېرو کوچانیو کمیسونو د لمنو سیوري ورپېدل
ګل یو ځل نه څو ځلې هسک شو پر کمڅو د پېغلو ونځېده

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو نه ګلو نه ښاپېرۍ پېژنده
نه ښاپېرۍ ګلو نه و پېژندل
لکه رانده غاټول نه ورک د پسرليو موسم
لکه له تړي چنار هېره د ګودر غاړه
لکه شپېه د بېلتانه کې مروره سلګۍ
لکه بېديا کې له چينې نه سيند ته پټه لاره
لکه زمونږ د هرې ورځې د سپېدو له شونډو ورکه موسکا
ورکه همدا سې ورکه
خو ګل لا خپل غزل ساتلی د کوچۍ قامت ته
مينځي يې هره ورځ په سپينو اوښکو
او ښاپېرې لا په دې نه پوهېږي.
✵✵✵
مانه د خوب پرښتې والوتلې
لا مې د سترګو د سپېرو مينو نغريو کې د خوب
د سبايي اورونه بل دي ما ترې کډه کړې
او زه په برندو د ګل سيوري وينم
چې لالهانده دی د خپلې مينې لارې ځارې.

٧

او دا دی خپل يوازېتوب مې لاس نيولی ځم د غرو څوکو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلته به ګل ته د کوچۍ د کوچ کیسې وکړم
زما دا اروا په ماته چیغه کې به ګل ووینې
چې زړه یې څنګه د اسمان کوربه شو
چې ښاپېرۍ ورپسې څنګه لالهانده شوه،
کوچۍ شوه اوس پر غرونو ګرځي
څو چې د ښکلي ګل پر هرې لېونۍ پانې
زما د خوب یو تاج محل جوړ شي
زه به کوچۍ ته کبر ګل وښیم
څو مې غزل شي د رښتیا هنداره
خوب مې ساقي شي د راز جام به د کوچۍ تږي خاطر ته ورکړي
څو یې اروا د باد په پټو کیسو وپوهېږي
زه به وصلت شم ښاپېرۍ او ګل به ببرته د جنت مېلمه کړم
هلته به عشقه ستا دربار ته په غرور درځم
هلته به مینې ستا د ښکلي چم شاعر شم
لېونی به شم څو مینه زده کړم
دا دی کوچۍ درغلم!
او دا دی واوره ګله!
آه خدایه! دا څه وینم
باد مې سلام غلا کړی
باد رانه ژبه د ګلونو وړې.(۴۰)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ازادو منظومو هندسي جوړښت ټاکلی نه دی ځکه چې ټولې دا ډول منظومې یوه ټاکلې بڼه نه لري. سره له دې چې ازادې منظومې سره څه ناڅه ورته بڼه لري، خو بیا هم د یوې او بلې ترمنځ د مسرو د شمېر، د بندونو د شومره والي، د مسرو د اوږدوالي او لنډوالي له پلوه توپیرونه موجود دي، نو ځکه لکه د غزل، لنډۍ، ځلوریزې او یا هم قطعې په شان د ټولو لپاره یوه ټاکلې هندسي بڼه نه شته، البته کېدی شي هره ازاده منظومه په جدا او بېله توګه ترسیم شي او د همغې لاسلرلې منظومې شکل انځور شي.

۴- بشپړ ازاد شعر: بشپړ ازاد نظم هغه دی، چې په هغه کې یوه ټاکلې موضوع انځورېږي، د مسرو شمېر او اوږدوالی یې مقید او ثابت نه دی. قافیه او ردیف په کې مطرح نه دي، البته کله یو نیم ځای د خوند د زیاتون لپاره راځي، خو وزن تراوسه پورې د ازاد شعر په اساسي توکو کې راځي. لکه څنګه چې د ازاد شعر له نامه څخه ښکاري؛ د یوه ټاکلي او ثابت شکل قید نه زغمي؛ نو ځکه د ټولو ازادو شعرونو لپاره یو ټاکلی ثابت او کوټلی هندسي شکل نه شته، چې د ټولو ازادو شعرونو رغښت دې افاده کړي. البته په ځانګړي ډول د هر ازاد شعر د ځانګړي هندسي شکل د ترسیم امکان شته. یو ځل بیا یادونه کېږي، چې ازاد شعر د څپو او د مسرو د شمېر او د مسرو د اوږدوالي او لنډوالي له مخې ازاد دی، خو تراوسه لا د وزن له بند څخه، نه دی ازاد شوی او هم هماغه څپیز

(c) ketabton.com: The Digital Library

خجیز جوړښت، چې د پښتو شاعرۍ پر نورو شعري فورمونو تطبیقېږي، پر پښتو ازاد شعر هم د تطبیق وړ دی. دلته به د ازاد شعر څو بېلګې وړاندې شي:

د مور لیک ته !

لیک مې د مور نه دی زده
چا ته بی ویلي وي
چا ته بی زاري کړي
چې راشه زما ګران زوی ته
ولیکه !
زه روغه یم ته څنګه یې !
یاد خو به دې وي !
چې یوه شنه پاڼه
زمونږ د کور له ونې نه
په زوره چا شکولې وه
ژړل به دې
تاتیې، تاتیې دې ډېره وکړه
ویده شولې
نو ګرانه مینه ګیرکی مې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راوليکه!

زه روغه يم ته څنګه يې!(۴۱)

هندسي جوړښت يې د مسرو د شومره والي، اوږدوالي او لنډوالي له مخې په دې ډول دی:

بله بېلګه:

ګيله

دا منم چې پرښته يې

د شنه سيوري په رڼا کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لویه شوې ښایسته یې
مګره ګوره:
ما دې څانګو ته
لا لاس در وړی نه و
تا د سرو مڼو د غله په نوم رسوا کړم ! ! ! (۴۲)

هندسي جوړښت یې دادی:

=a________________________

____

=a________________________

____

____

____

____

د ازاد شعر بېلګه:

کب
بېچاره کب !
هغه تور نه پېژني
او نه بې وروسته له دې وپېژني
ځکه چې هر ځلې یې تور ولیده
بیا یې د سترګو کنګل
د اوبو مخ ونه لید. (۴۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

هندسي جوړښت يې په دې ډول دی:

____

____

____

____

____

____

(c) ketabton.com: The Digital Library

درییم څپرکی

د پښتو ولسي شاعرۍ یا نظم فورمونه

۱- لنډۍ:

لنډۍ په پښتو شاعرۍ کې تر ټولو کوچنی شعري فورم دی، خو د مانا د ځواک او لېږد له پلوه نه یوازې په پښتو شاعرۍ، بلکې په نړیواله شاعرۍ کې یې ساری لیدل شوی نه دی.
د لنډۍ کمال په دې کې دی، چې مجموعاً په ۲۲ څپو یا دوو مسرو کې درونده مانیز بار او ښکلا لېږدوي. د لنډۍ لومړۍ مسره ۹ او دویمه ۱۳ څپې لري، لنډۍ قافیه نه لري، خو د دویمې مسرې په پای کې یوه اهنګینه کلمه لري، چې د لنډۍ ټول اهنګ بشپړوي. هره لنډۍ باید د زور (ه) په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي. په پای کې دا زور (ه) رانه شي نو اهنګ یې نیمګړی پاتې کېږي. لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې ددې اهنګ ساتل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر ټولو لنډیو باندې یو قانون د تطبیق وړ دی، یانې دا چې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره باید حتمي ۹ او دویمه ۱۳ څپې وي. د هرې لنډۍ د لومړۍ مسرې څلورمه او اتمه څپه او د دویمې مسرې څلورمه اتمه او دولسمه څپه، خجنه وي. لکه:

امانتي مې ګور کې کېږدئ
که یار خبر شي ما به خپل وطن ته وړینه

ددې لنډۍ څپیز- خجیز جوړښت په دې ډول دی:

U – U U U – U U U

U – U U U – U U U – U U U

له مانیز پلوه لنډۍ پر بېلابېلو ډولونو وېشل کېدی شي. د پښتني ټولنې د ژوند د ټولو ډګرونو انځورنه په کې کېدی شي او شوې هم ده، خو د شکل او جوړښت له مخې لنډۍ همدا یو ټاکلی شکل او قانون لري.

دلته به یو څو لنډۍ د بېلګې په توګه وړاندې کړو:

یوه وعده راسره وکه
چې د صراط په پله به یو ځای سره ځونه

❋ ❋ ❋

ستا به واده زما به مرګ وي
ستا به ډولۍ زما به کټ خاورو ته وړینه

❋ ❋ ❋

ولې دې بد را سره وکړه
زما همدغه هیله وه چې یار لرمه

ځرنګه چې په لنډیو کې د وروستۍ مسرې وروستۍ کلمه اهنګینه وي او د وروستۍ ځپې اهنګ یې لوړ او تر هغې دمخه ځپې اهنګ یې لوېدلی شان وي (‿) نو دلته کېدی شي د لنډۍ هندسي جوړښت داسې ترسیم شي:

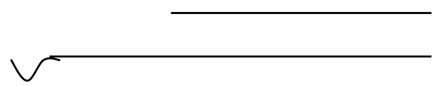

لنډیو ته (ټیکۍ)، (مسرې) او (ټپې) هم وایي، چې دا هر یو نوم خپل ځانګړی تعبیر او لهجه یي استعمال لري، خو ددې ډول شعر عام او منل شوی نوم همدا (لنډۍ) دی.

۲- سروکی (نیمکۍ):

سروکی د پښتو ولسي سندرو یو ځانګړی ډول دی، چې بېلابېل فورمونه یا شکلونه لري. ځینې پښتانه سروکی (نیمکۍ) بولي او د پکتیا په منګلو کې د (پام) په نوم یادېږي.

سروکی د پښتو ولسي سندرو د نورو اصنافو په څېر د پښتون قام د زیاترو کړو وړو انځورنه کوي او د خلکو د ملي، اجتماعي او روحي ځانګړنو عکاسي په کې شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

سروکی معمولاً د لنډیو په واسطه بشپړیږي، داسې چې لومړی سروکی ویل کېږي، بیا ټیکی (لنډۍ) وراچول کېږي. له سروکو سره ټولې لنډۍ ویل کېږي، خو هغه لنډۍ چې د سروکي له موضوع سره ارتباط ولري، خوندورې وي. لنډۍ وار په وار بدلیږي، خو سروکی د هرې لنډۍ په پای کې مکرر راځي. لکه:

خانه راځه دلبره
ډ کې لارۍ د جنکو لندن ته ځینه
د جنکو قدر یې کم که
امان الله ته دې خدای لونې ورکوینه
خانه راځه دلبره
ډ کې لارۍ د جنکو لندن ته ځینه

سروکی کله یو بیتیز وي، یانې دوه مسرې لري، چې لومړۍ مسره یې اوږده او دویمه یې لنډه وي او کله یې دویمه مسره اوږده او لومړۍ یې لنډه وي، کله درې مسریز، څلور مسریز او پینځه مسریز هم وي، چې دلته به د هر یوه بېلګه راوړو:

دوه مسریز سروکی چې لنډۍ هم ورسره مله ده:

الا یو غږ وشو

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلې مه وای د جبو په میدانونه
د لمندار کمیس مېرمنې
الا یو غړ وشو
اور له لمنې باروې ستې دې کړمه
الا یو غړ وشو.

درې مسریزه سروکی:
پسې ورجګ کړه سره لاسونه
لنډ کړه د ټیکې مزې دې
خال به دې وران شي.

څلور مسریزه سروکی:

تورې سترګې خماري
درته کړم ناله زاري
د زړه زخم مې کاري
شوم رسوا ستا په یاري

پینځه مسریز سروکی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

بي بي شبرينې
زېړې ګلې
راباندې واچوه
يوه لونګۍ
جوړه لاسونه

ښاغلی زلمی هېوادمل ليکي: ((سروکی بېلا بېل فورمونه لري چې ځينې يې ډېر زاړه دي او د اوستايي ګاتونو له (هوخشتاتره) او (اهونار) سره په تول او وزن کې برابر خېږي)). (۴۴)
ددې ډول سروکو هندسي رغښت داسې انځورېدی شي. دوه مسريز سروکي لږ تر لږه دغه لاندې بڼې درلودلای شي:

____
____

a______________________________
a_______________
a______________________________
a______________________________

دويمه او دريیمه بېلګې يې دادي:
شين کميس راوړی کمر بند مې دی تر ملا
و غازي امان الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

✵✵✵

مین چې شو مه په ګل ببو

ستي یې کړمه په سرو لمبو (۴۵)

د درې مسریز سروکي شکلونه:

یو ډول یې هغه دي، چې د سر لومړۍ مسره یې تر دویمې اوږده وي او دویمه یې تر دریمې. بل ډول یې دادی، چې د سر لومړۍ او دریمه مسره یې د څپو د شمېر له مخې برابرې وي او هم قافیه وي، خو دویمه مسره یې قافیه نه لري او هم لنډه وي. شکل یې دادی:

____

____

____

✵✵✵

a______________________________

____

a______________________________

دویمه بېلګه یې داده:

پورې د جانان کډې بارېږي

زم ورسره ځمه

کله مې مین زړګی صبر بړي (۴۶)

څلور مسرییز سروکی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ډول چې ټولې مسرې يې قافيې ولري او د څپو شمېر يې سره مساوي وي. لکه:

a______________________________
a______________________________
a______________________________
a______________________________

بله بېلګه يې داده، چې څلور واړه مسرې يې ټولې قافيه والې نه وي او هم يې د څپو شمېر سره برابر نه وي، لکه دا سروکی:

ګودر غاړه اجاره
ما بې وروره مه کې
وروري ما سره جوړه
شرنګ دې د بنګړو (۴۷)

د پورتني سروکي شکل دا سې دی:

a______________________________
____
a______________________________
____

د پينځه مسريز سروکي يو شکل په دې ډول دی:

____
____
____
____

(c) ketabton.com: The Digital Library

سربېره پر دې د سروکو نور ډېر ډولونه هم شته لکه هغه سروکي چې د ښځې او نارينه ترمنځ د سوال او ځواب په توګه ويل کېږي لکه:

ښځه: جانانه راشه ديدن وکړه
خفه زړګی مې ښه کړه
سبا بېلتون دی

نارينه: ګلې سبا ته به درځمه
تا نه خفه کومه
ښکلی ژوندون دی

بله بېلګه:

ښځه: خان دلاور خانه، توره دې لونګی. شمله دې لا مزه کوينه.
نارينه: ګلې بي بي ګلې، تورې سترګې سره لاسونه لا مزه کوينه.

دغه راز يو شمېر ډول ډول سروکي هم شته، چې په بېلا بېلو سيمو پورې اړه نيسي، په لنډ ډول هغه د سر محقق زلمي هېوادمل په وينا: ((د سروکو د فورمونو شمېر خورا زيات دی.))

۳- کاکړي غاړې (کاکړۍ):

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاکړي غاړې چې کاکړۍ لنډۍ یې هم بولي، د پښتو ولسي ادبیاتو یو خوږ ډول دی، چې راز راز موضوعات (رزم او بزم د پښتو ټولنیز، اقتصادي شرایط، کلتوري پابندي، دیني او عقیده یي مسایل، ساده ولسي افکار، ټوکې او ټکالې او د پښتني کلتور بېلابېل اړخونه، خویونه او رواجونه په خپله لنډه تنګه غېږ کې رانغاړي.

کاکړي لنډۍ که څه هم له نامه څخه یې له کاکړو سره تړلې معلومېږي، مګر د ټولو پښتنو اصیل مال دی او په پښتنو کې داسې کام نه شته چې ددې لنډیو په جوړولو کې یې لږه یا ډېره ونډه نه وي اخیستې. دغه ډول له نورو ټپو څخه یو جلا او بېل شی دی، چې لومړی وار کاکړو ننګلولي دي او تر ننه به زیات و کم پنځوس زره کاکړي لنډۍ جوړې شوې وي.

کاکړي لنډۍ له دوو مسرو څخه جوړې وي، چې کله کله یې د دواړو برخو سېلابونه سره برابر او کله کله تو پیر سره لري او د دواړو برخو وروستي توري یې سره یو رنګ وي. هغه کاکړي غاړې چې هره مسره یې اته اته سېلابه وي:

ښایستې که ستا رضا ده
ستا د قام بدي پر ماده

هغه غاړې چې یوه مسره یې اته او بله نهه سېلابه وي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

شين خالی نجونې لاښې دي
پـه لاره ځي لـه خندا شنې دي

هغه غاړې چې يوه مسره يې اوه سېلابه او بله يې اته سېلابه وي:
تر لاس نه تړو ګړۍ
مور ملنګان يو شين خالی
اوه سېلابه غاړې:
د بوټو تنې تړم
د شاکار مېلې ته ځم (۴۸)
په عمومي ډول د دې ډول فورم هندسي جوړښت داسې دی:
يو ډول:

=a______________________
=a______________________

بل ډول: a___________________
a___________________

۴- د اتڼ نارې:

د اتڼ نارې، لکه له نامه څخه يې چې معلومېږي، يوازې پـه اتـڼ کې ويل کېږي، پـر ناستې نـه ويـل کېږي، کـه څوک يـې وو ايـې هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوند نه کوي. ښځې هم په ښادیو کې اتڼ کوي او نارینه هم. د نارینه وو د اتڼ نارې ښځې هم په خپل اتڼ کې وایي، خو ښځې ځانته بېلې مخصوصې نارې هم لري، چې هغه نارینه په خپل اتڼ کې نه وایي. د نارینه وو د اتڼ نارې پر ډول ډول او بېل بېل وزن د اتڼ چیانو له حرکاتو سره سمې ویل کېږي، لکه ورو اتڼ، یو بغله اتڼ، دوه بغله اتڼ، درست اتڼ، د ایشلي اتڼ، د ناستې اتڼ د پروتې اتڼ، د پروتې دوه بغله اتڼ، چپه و راسته اتڼ، غلی اتڼ او... (۴۹)

ددې هر ډول اتڼ له حرکاتو سره سم ناره له خپل وزن څخه اړوي او په نوي وزن یې وایي.

د اتڼ نارې معمولاً درې او څلور مسرې لري، خو هم په درې مسریزه او هم په څلور مسریزه ناره کې د مسرو د څپو شمېر سره مساوي نه وي. په درې مسریزه ناره کې لومړۍ او درېیمه مسره سره هم قافیه یا هم اهنګه وي، وروستۍ یا درېیمه مسره معمولاً لویه وي او دویمه مسره یې تر ټولو کوچنۍ وي.

چټې چې په پښو دې کړې چوټې
ځوانان دې لېوني کړه
زاړه خواران دې وایستل له ګټې

په پورتنې ناره کې (چوټې، ګټې) د قافیې کلمې دي. لومړۍ مسره ۱۰، دویمه مسره ۷ او درېیمه ۱۱ څپې ده.

واورئ د هوا مرغانو واورئ
مسافر مې دورې تللي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرغانو په وزرو کې يې راوړئ

په دې ناره کې لومړۍ مسره ۱۰، دويمه ۸ او درېيمه ۱۱ څپې ده (واوړئ او راوړئ) يې د قافيې کلمې دي. هندسي جوړښت يې داسې انځورېدلای شي:

a____________________
____
a__________________________

ددرې مسريزو نارو بل ډول دادی، چې د قافيې ترڅنګ رديف هم لري لکه:

کميس مې تر لمنې ګلاګل دی
د خيال کميس مې دادی
چې اورونه لګوي هغه لا بل دی

په دې ناره کې (ګل او بل) د قافيې کلمې دي. (دی، دی) يې رديف دی. لومړۍ مسره ۱۱، دويمه ۷ او درېيمه ۱۲ څپې ده. هندسي جوړښت يې داسې دی:

=a____________________
____
=a__________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله کله په درې مسریزه ناره کې داسې هم پېښېږي، چې لومړۍ او وروستۍ مسره د څپو شمېر له مخې سره مساوي وي. لکه په دې ناره کې:

هلکه چې سپین موټی دې چاړه ده
ما به خولګۍ درکړه
هلکه خو ریباره دې میره ده

ددې نارې لومړۍ مسره ۱۱ دویمه ۲ او درېیمه هم ۱۱ څپې ده.
هندسي رغښت یې دادی.

=a__________________
____
=a__________________

د اتڼ نارو بل شکل دادی، چې څلور مسرې ولري، ددې هرې مسرې د څپو شمېر له بلې سره مساوي نه وي. لومړۍ او درېیمه مسره یې نسبتاً کوچنۍ او دویمه او څلورمه یې تر هغو دوو نورو لویې وي. معمولاً لومړۍ، دویمه او څلورمه مسره یې سره هم قافیه وي. لکه:

دله دله دله
کوتره یم راغلې له کابله
یا به کابل خپل کم
یا به راورم د کابل ژېړه بلبله

(c) ketabton.com: The Digital Library

لـومړۍ مسـره ۲ دویمـه مسـره ۱۱ درېیمـه ۲ او څلورمـه ۱۲ څپـې ده.
(دله ، کابله او بلبله) د قافيې کلمې دي. بله بېلګه:

خانه زموږ خانه
دا ستا خاني دې خدای نه کي ببرانه
ملکونه دې رعیت کړه
د دښمن کلا دې وکښه د میدانه.

په دې ناره کې لومړۍ مسره ۲، دویمه ۱۱، درېیمه ۷ او څلورمه ۱۲ څپې ده. (خانه، ببرانه او میدانه) یې د قـافیې کلمې دي، د لـومړۍ نارې هندسي شکل دادی. لومړی شکل:

a____________
a__________________

____
a______________________

دویم شکل:

a___________
a_________________

____
a______________________

دویمه بڼه:

د څلور مسریزو نارو بل ډول دادی، چې د قـافیې ترڅنګ ردیـف هم لري. لکه:

څه کم د چا څه کم

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر خپل غولي ولاړه يم کاته کم

يار که مې نادان دی

د بل پر ښايستو به يې ورنه کم

په پورتنۍ ناره کې لومړۍ مسره ۷، دويمه ۱۰، درېيمه ۲ او څلورمه يې ۱۱ څپې ده. (څه، کاته، ورنه) يې د قافيې کلمې دي.

(کم، کم) يې رديف دی، هندسي شکل يې دا دی:

=a______________

=a____________________

____

=a______________________

ولاړه (دوه څپې)

د څلور مسريزې نارې بله بېلګه دا ده:

پوړنی مې ابې دی

له خياله مې غبرګ کړی پر تندي دی

ما به اتڼ وکړای

دا ستا د بابا کلی رخشندي دی (۵۰)

په پورتنۍ ناره کې لومړۍ مسره ۷، دويمه ۱۱، درېيمه ۲ او څلورمه ۱۱ څپې ده. (ابې، تندي او رخشندي) د قافيې کلمې دي.

(دی، دی) رديف دی.

هندسي رغښت يې داسې راځي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

=a__________________

=a_______________________

____

=a_______________________

پر پورتنیو یادو شکلونو سربېره د اتڼ په ځینو نارو کې د قافیې او څپو د شمېر په حساب لږ شان بدلون ښکاري، خو ډېر عام نه دی. د اتڼ د نارو اساسي شکلونه همدا وو، چې پورته یې یادونه وشوه.

۵- ببولاله:

ببولاله د پښتو ادب هغه مخصوص شعري فورم یا سندره ده، چې د واده پر لومړۍ ورځ، کله چې د ناوې سر وغوړوي او د واده پر مخصوص تخت یې کښنوي، د ورا او د ناوې تر خوا ښځې ګډې وډې شاوخوا سره کښني او ناوې په منځ کې ناسته وي، نو دا ښځې دغه سندرې په ګډه وایي.

کله کله د ببولالې له اصلي متن سره یوه بله مسره هم یو ځای کوي او بیا یې په ترنم کې وایي، دا مسرې ببلابېلې دي، چې د خپلې مانا له مخې ببولاله هم د هغې په نامه یادېږي. لکه (دوه دوه تاره اخلي) (خور ښادي) او (ښه رورا)، بېلګې یې دادي:

دوه دوه تـــــاره اخلـــــي

ګیســـو ورو ورویـــې بېلویـــه

نـــاوکۍ مـــوده ناندانـــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تــر غرمــې مــې يــې څنډويــه

❋ ❋ ❋

خــور ښــادي دې مــه ســه پاتــه

خــور ښــادي دې مــه ســه پاتــه

خـــــور ښـــــادي مـــــو ده

د کمپلـــې ژړۍ يـــې تـــورې

د کمپلـــې ژړۍ يـــې تـــورې

خـــــور ښـــــادي مـــــو ده

لالـــی پـــر ننـــګ مـــين دی

خښـــې نـــه باســـي ســـرتورې

خـــــور ښـــــادي مـــــو ده

❋ ❋ ❋

ښـــه رورا ښـــادي دې وســـه

شـــاه ســـلامتي دې وســـه

شـــين بادرنـــګ او بـــورا وړی

شـــين بادرنـــګ اوبـــو راوړی

چا پـه خـوب نـه دی ليـدلی(**۵۲**)

ببولالې عموماً درې مسرې لري. د مسرو د څپو شمېر يې سره مساوي وي، د پښتو اکثره ببولالې د څپو د شمېر لـه مخې (اتـه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

څپې وي او دا قانون تقريباً پر ټولو ببولالو تطبيقېږي. کېدی شي د لنډيو په شان د ببولالو وزن هم ځانګړی وي، خو پر لنډيو بيا پر مطلق ډول يو قانون تطبيقېږي، خو په ببولالو کې يو څه شکلي بدلون شته.

په ببولالو کې قافيه شته. د ببولالو لومړۍ او درېيمه مسره په خپل منځ کې هم قافيه وي، خو دويمه يې له قافيې ازاده وي. يانې دا چې:

a________________________
____
a________________________

دغه راز ځينې ببولالې تر قافيې وروسته رديف هم لري چې دا بڼه غوره کوي:

=a________________________
____
=a________________________

په ځينو استثنايي حالاتو کې کېدی شي دويمه مسره هم قافيه اختيار کړي او هم کېدی شي د څپو په شمېر کې کومه څپه زياته او يا کمه شي، خو د ببولالو عمومي شکل او جوړښت همدا دی، چې درې مسرې لري، هره مسره يې اته څپې لري، لومړۍ او درېيمه مسره يې هم قافيه وي، که د څپو په شمېر کې زياتی او کمښت راشي، نو له ورايه يې په وزن کې کمی احساسېږي. د ترنم او

(c) ketabton.com: The Digital Library

موسیقۍ پر وخت د ببولالو له مسرو سره (ها ببولاله لا له وای) یو ځای کېږي او د شعر کمپوز برابرېږي؛ لکه:

اوښ ولاړ زنګــــون ترلـــــی (هـــــا) ببولالــــه
اوښ ولاړ (وای، وای) زنګــــون ترلـــــی (وای)
تر هغو به یې خلاص نه کم (وای) ببولاله، لالـه
څو زما جان (وای وای) نه دی راغلی (وای) (**۵۳**)

دلته به د ببولالو څو بېلګې وړاندې کړو:

پر کور سور زومبک ځړېږي
هغه لور دې سترګې وخوري
چې د پـلار پـه کور نازېږي

د مسرو شمېر یې **۳**، د څپو شمېر یې **۸**، (ځړېږي) او (نازېږي) یې د قافیې کلمې دي. هندسي رغښت یې داسې دی:

a________________________
____
a________________________

د همدې شکل بله بېلګه:

پر کور دوه زرغونه شاله
زمـا جـان ورتـه ولاړ دی
لاس یې نه ورځي د خیاله

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ببولالې بل شکل دا دی، چې تر هماهنګو اهنګینو کلمو یا قافیې وروسته بله کلمه یا ردیف هم ولري. دا يې بېلګې دي:

ترباالښت لاندې انار دی
دا سې زوم مو دروستلی
چې نامتو د کندهار دی

بله بېلګه:

ناوکی ګوتې د سرو دي
تر د سمال یې را ایستلي
چې سکه لېورونه څو دي(**۵۴**)

په لومړۍ ببولاله کې (انار، کندهار) او په دویمه کې (سرو او څو) د قافيې کلمې دي. په لومړۍ کې (دی، دی) او په دويمه کې (دي، دي) ردیفونه دي، هندسي بڼه يې داده:

=a________________________

____

=a________________________

۲- چاربیته:

چاربیته د پښتو ملي شعري فورمونو هغه ډول دی، چې هر بند یې تر څلور مسرو څخه کم نه وي. زياتره چاربيتې په ملي موسيقۍ کې ځانته په زړه پورې اهنګونه او خوږې نغمې لري او د دې لپاره چاربيتې بلل کېږي، چې بندونه يې يا له څلور بيتو او يا تر څلورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسـرو څخـه ښېخـي کـم نـه دي. پـه چاربيتـه کـې همېشـه يـوه اوږده موضوع چې اکثراً عشقي او حماسي وي (لکه د قصيدې او مثنوي په شان) افاده کېږي.

چاربيته د فورم له مخې په عمومي ډول پر دوو لويو برخو وېشـل کېږي:

۱- ساده چاربيته.

۲- زنځيري چاربيته:

دغـه دوه ډولـه چـاربيتې بيـا پـه خپـل وار سره د مسـرو د شـمېر برابروالي اوږدوالي او لنډوالي له مخې پر ډېرو نورو ډولـو وېشـل کېـږي؛ لکـه: د څلـورو ، پيـنځـو ، شـپږو ، اتـو ، نهـو او لسـو مسـاوي لنډو يا اوږدو مسرو زنځيري چاربيته.

له مانيز پلوه چاربيته پر عشـقي، تـاريخي، رزمـي او نـورو برخـو وېشـل کېـږي. د سـاده چـاربيتې يـوه بېلگـه، دا چاربيتـه د نوبنـار د محمد دين ده.

مطلع: څوک به پيدا نه شي د فرهاد او شيرينۍ په شان
يو ځای به څوک نه شي د ادم او درخانۍ په شان

بند:

يو ځای به څوک نه شي لکه و عـاشق فـرهـاد
تــل بــه يــې کـولـو پــه اشنا پسې فرياد

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه يې کړه خواري ځکه حاصل يې شـه مـراد
کړې به يې خبرې د طوطا د ښارونې په شان

بند: کـړې بـه يـې خبرې د مجنون دا مشغولا وه نه
بل به يې څه نه وو خو په خوله به يې ليلا وه نه
وچ شه لـکه دړه د خـاونـد پـه دې رضـا وه نه
بيا به ګرځېده پـه دې پسې د لـېونې پـه شان

بند: راغـی قـطب خان چې راروان له رانيزو نه شو
سر په ټيک ويـده و ځـکه پـاتې لـه مزو نه شو
پروت و لکه مړی سرو کار يې لـه نـيازو نه شو
غوځ يې په ځيګر که لکه تورې ايرانې په شان

بند: غوځ يې په ځيګر که چې رانجا عاشق په هير شو
تـل يـې سر تـندی واهه همېش د ځان په وير شو
مـړ مـلا بـهادر نـيمبو لا ځکـه دستـګير شـو
هلته ظلم نه شته دی شاګرده د خانې په شان(۵۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې ډول چاربيتې هندسي بڼه داسې انځورېدلای شي:

مطلع:

=a________________________

=a________________________

بند:

b________________________

b________________________

b________________________

=a________________________

ترپايه

په دې ډول ساده چاربيته کې له ځينې استثنايي حالت پرته، د ټولو مسرو د څپو شمېر سره مساوي وي. د هر بند وروستۍ مسره په قافيه کې د مطلعې له مسرو سره يو شان وي.

د پښتو ولسي شاعرۍ په باب ډېر ځله دا څرګندونه کېږي، چې په دې فورمونو کې ويل شوي شعرونه اکثره د نالوستو شاعرانو زېږنده دي. دا خبره مطلقه نه ده، په همدې فورمونو کې د هېواد يو شمېر نوميالي لوستو شاعرانو هم شاعري کړې ده، له هغې جملې نه د همدې چاربيتې په فورم کې په ساده چاربيته کې له پورتني ډول پرته نور ډولونه هم راتلای شي. دلته به د ساده چاربيتې د يو بل ډول دوه بېلګې راوړو. لومړۍ بېلګه يې د جرار صيب ده:

د سترګو مخ مې وسو ياره ستا د مخ په نور تک تور لکه ماغوت

تاو کړې په ماغوت کې خپل اشنا ته ورم ضرور د سرو اوښکو ياقوت

که وايم ستا په مخ مې دا جوړه کسي وريته دي تاثير به د لمبې وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

وښنته د مخ له تاوه تار پــه تــار سره پراته دي	دا تاو به د شـغلې وي
حبشو ته حیران یم پــه فـرنګ یـې ورخـاتــه دي	دا زور به د حـملې وي
سپــین مــخ دې مــعرکه شــو امــتحان به کړي ضرور	معلوم به شي مزبوت(۵۲)

پــه دې ډول فـورم کـې د سـر لـومړۍ او دریـیمـه مسـره د څپـو د شـمېر لـه مخې پـه خپـل مـنځ کـې سره برابـرې دي او یـو شـان قافیـه تعقیبوي. دویمـه او څلورمـه مسـره بیـا پـه خپـل مـنځ کـې د یـو شـان قافیې لرونکې او د څپو د شمېر له مخې سره برابرې وي، د هر بند لویې مسرې په خپل منځ کې دڅپو د شمېر له مخې سره برابرې او په خپل منځ کې یو شان قافیه تعقیبوي او وړې مسرې یې په خپل منځ کې، خو د هر بند د پـای لویـه او وړه مسـره بیـا د مطلعې د لـویې او وړې مسرې د قافیې او شکلي جوړښت تابع ده. پـه ټـولیز ډول ټـولې لـویې مسـرې لـه لویـو او وړې مسـرې لـه وړو سره د څپـو د شـمېر لـه مخې برابرې وي.

بڼه یې داسې انځوربدلای شي:

a__________________	b____________
a__________________	b____________
=c__________________	=d____________
=c__________________	=d____________

(c) ketabton.com: The Digital Library

=c__________________	=d____________
a__________________	b____________

دې ته د ورته چاربیتې یوه بله بېلګه هم راوړو. دا د ملا مقصود چاربیته ده:

مطلع:

شین خال دې په شمال اینبی د وروځو په پیوند   ځلېږي زرافشان
اوربل دې الول لکه بخمل دې بند په بند   راپورته کړه چشمان

بند:

شین خال دې په مشال اینبی د وروځو په مابین   له ورایه تجلی کا
نرۍ پوزه الف خواږه دې دواړه شفتین   زړګی مې واویلا کا
زنخ لرې ګبین خوله دې شیرین سره دې عنین   ځوک څه لره ګیلې کا

✵ ✵ ✵

جمال درکړی رب، لرې نسب دا سې څرګند   رایت دې که خاقان
جمال راکړی رب لرم نسب د پاچایانو   روغ ځان ساته کمبخته
عاجز غریب سړی یې یاري مه کړه د خوبانو   چې رانه شې بې وخته
ته خپل مساوي ګوره ستا دی ځوی د نادارانو   لرمه طبعه سخته
ژوندی به دې پرې نږدم زما خدای په نوم سوګند   ته واوره دا بیان(۵۷)

زنځیري چاربیته: زنځیري چاربیتې ته اته مسریزه چاربیته هم وایي، په دې باب یو لیکوال وایي:

هغه چاربیتې چې اته مسرې لري هغې ته عوامي چاربیته ویلی شو، ځکه چې د عامو شاعرانو په اصطلاح کې چاربیته وایي همدې ته چې څلور بیته او اته مسرې وي، په دې ډول چاربیتو کې د سر دواړه مسرې په خپل منځ کې هم قافیه نه وي، بلکې اوله یې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه قافیه وي او دویمه یې په بله. او بیا د هر بند په پای کې چې کوم بیت راځي د هغه بیت د دواړو مسرو قافیه د مطلعې د دواړو مسرو له قافیې سره یو شان وي. عبدالحکیم اثر هم همدا راز د ۸ مسرو چاربیته پر دري ډولونو باندې وېشي:

۱- یو قسم هغه ده، چې د هر بند اول درې بیتونه یانې شپږ مسرې یې په خپل کور کې سره په یوه قافیه وي او وروستی بیت د چاربیتې له مطلعې سره موافق وي. ددې بېلګه داده:

مطلع:

شاګرده اول نص د الهی پروردګار دی
استاده بل حدیث د محمد نبي حضرت دی

بند:

شاګرده په جهان کې جبرائیل نومی ملک دی
استاده خاص مقام د ده اووم اسمان فلک دی
شاګرده ټول وجود یې د زنځیر حدیده کلک دی
استاده سر تر پایه په وزرو باندې چک دی
شاګرده د رحمت په رب کې ډوب لکه سمک دی
استاده ما په دې خبره هم ویستلی شک دی
بې حده ښایسته د نور په شان شعله انګار دی
د باد په شان ته ګرځي په هوا باندې اوچت دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بند:

شاګرده زه يې نوم ويلی نه شم ويرول کا
استاده هغه دادی چې د روحو قبضول کا
شاګرده قبضول د ګنهکارو په زلزل کا
استاده بختورو ته په پوزه بو د ګل کا
شاګرده غټ عذاب دی چې زورونه په ګوګل کا
استاده په سختۍ د بدو روحو ونښکل کا
کمبختو ګنهګارو ته په دغه شان قهار دی
چې سم يې په شرف يې مقرر ورله جنت دی

بند:

شاګرده زه ډوب شوی د غمونو په درياب يم
استاده زه د غره لاندې حصار په پېچ و تاب يم
شاګرده په تهمت باندې تک تور لکه غراب يم
استاده لاس مې مروړم په ارمان لکه ذباب يم
شاګرده زه غريب بنده د پاک غني وهاب يم
استاده شکر وايم چې مسلمو کې حساب يم
مرګی مې رانېژدې شو نن سبا له مې رفتار دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

((میاګل)) د ګټکي ژاړي چې په مخ کې مې قیامت دی(۵۸)

=a____________________
=b____________________

=c____________________
=c____________________
=c____________________
=c____________________
=c____________________
=c____________________
=a____________________
=b____________________

همداسې نور بندونه

په پورتني فورم کې د ټولو مسرو د څپو شمېر سره مساوي دی. د سر لومړی بیت یا مطلع په خپل منځ کې د قافیې اختلاف لري. دواړو مسرو کې قافیه حتمي او ردیف اختیاري دی. د هر بند شپږ مسرې په خپل منځ کې یوه قافیه تعقیبوي؛ اومه او اتمه مسره یې په قافیه کې د مطلعې د لومړۍ او دویمې مسرې تابع ده.

۲- د اته مسریزې چاربیتې دویم ډول:

په دې ډول چاربیته کې د سر یو بیت، چې د مطلعې په توګه راځي. لومړۍ مسره یې ځانته قافیه لري، د دویمې مسرې په منځ کې یې یوه قافیه راځي، چې د لومړۍ مسرې له قافیې سره سمون خوري، خو د دویمې مسرې وروستۍ قافیه ځانته جلا او د لومړۍ مسرې له قافیې سره سمون نه لري. د هر بند لومړۍ، دریمه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

پینځمه مسره، په خپل منځ کې هم قافیه وي او هم د دویمې، څلورمې او شپږمې مسرې په منځ کې راغلې قافیې هم د نوموړو مسرو د قافیو بڼه تعقیبوي، خو د دویمې، څلورمې او شپږمې مسرې په پای کې نورې قافیې راځي، چې دا بیا د نوموړو مسرو خپلمنځي قافیې ګڼل کېږي، د بند اوم او اتم بیت د مطلعې د شکلي سکښت تابع وي.

لکه په دې لاندې مثال کې:

د ښایست اواز دې لاړو په عالم کې لور په لور
زه دې سوی یم په اور، ټیک دې کوز کړه له جبینه
د ښایست اواز دې لاړو په کابل په هندوستان
ځکه ناست یمه حیران، رارسېږي یا نصیبه
عاشقي ده ډېره ګرانه ځي د اوښکو مې باران
پرې مې لوند شولو ګرېوان، پوه نه شوم له ترتیبه
په هر چا باندې تېرېږي د فاني دور دوران
څوک راځي څوک ترې روان، کاندي یاروته قریبه
باري خپل دی که پردی دی راکوي راته پېغور
سترګې نه شمه نیولی ګوره ډوب یم ستا په مینه.

✵✵✵

باري خپل دي که پردي دي راکوي راته تهمت
کتی نه شمه اوچت په یاری کې د بې ننګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چېرې تا کتلی نه دي لکه سپي ته چې کړې ست
تاو چې راغی په صورت، ته له مانه کوې څنګه
جاروتی نه شمه بېرته رب دې نه کا څوک عادت
د سرو شونډو په شربت، کيف يې زيات وينم له بنګه
په رنې زنې د پاسه دې خالونه درې څلور
ما پرې تل کړی دی زور، خوند يې زيات دی له ګبينه

✵✵✵

د نرۍ زنې له پاسه دې خالونه دي قطار
توري زلفې دې تار، تار دي پرتې لکه ورېځې
په سينه کې دې پخ شوي دي د مينې دوه انار
ورته پروت يمه بيمار، دارو مې د مرض يې
رب دې نه کا څوک په رنځ کې ستا د مينې ګرفتار
نن دې ځان کړلو سينګار، بېګاه مې په اور سوزې
کله زېر شي کله بم شي سره ګنګري دې کوي شور
قدم اخلي په ټکور، ښا پېرۍ راغلې له چينه.(۵۹)

a________________________________
b____________ a____________

c________________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

d_____________ c_____________
c_____________________________________
d_____________ c_____________
c_____________________________________
d_____________ c_____________
a_____________________________________
b_____________ a_____________

او همداسې نور بندونه

د پورتنۍ چاربيتې د لومړي بند د وروستۍ مسرې په منځ کې (سترګې نه شمه نيولی ګوره ډوب يم ستا په مينه) کې (سترګې نه شم نيولی) برخه کې قافيه خطا شوې، خو په نورو بندونو کې پورتنی شکل په پوره ډول تعقيب شوی دی. د يادونې وړ ده، چې په پورتني ډول چاربيته کې د مسرو د څپو شمېر سره مساوي وي.

۳- د اته مسريزې زنځيري چاربيتې بل ډول دادی، چې ټوله مقفی وي او هر بيت او هره مسره يې په خپل منځ کې قافيې لري.

يوه بېلګه يې داده:

د ليلا په لبو سور پېزوان لکه ښامار
ترېنه ځي شغلې د اور نتکۍ نه يې بار بار

راوځي ما سپخين ژوندی زما صورت که
زما زړه يې کړ غمګين سرداره څه حکمت که
ګونګري يې کوي شور چې دا شي په رفتار

✵✵✵

(c) ketabton.com: The Digital Library

رفـتـار مــې کوي خوند   ورځـــمــه مــازيــګــر
وربل مې بند پــه بــند   د ســپــين تندي په سر
خراب بـه دې کړم ژوند   کاتـه کـړم پـه هــنـر
شين خـال مې ادم خور   ذقــن مــې مــزه دار(۲۰)

په دې ډول چاربيته کې له ځينو مسرو پرته د نورو اکثرو مسرو د څپو شمېر سره مساوي وي. پـه مطلع کې د لـومړي او دويـم بيت د لومړيو مسرو قـافيې سره يوشان وي او د دويمو مسرو قـافيې پـه خپل منځ کې يو شان وي. د هر بند د درېو بيتونو د درېو لومړيو مسرو قافيه يو شان او درېو نورو مسرو قافيـه بـل شان وي، خو د څلورم بيت رغښت او بڼه د مطلع د بيت تابع وي. هند سي جوړښت يې په دې ډول دی:

مطلع:

a_____________ b_____________
a_____________ b_____________

بند:

c_____________ =d_____________
c_____________ =d_____________
c_____________ =d_____________
a_____________ b_____________

همداسې نور بندونه...

د ډېرې قافيه لرونکې زنځيري چاربيتې يوه بله بېلګه داده:

مطلع:

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله به راوړې دواړه بس دې دي رنګين شيرين
سپين دې جبين زرين مخ دې ځلېږي

بند:
کله به راکړې دواړه لب شات او ملهم صنم
مه کړه ستم هر دم په غضب شورې
سرې دې منګولې همېش وړې زړونه قلم قلم
اخلې قدم په چم سترګې دې تورې
په در دې پروت يم همېش غواړم ستا کرم محکم
لرې کړه غم الم که رب ته ګورې
نن دې په غاړه باندې زانګي لونګين رنګين
سپين دې جبين زرين مخ دې ځلېږي.(۲۱)

په دې ډول چاربيتې کې د سر لومړی بيت يا مطلع په لومړۍ مسره کې يو شان دوه قافيې موجودې وي. د دويمې مسرې تر نيمايي پورې بيا يو شان دوه قافيې چې د لومړۍ مسرې له قافيې سره يو شان وي، راځي او د مسرې په پای کې اهنګينه کلمه راځي چې له دې قافيو سره په جوړښت کې توپير لري.

د هر بند لومړۍ مسره ځانته يو شان دوه قافيه لري او د دويمې مسرې په پای کې يوه ځانګړې قافيه؛ دريمه مسره له لومړۍ مسرې سره په قافيه کې يو شان وي څلورمه د دويمې په شان وي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

پینځمه د لومړۍ او شپږمه د دویمې په شان وي او هم د څلورمې او شپږمې مسرې په منځ کې راغلې قافیې د بند د لومړۍ مسرې د قافیې تابع وي، اوومه مسره د لومړي بیت یا مطلع د لومړۍ مسرې په شان وي او اتمې مسرې د منځ قافیې د مطلعې د لومړۍ مسرې د قافیو تابع وي او پاتې برخه یې د مطلعې د دویمې مسرې پاتې برخه وي؛ د مطلعې د دویمې مسرې تکرار وي. په دې چاربیته کې د سر بیت لومړۍ مسره ۱۴ او دویمه ۱۱ څپې ده. د بند لومړۍ، دریمه، پینځمه او اومه مسره هم ۱۴ څپې او دویمه، څلورمه، شپږمه او اتمه مسره ۱۱ څپې لري.

هندسي بڼه یې داسې انځورېدلای شي:

مطلع:

aa________________________________

__________aa__________

بند:

bb________________________________

c_________، bb_______________

bb________________________________

c_________، bb_______________

bb________________________________

c_________، bb_______________

aa________________________________

__________، aa__________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- مقام:

ځینې پښتانه یې رباعي هم بولي، پښتانه ولسي مجلسیان یې د مجلسونو په پیل کې وایي، مقامونه نسبتاً ورو، اوږده او په داسې تال او اهنګ ویل کېږي، چې ټول مجلس چوپ شي او پوره غوږ یې نیولی وي، کله چې مقام خلاص شي نو سندرغاړي سمدستي لوبه، چاربیته او یا بګټۍ یا غزله پیلوي، چې اورېدونکي سم له لاسه له هغه ارام او غلي حالت نه راوباسي او په شور او زوږ یې راولي.

د مقامونو مضمون معمولاً ټولنیز او اخلاقي وي او د پند او عبرت ښه مطالب لري، عشقي مقامونه هم شته، مقامونه لکه د دېواني غزلو داسې جوړښت لري، د لومړي بیت دواړه مسرې یې په یوه قافیه وي او د نورو بیتونو لومړۍ مسرې یې له قافیې نه ازادې او دویمې مسرې یې له لومړي بیت سره قافیه تړي. له درېو څخه نیولې تر پینځو او شپږو بیتونو پورې وي. د مقام هره مسره دولس یا یوولس څپې وي له دېواني غزلو سره یې توپیر دادی:

یو خو یې ژبه ډېره ساده، عام فهمه او ولسي وي او بل د ولسي سندرو د قافیه تړنې پر اساس د سره ورته غږونه قافیه کول په کې عادي خبره ده، ځکه دغه سندرې په شفاهي بڼه منځته راغلي، نه په لیکنۍ بڼه. بل دا چې ویونکی یې ولسي شاعر وي، د سېلابونو شمېر یې یوولس یا دولس وي. دا چې د ولسي سندرو دغه فورم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولې مقام بولي باید وویل شي چې د مقام نوم ورسره په څو سببه ورځ دی:

۱- دا چې د مقام لغوي مانا (ځای) دی او دغه سندرې د پښتو په ادبي مجلسونو کې د چاربیتو، غزلو، بګتیو او بدلو څخه مخکې ویل کېږي، په دې حساب نو مقام د مجلس پیل او د نورو ولسي نظمونو لپاره انتظام برابروي او خلک دې ته متوجه کوي چې خپل ځایونه ونیسي او په کرارۍ سره مجلس واوري.

۲- دا چې په مقام کې پندونه او نصیحتونه بیانېږي، نو کېدی شي چې سړی د مقام پر موضوعاتو عمل وکړي او یو لوړ اخلاقي مقام ونیسي، له دې کبله چې دا وروستۍ خبره سمه او مانا لرونکې ده او نوم له نومول شوي سره برابر دی، دا سندرې په دې نامه یادې شوې دي، که څېرې دا سندرې مقام وبولو، نو یوه بله ګټه به مو هم کړې وي او هغه دا چې د دېواني سندرو له رباعي سره به مو د مغالطې مخنیوی کړی وي. دلته به د ولسي شاعر ګلستان یو مقام چې په دغه مقام کې د (بحث) د کلمې عامیانه تلفظ (باس) له لباس او خلاص سره قافیه شوی دی. د بېلګې په توګه راوړو:

د کم اصلو له یارۍ نه واخله لاس
مه غولېږه د هغو په تش لباس
د کم اصلو یارانه د خره سورلي ده
عاقبت به دې په کنده کړي را خلاص
شامدام به درنه ګرځي کوز او پاس

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کم اصلو نه وفا کله مونده شي
دا متل دی په هر ځای کې عام و خاص
چې له لرې نه يې ګورې ورنه تښته
ګلستانه ورسره مه کوه باس(۲۲)

هندسي جوړښت يې دا دی:

a________________________
a________________________

____
a________________________

____
a________________________

____
a________________________

____
a________________________

يادښت: سره له دې چې زموږ يو زيات شمېر ادبپوهانو او ليکوالو ((مقام)) يو ځانګړی جلا ادبي فورم بللی، خو زه چې دې فورم ته ګورم، له غزل سره يې په هندسي جوړښت کې کوم خاص

(c) ketabton.com: The Digital Library

توپیر نه شته، نو ځکه ویلای شو، چې ((مقام)) یوه محتوا ده نه جلا ځانګړی فورم. تر هغه پورې چې زموږ ادبپوهان په مطلق ډول (مقام) یوه محتوايي مسئله وګڼي نه شکلي، تر هغه پورې زه په دودیز ډول (مقام) د همدې فورمونو په چوکاټ کې محاسبه کوم، خو بیا هم زما نظر او وړاندیز دادی، چې مقام فورم نه دی، محتوا ده.

۸- بدله:

د پښتو په ځینو سیمو کې په عام ډول ټولې ولسي سندرې لکه: لنډۍ، سروکي، د واده سندرې، چاربیتې، نیمکۍ او نورې بدلې بولي، خو دلته زموږ مطلب د ولسي خاصو سندرو له هغه ځانګړي فورم څخه دی، چې پښتانه مجلسیان یې ملي غزلې یا ولسي غزلې بولي.

دغه سندرې هم لکه د ولسي سندرو د نورو فورمونو په څېر د عربي عروضو او بحرونو په شعري چوکاټ کې نه ایساریږي او د اریايي ژبو د شعرونو په شان د سېلابونو او څپو پر بنسټ ویل کېږي.

بدلې عموماً شفاهي دي او مجلسیان یې خوله پر خوله یو بل ته سپاري خو د بدلو لیکلې او چاپ شوې بېلګې هم لرو؛ تراوسه زموږ په لیکلو اسنادو کې د شیخ بستان بړېڅ بدله له لومړنیو لاسته راغلو بدلو څخه ده، چې د لسمې پېړۍ په وروستۍ لسیزه کې تر زرم کال وړاندې ویل شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بدلې له شکلي پلوه په لومړي سر کې پر ساده او سپرو بدلو وېشل کېږي او بیا یې هر ډول په خپل کور کې د مسرو د شمېر او مسرو د اوږدوالي لنډوالي او برابروالي پر اساس پر ډېرو نورو برخو وېشل کېږي. د بدلو هر بند اکثراً تر دوو مسرو زیات وي، چې کله یې هر بند درې مسرې، کله ځلور مسرې او کله لا زیاتې مسرې هم لري، چې د (خلکو سندرې) مولف په شکلي لحاظ بدلې پر پینځلسو ډولو وېشلي او که پلټنه وشي ښایي تر دې هم زیات ډولونه ولري.

ولسي بدلې لومړی یو کسر (مطلع) لري او ورپسې یې بندونه وي، کسر یې له یوې اوږدې او یوې لنډې مسرې څخه جوړ وي، چې بیا د قافیه یې تړون له مخې له هر بند سره قسماً یا ټول تکرارېږي. د ساده بدلې په بېلګه کې د شیخ بستان بړېخ (۱۰۰۲ه کال مړ) د بدلې سر او یو بند راوړو:

مطلع:

اوښکې مې ځاځي پر ګرېوان یو وار نظر که پر ما	راسه ګذر که پر ما

بند:

د خوږو زړونو له حاله ته یې ای باداره اګاه	یې د بېوزلو همراه
د خپل عزت په روی (بستان) ته کړه مهر ښندل	کړي له ګناه ګواښل
اوښکې مې ځاځي پر ګرېوان یو وار نظر که پر ما	راسه ګذر که پر ما

په دې ډول بدله کې یو ځل د سر لومړی بیت چې یوه مسره یې اوږده او بله یې لنډه، یانې تقریباً د هغې تر نیمایي وي. د بند هره

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوږده مسره یې تقریباً د لومړي بیت له اوږدې مسرې او لنډه یې له لنډې سره برابره وي. د بند هر بیت په خپل منځ کې هم قافیه وي او د بند په پای کې د بدلې لومړی بیت بیا تکرارېږي. هندسي شکل یې داسې دی:

مطلع:

=a______________________

=a______________

بند:

b______________________

b______________

c______________________

c______________

=a______________________

=a______________

سپره بدله، د بدلې بل ډول دی، دې کې ګڼ شمېر قافیې موجودې وي، دې ډول بدله کې هم د مسرو اوږدوالی او لنډوالی موجود وي، خو د سر د لومړي بیت د مسرو له اوږدوالي او لنډوالي سره یې د بندونو د مسرو اوږدوالی او لنډوالی برابر وي. دلته د ښاغلي جرار د سپري بدلې کسر او یو بند وړاندې کېږي:

مطلع:

دا دی جنګېږي د ګوګل د پاسه هار که مار

چې لري زار په خوار کوي تاثیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بند:

پر ما شوې تېرې ستا په مینه کې خوارۍ زارۍ
لاس د یارۍ جارۍ راکړه محکم
پرسان مې وکړه ساه مې راغله تر مرۍ پرۍ
زلفې چورۍ نرۍ رقم رقم
ورکړه چې بایلو زړه صنم ستا په رخسار انار
سینه ګلزار ((جرار)) مه کړه تاخیر.

هندسي جوړښت یې داسې دی:

a.a___________________________
b________a.a________
c.c___________________________
d________c.c________
c.c___________________________
d________c.c________
a.a___________________________
b________a.a________

۹- لوبه:

لوبې هم د ولسي خاصو سندرو یو ځانګړی او جلا شعري ډول دی، چې له بګتیو څخه هم چابکې ویل کېږي. لوبې تر ډېره حده د لنډیو په خم کې رنګ شوي، کله کله یې بندونه لنډیو ته ورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړښت خپلوي او کله بیا په وزن او رواني جوړښت کې لنډیو ته ورته بندونه لري.

ځینې کسان لوبې له بګتیو سره ورته بولي، په داسې حال کې چې لوبې د یوه ځانګړي شعري فورم په توګه له بګتیو سره یو د ویلو پر وخت توپیر لري او بل دا چې د لوبو د کسر مسرې اکثره وخت سره په یوه قافیه وي او بګتۍ ټول ټال دا شان نه دي. لوبې له نیمکۍ سره هم جوت توپیر لري، ځکه په نیمکۍ کې لنډۍ کټ مټ راوړل کېږي او په لوبه کې په خپله لنډۍ نه راځي او بل دا چې لوبه د ولسي سندرو له عمومي برخې سره چې ویونکي یې معلوم وي، اړه لري. دلته به د لوبې یوه بېلګه راوړو چې ولسي شاعر محمد نور ویلې ده:

لوبه:

غمونه لرې کړه له ما عاجز غمګینه
راتاو شه لونګیه
ودې ویشتم روغه دې نه کړم
نوره یاري درسره نه کړم
بل دې په سرو شونډو نتکۍ زانګي مینه
راتاو شه لونګینه

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاس په بامو ګرځې کوترې
زما د خوږ زړګي دلبرې
چې شال پر سر کړې ځنګه ښه ښکارې سنګینه
راتاو شه لونګینه

***

د محمد نور فقیره بخته
ځنګه راپرېوتې له تخته
بخت مې کوږ شو اس مې لاړ سره له زینه
راتاو شه لونګینه (۲۳)

په دې ډول لوبه کې د سر لومړۍ مسره اوږده او دویمه لنډه وي. بیا د هر بند دوه لومړۍ مسرې په خپل منځ کې هم قافیه وي او هم یې څپې سره برابرې وي. د بند دریمه مسره د لوبې د سر بیت (کسر) سره په قافیه او د څپو په شمېر کې یو شان وي او ورپسې د سر بیت دویمه مسره د تکرار په ډول راځي. شکل یې داسې دی:

a___________________________
a____________
=b____________
=b____________
a___________________________
a____________
c____________
c____________

(c) ketabton.com: The Digital Library

a___________________________
a____________
d____________
d____________
a___________________________
a____________

۱۰- داستان:

داستانونه د ولسي ځانګړو سندرو د يوه ځانګړي فورم په توګه د شکل او مضمون دواړو له پلوه ځانته خاص سکښت او بېل جوړښت لري او د ولسي ادب هر څېړونکی پر دې پوهېږي، چې زموږ ولسي ادبيات د مضمون له پلوه، زموږ د ولس د قامي ژوند هنداره او د شکل له پلوه هم زموږ د ژبې خاص ملي اهنګونه دي، چې زوړ اريايي اساس لري او پښتنانه مجلسيان يې په ځانګړي وزن او خاصه لهجه وايي. داستانونه هم د ولسي خاصو سندور د نورو فورمونو په څېر اوږده ماضي لري او د لومړي ځل ويلو ځای او نېټه يې معلومه نه ده، يوازې د داستانو هغه بېلګې چې د پټې خزانې په واسطه لاسته راغلي، څلور سوه کلن عمر لري؛ په پټه خزانه کې د حافظ عبداللطيف اڅکزي د (سوی او اوښ) فولکوريک کوميډي او انتباهي داستان راغلی، چې دلته يې يو کسر او يو بند وړاندې کېږي:

غوږ ونيسئ يارانو د اوښ او سوی قصه سوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خورا ډېره خوږه سوه

یو سوی د اوښ اشنا سو

بې حده یې همرا سو

یاري به یې کوله یو له بله یې یارانه سوه

خورا ډېره خوږه سوه

داستان د ډېرو اوږدو مضامینو د بیان لپاره پوره زغم لري. مطالب یې عموماً فولکوري، دیني، رزمي او تاریخي وي، لکه په اخلاقي برخه کې د ولسي شاعر غلام شاه د حاتم طایي د سخاوت روایتي داستان.

په وړاندې زمانه کې یو فقیر و مستانه

غوښته یې شهزادګۍ پاچا ته ودربده

په عشقي برخه کې د سیف الملوک او بدرۍ جمالې داستان:

روان شو شهزاده سیف الملوک باغ ارم ته

سفر د جدایۍ دی رخصت غواړي له پدره

په دیني برخه کې د حضرت ابراهیم خلیل الله د صداقت، حق او رښتیا ویلو روایتي فولکوري داستان

د نمرود په زمانه کې

راغلی په کیسه کې

پیدا شو ابراهیم خلیل الله دوست د اکبر و

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښېشکه پیغمبرو

داستان ویونکی د داستان ویلو پر وخت د تفریح او جلب لپاره لنډی هم وایي، چې د داستان خوند نور هم زیاتوي. ځینې پوهان او ادیبان د ولسي خاصو سندرو دغه فورم عربي مثنوي او قصیدو سره یو شان بولي او وایي چې ولسي داستانونه د عربي مثنوي او قصیدې په پیروی ویل شوي دي. باید ووایو چې دلته داسې ډېر دلایل شته، چې د هغو له مخې موږ ولسي داستانونه له کتابي مثنوي سره یو ډول نه بولو او لومړی اریایي فورم او دویم تقلیدي شکل ګڼو، لومړی دا چې د ولسي داستان د زنځیر د سرکړی له لرغونو اریایي سرودونو سره نښلي او د عربي مثنوي او قصیدو په پیروی نه دي ویل شوي. د ولسي داستانونو ویونکي معمولاً ولسي او نالوستي شاعران دي. دغه ولسي سندرې ټولې قافیه یي ازادی لري او هغه شرطونه چې په مثنوي او قصیدو کې شته، ولسي داستانونه یې پر منلو مکلف نه دي.

د ولسي مثنوي ډوله داستانونو په څېر نورې سندرې هم په پښتو ادب کې لرو، چې مثنوي ته ورته دي، لکه د ښېټ نیکه مناجات، د شکلي جوړښت له مخې دغه مناجات هم د مثنوي په ډول دي، خو د تذکرة الاولیا مولف یې سندره بولي. دغه ډول د کاکړیو فورمي جوړښت هم د مثنوي په ډول دی، مګر هېڅ له مثنوي سره یو شی نه دی بللی او نه یې مثنوي ته غاړې ویلې دي. دا هم د ولسي داستان یو څو بیتونه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان بابا د چکدرې چې په سفر لاړ
له دنیا نه د حق لور ته برابر لاړ
ظریف خان لعل بېګ ترې پاتې ماشومان شول
موریې مخکې مړه وه دواړه یتیمان شول
چې یې لور بې بې کو پاتې شوه یتیمه
یرېده به له دښمن ظالم غلیمه

دا هم د یوه بل داستان یوه برخه:

نن مې ولید عجیبه ښکلی داستان
طلسمات به درته واړه کړم بیان
د یمن یو شهزاده و زما یاره
یوه ورځ ښکار ته ووت له ښاره(۲۴)

دا ډول داستان په پښتو کې په څو ډوله دی. مثلاً د حافظ عبداللطیف خان اڅکزي د (سوی او اوښ) فولکوریک کومیډي او انتباهي داستان داسې دی، د کسر لومړی مسره اوږده او دویمه یې لنډه، خو دواړه په خپل منځ کې هم قافیه وي. ورپسې بند راځي. د بند د سر لومړی دوه مسرې په خپل منځ کې هم قافیه او لنډې دي. دریېمه مسره یې د کسر له لومړی مسرې سره په اوږدوالي او قافیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې يو شان وي. د بند څلورمه مسره هماغـه د کسـر د دويمـې مسـرې تکرار دی. شکل يې داسې دی:

=a____________________________

=a___________

❋ ❋ ❋

=b____________________

=b____________________

=a_________________________

=a_____________

د حضرت ابراهيم خليـل الله د صداقت داسـتان پـه دې فـورم کـې دی، چې لومړی دوه لنډې هـم قافيـه مسـرې چـې تقريبـاً پـه څپـو کـې برابرې دي، ورپسې يوه اوږده مسره چې د هغو دواړو مسـرو د څپـو له مجموعي شمېر سره يې څپې برابرې دي او ځانته بېله قافيه لري، ورپسې يوه لنډه مسره راځي، چې په قافيه کې له درېيمې او په څپو کې له دويمې مسرې سره برابره وي. سکښت يې په دې ډول دی:

=a__________________

=a__________________

=b_____________________________

=b___________________

بل ډول داستان چې زيات عموميت لري، دا دی، چې هر بيت يـې ځانته قافيه لـري، خو د ټولـو بيتونو دمسـرو دڅپـو شـمېر يـې سره برابر وي:

=a__________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

=a__________________
=b__________________
=b__________________
او همدرانګه نور..

یادښت: د داستان په باب به دا خبره معقوله وي، چې وواېو داستان داسې یوه محتوا ده، چې په بېلابېلو شعري فورمونو، لکه غزل، قصیده، مثنوي او د پښتو نظم په نورو ولسي فورمونو کې ځایېدلای او دا فورمونه ورته کارېدلای شي، خو ددې ترڅنګ داسې ځانګړي فورمونه هم شته، چې د پښتو له نورو ولسي شعري فورمونو سره ورتوالی لري، خو د داستان لپاره کارول کېږي، خو بیاهم دې ډول ولسي فورمونو سره توپیر په کې لیدل کېږي، که دې ډول فورم یا فورمونو ته د داستان فورم نوم ورکړل شي، معقولیت به ولري.

۱۱- بګټۍ:

په پښتو ولسي شعرونو کې دغه فورم ځانته د خوند او رنګ بېل بازار لري، بګټۍ پښتنانه مجلسیان او سازیان له مقام، چاربیتو او بدلو څخه کله وروسته او کله هم په منځ او پای کې په یوه ګرم تال او وزن، خو په ورو او نرم اواز (اهنګ) د مجلس د رنګ د بدلولو او د اورېدونکو د خوښۍ او خوشالۍ زیاتولو لپاره وایي. د بګټیو د اورېدلو پر وخت په مجلس کې ټول حاضر کسان په ولولو راځي، اتومات ټول ښورېږي او له مجلس نه خوند اخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بګتۍ هم د بدلو او چاربیتو په څېر کسر لري، خو کسر یې معمولاً یو بیت (دوه مسرې) وي. بندونه یې هم ډېرې مسرې نه لري او په عمومي توګه د څلورو مسرو په شاوخوا کې وي. د بندونو شمېر یې هم محدود وي، خو بیا هم د بګتیو د بېلابېلو بېلګو خپلمنځي توپیرونه ډېر دي. په بګتیو کې هم هر ډول عشقي، تاریخي او افسانوي کیسې په لنډ ډول بیانېږي، دا یې هم یوه بېلګه ده:

وزیرســــــتان بانـــــدې جنګونـــــه
انګرېزان وایي چې سبا به جنګ له ځونه
انګرېز ویلي چې خاونده څه اسرار دی
په سترګو نه وینم غازیان، په ما ډزهار دی
نصیب مې نه شته، برې، بند مې شو توپونه

فقیــر ویلــي دا ســتا لاس دې را دراز وي
که د بغداد مېرنی ځوان زما همراز وي
پــه شــان د ختــو بــه دې بنــد کړمــه بمونــه

وزیرســتان بانــدې خــو نــن سبا جګړې دي
غازیانو لاس کې پولادي توري تېرې دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما شېر افضل يې په شعرو کړل صفتونه.(۲۵)

دا ډول بګټۍ د سر بيت د څپو د شمېر له مخې له لنډيو سره يو شان وي. ياني دا چې د لنډۍ لومړۍ مسره هم نهه او دويمه ديارلس څپې ده، خو په وزن کې هغه وزن نه لري چې لنډۍ يې لري خصوصاً لومړۍ مسره د بندونو دوه مسرې يې په خپل منځ کې هم قافيه او دريمه يې د کسر يا د سر بيت له قافيه سره يو شان وي. د بګټۍ سر بيت له لومړۍ مسرې پرته نورې ټولې مسرې د څپو په شمېر کې سره مساوي وي. هندسي شکل يې داسې دی:

a__________
a_________________
=b_________________
=b_________________
a_________________

=c_________________
=c_________________
a_________________

=d_________________
=d_________________
a_________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلورم څپرکی

د پښتو ولسي شاعرۍ يا نظم ځينې نور فورمونه

په پښتو ولسي ادبياتو کې د نظم يو شمېر نور داسې فورمونه شته، چې په هغو کې د ولس ځينو ستونزو، ربړو، دودونو، تاريخي روايـاتو، نيمګړتياوو، دردونو، ناخوالو او د چاپېريال پېښو انعکاس موندلى دى. دا فورمونه په دې ډول دي:

منظوم فالونه، د بې بې د ستې سندرې، لنډکۍ، سولې، برغازي، سلسلې، انګۍ يا چغيان، د ميندو سندرې، د ماشومانو سندرې، د ورو مشاعرې، کيسې، د ځوانانو سندرې، محلي پارچې يا ولسي تندارې، ساندې، نکلونه، د ښادۍ سندرې، تاريخي نارې، سنځر خېلې نارې، د مروتو کسرونه، سوزخواني او ځينې نور. څرنګه چې د نظم دا پورتني فورمونه د پښتو نظم د ځينو نورو ولسي فورمونو لکه لنډۍ، سروکي، کاکړي غاړې، د اتڼ نارې، ببولالې، چاربيتې، بدلې، لوبې، بګتۍ او داستان په شان ډېر دود او اغېزناک نه لري، نو دلته يې يوازې د هره يوه د بېلګې په راوړلو سره بسنه کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

منظوم متلونه:

چې ډول دې وي په څنګ
لــه وهــلو يــې څه ننګ

❋ ❋ ❋

امير چې ظلـم کـا روي
اور بل پر ټول ديار وي

فالونه:

د جــنت پــه مــنارې
سور چرګ وهي نارې
شېر د خدای تــېرېږي
خلکو کاندئ ننداري

د بي بي دستې سندرې:

د دوهــۍ ملنګــې سـر دې ولــې تــور دی
سـر مــې داسـې تــور دی پــر مــورېـ هــم
ښــه لــوی ديــن د محمد رســول الله دی
لا الـــــه الله محمــــــد رســــــول الله
برايـــــي د شــــېرعلي د لـــــور واده و
ملکــی پــه ورا رالــی لــه ښــه زړګي يــې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ستـــــــــرګو کســـــــي ســــــره وو
ښــه لــوی دیــن د محمد رســول الله دی
لا الـــــــــه الله محمد رســـــــــول الله

لنډکۍ:

تــه چې جــواري کـړې مـا بـه بايـه کـړې مینـه
مــه راپســې ژاړه وو ړکیــه نــه مــې درکوینــه
جـګ کـړه مړوندونـه جلـۍ غېـږې لـه درځمــه

شولې:
شولې ټکومه ټکوم تا به واده کمه
په خدای مې دې قسم وي وپلاني ته به دې ورکمه
شولې ټکومه ټکوم زه پلانی نه کوم
په خدای مې دې قسم وي پلانی زوړ دی که يې وه کمه
شولې ټکومه ټکوم تا به وده کړمه
په خدای مې دې قسم وي و پلاني ته به دې ورکمه
شولې ټکومه ټکوم زه پلانی نه کوم
په خدای مې دې قسم وي پر ما لوی دی که يې وکمه.
برغازي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

بـازار میـان دی خـولګۍ راوړه
چـرګ اذان دی خــولګۍ راوړه
لــوړ ســهار دی خـولګۍ راوړه
زمــا تلــوار دی خــولګۍ راوړه

***

راځــه وړې راځــه چـــې ځـــو
د ګــل ګېــډۍ راځــه چــې ځــو
نـــن ســـبا راځـــه چـــې ځـــو

***

الکـــانو کـــور مـــه چېـــرې دی
د لال ټکــــر مــــه چېــــرې دی
د مســتۍ غــولی مــه چېــرې دی

سلسلې:

راوتلـــی پـــر ســـحر یـــم
زه د ښــو نجونــو اجــل یــم
پــه شــان د ســپینکي مــاریم
د هـــر چـــا تـــر اوده تـــر یـــم

انګۍ یا چغیان:

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه په خپل کور کې وم په راحت
بابک خرخه کړم په ډېر دولت
په پردي کور کې مې نشته عزت
خود به ژړا کړم په هر ساعت

***

شینکۍ کوتره وم ښوربېدمه
نه چا نیومه نه چا کتمه
په هر یو تکي به پرېوتمه
نن ناولده یې کېنستمه

د وړومشاعرې:

ددې ځای اور سیچو
چرګه راغله بې بچو.

ددې ځای او ددې ډنډه
تیر پروت دی شل برغنډه

ته وایه غنم
خبرې دې منم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیسۍ:

په یورپ ځي اسمان ته

چار چاپېره ټول جهان ته (د سترګو لید)

د پاسه راغی سور بلوڅ

اغوستي یې دي پنځه پنځوس (پیاز)

د ځوانانو سندرې:

ابکه له کمه رالې

له بلخ و بخارا

په شا دې څه شی دي

وربځ او باران

ماینې دې څو دي

ویل یې اووه

نومونه یې څه دي

ویل یوه چیختنه ده

یوه بختنه ده

یو ترګوک لاندې ورسته ده

یوه اسمان ته غرېده

(c) ketabton.com: The Digital Library

پچکولمه یې وشلېده یوه سپینه زلیخا ده.

محلي پارچې یا ولسي نندارې:

۱- تمثیلي پارچې:

وئ وئ مرم ابۍ
بچی کوم ځای دې خوړېږي
بچی کوم ځای دې خوړېږي
ابۍ ګېډه مې خوړېږي
ابۍ ګېډه مې خوړېږي
ګولۍ به درته راوړم
نه خورمه ګولۍ
دا ګولۍ له زارو ډکې دي
نه خورمه ګولۍ
دا ګولۍ له زارو ډکې دي
ابۍ ګېډه مې خوړېږي
بچی کوم طبیب دې خوښ دی
بچی کوم طبیب دی خوښ دی
دا (پلانکی) خان طبیب مې خوښ دی پرې رغېږمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه خورمه ګولۍ دا ګولۍ...

۲- کمیډي پارچې:

ما بورې نانګه خوړل
زامن مې بلا وخوړل
هی هی اجي ډومبک
ما بورې ګذر راوړی
دوی د خاورو ډک خوړلی
هی هی اجي ډومبک

۳- عادي پارچې:

د یوې تاریخي پېښې په باب:

نـــواب مـــړ کـــړ پـــه ځنګلـــه کـــې نوابـــه ګـــل
وینـــې یـــې راغلـــې پـــه راده کـــې نوابـــه ګـــل
د نـــــواب ســـــترګې غتــــې غتــــې نوابـــــه
پـه هـر میـدان یـې اړوي لکـه سـکروټې نوابـه ګـل
نــــواب دې پــــټ مــــې تېرویــــه نوابــــه
دلتـه مـې خـور ده او ورور مـه راخبـروئ نوابـه ګـل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساندې:

پـه لنډيو کې ساندې:

(پلانکی) د خاورو لايق نه دی

دا (پلانکی) دې ورته جوړه کړي بالکې په سينګارونه

که نور دې هر څه ميراتېږي

ميرات دې مه شه دا د غاړې تاويزونه

بې وروره خور په کوڅه راغله

ناره يې وکړه شپه به چا کره کومه

د نکلونو نارې (غږونه):

لکه د ادم او درخو په نکل کې چې د درخو رويباره (استازې) ادم خان ته د درخو احوال وروړي، نو ادم پر خپلې ښځې توتيا داسې غږ کوي:

(نکلچي وايي) ادم وويل:

زما توتيا عزت يې وکړه

دغه استازی د درخو راغلی تاته

کله چې درخانې د خپلې ملګرې بسوګې واده ته ځي، نو مور يې منع کوي او داسې غږ کوي:

ته چې دې واده ته ځې سلا مې نه ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس وتنه د همداسې نجونو نه ده

درخو وايي:

تر قيامته به کوې تورې ماتورې

ځان به جوړ کړم دواړه سترګې به کړم تورې

د بسو واده ته ځم ادکۍ مورې.

د ښادۍ سندرې:

د کونج مېرمنې پاڅه که دې زړه شي

هومره خو پانه څې چې پلانکی خان دې لونګۍ په لاس درته رانه شي

✵ ✵ ✵

زموږه ناوې تيله داره ده نه ژاړي

چې د (مېړه نوم يې اخلې) لغتې وخوري دا به ښه ژاړي.

تاريخي نارې:

د هوتکو د دورې:

څوک خبر وو چې تقدير به کوې داسې

شاه حسين به نادر نيسي

بيا به يې نورې د ايران ته بندي باسي

د احمدشاه بابا د وخت:

(c) ketabton.com: The Digital Library

که زمری دی شاه ولي د جنګ زمری دی
له سنګرو يې ايستلی مېړنی دی.

سنځر خېلې نارې:
سعد الله ول په پښې کې مې اځغی دی
اځغی مه راځخه کاږه
تر ما لاندې د اودولو اوسلی دی

شاه نادر ويل زما له دا غونډ يه ډار سي
دوست محمد پروزلی
دوست محمد پرېکړې راوليا ړ سي

د مروتو کسرونه:
د سر (مطلع) يو دوه بېلګې:
ډېرې اند ښښنې مې په زړګي شوې راچا پېرې
ښکلې محبوبه پېزوان په شونډو رپېده

د مروتو يو کسر:
چې په تا باندې ښيا هغه به وشي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په تا باندې بېیا نوره به نه شي
سلطان خېل موسیان ګنجیو لشکري شي
الهي په تا باندې راولې خواري
خواري په تا باندې راولې آه سخته

سوز خواني:
د نورالله شاعر یوه سوز خواني:
یارانو ټول په وسلې وو یو لاسونه
نن بهار دی کربلا
شامیان نږدې شو ورته وتړو صفونه
تور غبار دی کربلا
ورځ د لسم دی د علي د زویو ننګ دی
بېدار شو وخت د جنګ دی
عباسه وروره مخکې واخله نشانونه
نن ګلزار دی کربلا. (۲۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

پایله

کله چې ما د پښتو شعر د بېلابېلو فورمونو د لټون هڅه پیل کړه نو دا راته لا ښه څرګنده شوه، چې د پښتو شاعرۍ لمن ډېره پراخه ده. پښتو نه یوازې اکثره هغه شعري فورمونه چې په عربي ژبه کې دود دي، راخپل کړي، بلکې په همدې فورمونو کې یې ډېر جولیز زیاتون هم راوستی دی.

ددې شعري فورمونو شمېر هم تر هغو زیات دی، چې فکر یې کېږي. کله چې خپله د پښتو د ځانګړو شعري فورمونو خبره رامنځته کېږي، نو دلته هم سړي ته په ډاګه کېږي، چې تراوسه پورې ددې امکان برابر شوی نه دی، چې د پښتو شاعرۍ ټول فورمونو دې معرفي شوي وي. البته د پښتو د ولسي او لوستې شاعرۍ ځینې مشهور فورمونه له بېلګو سره معرفي شوي، خو بیا هم د پښتو ولسي شاعرۍ لمن ډېره پراخه ده او تر اوسه لا د هر فورم ټول ډولونه او د هغه بشپړې بېلګې نه دي معرفي شوي. په حقیقت کې د پښتو ولسي شاعرۍ هر فورم باید په جلا جلا ډول وڅېړل شي. ځکه چې د ټولو څېړل د یوه کتاب له او سېلې نه وځي.

په پښتو شاعرۍ کې د مشترکو نظمونو، ازادو شعرونو او د ازادو شعرونو ترڅنګ ځینې نور داسې شعري فورمونه هم شته چې په پورتنیو یادو فورمونو کې نه راځي او پښتو شاعرانو د خپل فکر او ژوند د اړتیا له مخې د نورو شعري فورمونو له په پام کې نیولو پرته رامنځته کړي او کومه ځانګړې نومونه نه لري. دا برخه هم یو جلا باب غواړي، له همدې کبله که چېرې مورږ د پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعرۍ د نظم د ټولو فورمونو او د هغو بېلابېل ډولونه په مجموعي ډول تر نظر تېر کړو، نو شمېر به يې تقريباً دوو سوو بېلابېلو جوړښتونو ته ورسېږي. ګڼ شمېر نور داسې پښتو شعري فورمونه شته، چې هغه زموږ په لوستې او ولسي شاعرۍ کې باب دي او په دې اثر کې له راغلو شعري فورمونو څخه جوت توپير لري، په دې اثر کې نه دي څېړل شوي، يوازې هغه شعر فورمونه تر شننې لاندې نيول شوي، چې په پښتو شاعرۍ کې ډېر زيات باب دي او يوه ټاکلې نومونه لري. په پوره ډول د پښتو د ټولو شعري شکلونو پېژندګلوي، د بېلګو راوړل او د هغو د هندسي جوړښت ترسيم د يوه ټاکلي اثر په پاڼو کې نه ځايېږي.

ما د خپلې علمي ترفيع (پوهنيار رتبې) لپاره د پښتو شاعرۍ يو شمېر مشهور فورمونه څېړلي او د هغو هندسي رغښت مې انځور کړی دی. کېدی شي د ځينو فورمونو د پېژندنې ترمنځ ټکر هم پېښ شوی وي، خو دا ټوله هڅه د وړانديز بڼه لري. د وخت د لنډون او د علمي ترفيع د معيار په پام کې ساتلو سره مې اوس پر همدې بسنه وکړه. هيله ده وخت ددې امکان برابر کړي، چې د خپلې ژبې د نورو درنو ليکوالو او پوهانو په مرسته دا هڅې نورې هم وغځوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځونه

۱- د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي درسي لکچر نوټ.

۲- پوهاند زیار پښتو شعر څنګه جوړېږي؟ د اطلاعاتو او کلتور وزارت کابل، ۱۳۶۱ل کال.

۳- اورنګ زېب ارشاد، بدیع او د پښتو شعر، پېښور، دانش کتابتون، ۱۳۶۹ل کال، ۹۵-۱۱۰ مخونه.

۴- خوشال بابا، ارمغان خوشال، پېښور، یونیورسټي بک ایجنسي، ۴۹۷ مخ.

۵- پیرمحمد کاروان، چنار خبرې کوي، پېښور، دانش کتابتون، ۱۳۷۲ل کال، ۲۵۳مخ.

۶- محمد هوتک پټه خزانه، څلورم چاپ، د زلمي هېوادمل په زیار، کابل، ۱۳۵۲ل کال، ۲۹ مخ.

۷- محمد هوتک پټه خزانه، څلورم چاپ، د زلمي هېوادمل په زیار، کابل، ۱۳۵۲ل کال، ۳۰ مخ.

۸- عبدالمالک بېکسیار، سوچونه او کرېږچونه، ۱۳۷۲ل کال، ۱۹مخ.

۹- درویش درانی، هوا او څراغونه، لاهور، ۱۹۹۵م کال، ۱۴۰مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰- اورنګ زېب ارشاد، بديع او د پښتو شعر، دانش کتابتون، **۱۳۶۹**ل کال، **۴۲-۴۳** مخونه.

۱۱- اسحق ننګيال، هغه شېبې هغه کلونه، کابل، **۱۳۶۵**ل کال، **۴۶-۴۷**مخونه.

۱۲- اسحق ننګيال، څاڅکي څاڅکي، د ليکوالو انجمن، ۱۳۶۸ل کال، **۲۵** مخ.

۱۳- علي ګل پيوند، سيلۍ او باولۍ، پېښور، دانش کتابتون، **۱۳۷۶**ل کال، ۱۷-۱۸ مخونه.

۱۴- هيله دوه مياشتنۍ خپرونه، ۳ ګڼه، **۱۳۷۲**ل کال، ۲۰ مخ

۱۵- د خوشال رباعيات، کابل پښتو ټولنه، ۱۲ مخ.

۱۶- محمد صديق پسرلی، پسته اور، لاهور، **۱۳۷۴**ل کال، **۱۸۷**مخ.

۱۷- حمزه شينواری، د خيبر وږمې کابل، پښتو ټولنه، **۱۳۷۴**ل کال، **۸۴** مخ.

۱۸- ډاکتر سيد بهاوالدين مجروح، نا اشنا سندرې، پېښور، **۱۹۸۹**م کال، **۱۰۹**مخ.

۱۹- ډاکتر امين الحق امين ګوري ورېځې، کابل، **۱۳۶۶**ل کال، **۹۸** مخ.

۲۰- عاصي اشنغری، توده وينه، کابل پښتو ټولنه، **۱۳۵۴**ل کال، **۱۸۵**مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۱- پوهاند عبدالحی حبیبي، د پښتو ادب په تاریخ کې قصیده، کابل، ۱۳۵۷ل کال، ۱ مخ.
۲۲- محمد هوتک، پټه خزانه، څلورم چاپ، د زلمي هېوادمل په زیار، کابل، ۱۳۶۵ل کال، ۱۹-۲۳ مخونه.
۲۳- پیرمحمد کاروان، چنار خبرې کوي، پېښور، دانش کتابتون، ۱۳۷۲ل کال، ۴۸مخ.
۲۴- درویش درانی، هوا او څراغونه، لاهور، ۱۹۹۵م کال، ۱۵-۲۰ مخونه.
۲۵- پوهندوی عبدالخالق رشید، د ژبو او ادبیاتو پوهنځي درسي لکچر نوټ.
۲۶- اورنګ زېب ارشاد، بدیع او د پښتو شعر، پېښور، دانش کتابتون، ۱۳۶۹ل کال.
۲۷- د حاجي جمعه خان بارکزي دېوان، د زلمي هېوادمل تدوین، کابل، د علومو اکاډمی، ۱۳۶۰ل کال، ۱۸۵ مخ.
۲۸- د عبدالحمید مومند دېوان، کابل، د علومو اکاډمی، ۱۳۶۳ل کال، ۴۰۷ مخ.
۲۹- د معزالله خان دېوان، د خیال بخاري ترتیب او تدوین، پېښور، پښتو اکاډمي، ۱۱۲-۱۱۳مخونه.
۳۰- د جمعه خان بارکزي دېوان، کابل، ۱۳۶۰ل کال، ۱۹۰ مخ.
۳۱- د نورمحمد لاهو شعري مجموعه، ناچاپ.
۳۲- د معزالله خان دېوان، ۱۱۴-۱۱۵ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۳- پوهندوی نوراحمد شاکر، بدیع او بیان، کابل، ۱۳۶۵ل کال، ۲۵-۲۶مخونه.
۳۴- د حنان بارکزي دېوان، کابل پښتو ټولنه، ۱۳۳۶ل کال، ۲۲۹-۲۳۳ مخونه.
۳۵- اسمعیل یون، متهکور (شعري مجموعه)، د لیکوالو انجمن، ۱۳۶۹ل کال، ۸۸-۸۹ مخونه.
۳۶- عبدالغفور لېوال، فرهنګ مجله، ۲ ګڼه، ۱۳۵۷ل کال.
۳۷- اسحق ننګیال، هغه شپې هغه کلونه، کابل، ۱۳۶۵ل کال، ۱۳۵-۱۳۷ مخونه.
۳۸- پوهاند زیار پښتو شعر څنګه جوړېږي؟ ۱۴۲ مخ.
۳۹- اسدالله اسد، د کاڼو موسکا، د افغانستان د لیکوالو انجمن، ۵۲ مخ.
۴۰- عبدالغفور لېوال، مخه ښه، پېښور، ۱۳۶۷ل کال، ۱-۱۱ مخونه.
۴۱- علي ګل پیوند، سیلۍ، د لیکوالو انجمن، ۷۱-۷۲ مخونه.
۴۲- کمال الدین مستان، د پاڼو شهادت، د اطلاعاتو او کلتور وزارت، ۱۳۶۹ل کال، ۵۰ مخ.
۴۳- احمد تکل، کرونده، کابل، د لیکوالو انجمن، ۱۳۶۹ل کال.
۴۴- غوټۍ خاورې د پښتو شفاهي ادبیات (شکل او مضمون) د علومو اکاډمۍ، ۱۳۶۲ل کال، ۵۹-۶۱ مخونه.
۴۵- تورخان شېرزاد، پښتو سروکی، ناچاپ اثر.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۶- تورخان شېرزاد، پښتو سروکی، ناچاپ اثر.

۴۷- تورخان شېرزاد، پښتو سروکی، ناچاپ اثر.

۴۸- غوټۍ خاورې هماغه اثر، ۵۵-۵۶ مخونه.

۴۹- محمد گل نوري، ملي سندرې، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۳ل کال، هـ مخ.

۵۰ – محمد گل نوري، همدا اثر، بېلا بېل مخونه.

۵۱- محمد گل نوري، ملي سندرې، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۳ل کال، ح،ط، ی مخونه.

۵۲- محمد گل نوري، ملي سندرې، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۳ل کال، ک مخ.

۵۳- محمد گل نوري، ملي سندرې، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۳ل کال، ح مخ.

۵۴- محمد گل نوري، ملي سندرې، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۳ل کال، بېلابېل مخونه.

۵۵- پوهنیار احمد شاه زغم، پښتو چاربیته (د پوهنملۍ تیزس) ۱۳۷۱ل کال، ۱ مخ.

۵۶- غوټۍ خاورې هماغه اثر، ۸۲-۸۳ مخونه.

۵۷- پوهنیار احمد شاه زغم، هماغه اثر، ۱۴-۱۵ مخونه.

۵۸- سرمحقق زلمی هېوادمل، ولسي سندرې، ۲ ټوک، ۱۳۶۲ل کال، ۸۲ مخ.

۵۹- پوهنیار احمد شاه زغم، هماغه اثر، ۱۸-۱۹ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۰- پوهنیار احمد شاه زغم، هماغه اثر، ۲۰-۲۱ مخونه.
۲۱- غوټۍ خاورې، هماغه اثر، ۸۳ مخ.
۲۲- غوټۍ خاورې، هماغه اثر، ۸۹-۹۱مخونه.
۲۳- غوټۍ خاورې، هماغه اثر، ۹۲-۹۷مخونه.
۲۴- غوټۍ خاورې، هماغه اثر، ۱۰۱-۱۰۲مخونه.
۲۵- غوټۍ خاورې، هماغه اثر، ۹۸-۹۹ مخونه.
۲۶- غوټۍ خاورې، هماغه اثر، بېلابېل مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محمد اسمعیل یون لنډه پېژندنه

محمد اسمعیل یون د حاجي محمد خان زوی پر ۱۳۴۲ل کال، د لغمان ولایت د الینګار ولسوالۍ دنیازیو په یوې روښنفکرې کورنۍ کې زېږېدلی دی.

لومړنۍ زده کړې یې د الینګار ولسوالۍ د سلینګار په لومړني ښوونځي کې سرته رسولي دي، ترهغه وروسته کابل ته راغی او په خوشال خان لېسه کې شامل شو. پر ۱۳۶۲ل کال له نوموړې لېسې څخه په دویم نومره بریالی او پر ۱۳۶۷ل کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې محصل شو. پر ۱۳۷۰ل کال له نوموړې څانګې څخه اول نومره بریالی او پر همدې کال بېرته د پښتو څانګې د کدر غړی شو. پر ۱۳۸۵ل کال په نوموړې څانګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د ماسټرۍ دوره پیل شوه، یون په ډېر ښه او بریالي ډول دا دوره پایته ورسوله.

محمد اسمعیل یون له ۱۳۷۰ کال څخه بیا تر ننه پورې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي تدریسي غړی او د (پوهندوی) علمي پوړۍ ته رسېدلی دی، پر استادۍ سربېره، استاد یون د ((کابل پوهنتون))، ((هیلې)) او ((شمشاد)) مجلو د چلوونکي دنده هم په ښه ډول ترسره کړې ده. په پېښور کې د چاپېدونکې ((معارف)) مجلې کتونکی غړی هم و. همدارنګه د یو شمېر نورو چاپي خپرونو همکار هم پاتې شوی دی.

استاد یون پر ۱۳۸۱ کال، په جلال اباد کې بېړنۍ لویې جرګې ته د ختیزو ولایتونو د انتخاباتو د دفتر مشر شو، د دې جرګې لپاره تر ټاکنو وروسته د جرګې غړی، بیا د جرګې د غړو له خوا د بېړنۍ لویې جرګې دلومړي منشي په توګه انتخاب شو. استاد یون په دې جرګه کې تر خپل وروستي وسه خپل ملي او تاریخي مسولیت ادا کړ او د هېواد دښمنه عناصرو د توطیو مخه یې ونیوله.

تر دې جرګې وروسته، کله چې د افغانستان د اساسي قانون د تدوین بهیر پیل شو، نو استاد یون بیا د دې بهیر لپاره د ختیزو ولایتونو د دارالانشاد دفتر مشر وټاکل شو. په ختیزو ولایتونو کې د اساسي قانون د لویې جرګې لپاره انتخابات هم د همدې دفتر له خوا ترسره شول. استاد یون د اساسي قانون د تصویب په لویه جرګه کې د نوموړې جرګې د دارالانشا د غړي په توګه خپل فعال رول ادا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړ. ټاکل شوې وه، استاد یون په ختیزو ولایتونو کې د افغانستان د جمهوري ریاست لپاره د عمومي ټاکنو د دفتر مسول شي، خو په کابل کې د لویو جنګسالارانو او ځینو تنظیمي مشرانو له خوا پر حکومت او ملګرو ملتونو د زیات فشار له امله له کاره ګوښه شو. ملګرو ملتونو (UNAMA) استاد یون ته وړاندیز وکړ، چې په کابل کې به تر دې لوړه دنده دروسپارو، خو استاد یون ونه منله او خپلې استادۍ ته یې دوام ورکړ.

درې کاله وروسته یې د ځینو ملګرو په زیات ټینګار او غوښتنه، د جمهوري ریاست د ملي امنیت شورا په دفتر کې د فرهنګي چارو د ریاست دنده ومنله او په کابل پوهنتون کې پر استادۍ سربېره لا تر او سه دا دنده پر مخ وړي. استاد یون پر ۱۳۸۵ ل کال د افغانستان او پاکستان د امن ګډې جرګې لپاره د افغانستان له خوا د منشي په توګه غوره شو او دا دنده یې هم په ښه ډول ترسره کړه.

استاد یون د خپلو اکیلیکوال په توګه په تېرو شلو کلونو کې ګڼ شمېر فرهنګي او ټولنیز خدمتونه ترسره کړي، په ګڼو چاپي، راډیویي او ټلویزیوني مرکو کې یې د و اقعیتونو او حقایقو د څرګندیان له امله د خلکو په زړونو کې ځای نیولی دی. که څه هم ډېر خلک د یون لیکنې، مرکې او نظریات خوښوي، خو یو شمېر داسې خلک هم شته، چې د یون سرسختي مخالفین دي. د هغه ملي او ګټورو نظریاتو ته هم غلط رنګ او تعبیر ورکوي، دا ډول اشخاص، چې اکثره یې زورواکي او د سیاسي ډلو ټپلو غړي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشران دي، د استاد يون نظريات خپلو شخصي او تنظيمي ګټو ته خطر بولي، نو ځکه يې په ټينګه مخالفت کوي. زه دد پ شاهد يم، هر کله چې يون کومه ليکنه او مرکه کړې، نو دده پر وړاندې يې مثبت او منفي غبرګونونه دواړه راپارولي دي، منفي غبرګونونه اکثره وخت د هغو اشخاصو او ډلو له خوا وي، چې په تېر کړکېچن سياسي بهير کې يې ډېرې نامشروع ګټې ترلاسه کړي او ځانونه يې مطرح کړي دي.

مثبت غبرګونونه اکثره د ولس د مشرانو، روښنفکرانو او نورو مخورو له خوا وي، خو استاد يون په دغسې سختو اغزنو او تنګو شرايطو کې بيا هم خپل فرهنګي، سياسي او ټولنيز کار ته دوام ورکوي.

دا اوسني فرهنګي کار، چې تاسو يې اوس په مسلسل ډول ګورئ، دا د تېرو شلو کلونو کارونه دي، چې له تېر يو نيم کال راهيسې پرې په منظم ډول کار شوی، او ډل شوي او دادی ستاسو مخې ته اينبودل کېږي، په داسې يو دولتي دفتر کې چې بوختياوې په کې ډېرې وي، د منظم او ستر فرهنګي کار سرته رسول اسانه کار نه دی.استاد يون پر خپلو فرهنګي کارونو سربېره د ګڼو فرهنګي ټولنو د غړي، همکار او موسس غړي په توګه هم خپل فرهنګي رول ادا کړی، په پېښور کې يې د دوو المان مېشتو فرهنګي ټولنو (د افغانستان د کلتوري ودې ټولنې) او (د پښتني فرهنګ د ودې پراختيا ټولنې) د همکار په توګه د بېلابېلو ليکوالو په لسګونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اثار، ایډیټ او چاپ کړي دي دغه راز یې په سلګونو کورنیو مشاعرو، ادبي غونډو او سیمینارونو کې ونډه اخیستې ده، خپله یې هم په لسګونو مشاعرې، سیمینارونه او علمي ورکشاپونه جوړ کړي دي.

سربېره پر دې، په یو زیات شمېر، ملي او نړیوالو کنفرانسونو کې یې په ښه ډول د خپل هېواد استازي کړې ده. دلته به یې د اثارو یادونه وکړو:

اثار

الف- پنځونې:

کتاب نوم	ځرنګوالی	چاپکال
• متکور	لومړی شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• په اورونو کې سندرې	دویمه شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷

ب- راټولونې:

• هیلې	ګډه شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• نیمګړي ارمانونه	د حیران شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• د لوونو فصل	ګډه شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• د نازو انا یاد	د سیمینار د لیکنو ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• د استاد الفت نثري کلیات	د استاد الفت نثرونه	دریم ۱۳۸۷
• سیندونه هم مري	د اسحق ننګیال شعري منتخبات	دویم ۱۳۸۷

ج- ژباړنې:

• د ټولنپوهنې له نظره: په افغانستان کې د واک جوړښتونه د پوهنوال روستارتره کي اثر — دویم ۱۳۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

- .د افغانستان فرهنګي میراثونو ته یوه کتنه
  د نینسي دوپرې اثر دویم ۱۳۸۷
- په افغانستان کې د جګړې جنایتکارانو محاکمه
  د پوهنوال روستار تره کي اثر دویم ۱۳۸۷

د- یونلیکنې:

- د اماراتو سفر د اماراتو یونلیک دویم ۱۳۸۷
- که یون دی یون دی د اروپا یونلیک لومړی ۱۳۸۷
- د پښتاګون ترڅنډو د امریکا یونلیک لومړی ۱۳۸۷

هـ- څېړنې او شننې:

- د محمد ګل خان مومند اند و ژوند ته یوه لنډه کتنه دویم ۱۳۸۷
- استاد زیار د پښتني فرهنګ یو ځلاند ستوری دویم ۱۳۸۷
- دکابل پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي پښتو کتابښود دویم ۱۳۸۷
- د افغانستان فرهنګ ته اوښتي ژبانونه دویم ۱۳۸۷
- د پښتو شعر هندسي جوړښت شپږم ۱۳۸۷
- له افغانستانه د مسلکي کادرونو د فرار عوامل دویم ۱۳۸۷
- ساینسي پرمختیاوې دویم ۱۳۸۷
- بېړنۍ لویه جرګه ولسواکي او زورواکي دویم ۱۳۸۷
- اندیال خوشال لومړی ۱۳۸۷
- هیله د خپلو سریزو په لمن کې لومړی ۱۳۸۷
- کلتوري یون لومړی ۱۳۸۷
- فرهنګي فقر لومړی ۱۳۸۷
- مرکه او مرکې لومړی ۱۳۸۷
- خوشال په خپل ایډیال لومړی ۱۳۸۷
- دکتابونو په وړمو کې لومړی ۱۳۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

- افغانستان په سياسي کړليچ کې لومړی ۱۳۸۷
- پښتو ليکنی سمون لومړی ۱۳۸۷
- اوسنۍ رسنۍ لومړی ۱۳۸۷
- که نړيوال ماته وخوري؟ لومړی ۱۳۸۷

خدای(ج) دې استاد يون ته ډېر عمر ورکړي او جرئت دې ورته هم تاند لري، الله(ج) دې دی له هر ډول بدو بلاوو وژغوري، په فرهنګي کارو زيار کې ورته د نور زغم او سبلې هيله لرم.

په درناوي
وفاالرحمن وفا
کابل- افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

dəpaşto şer

handosi joṛəşt

(Geometrical Structure of Pashto Poem)

BY:

M. Ismael yoon

ISBN 978-9936-500-12-9

9 789936 500129 >

د خپرونو لړ: (۱۳)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library